

GÜMRÜK VE TİCARET

UZMAN GÖRÜŞ

SAYI 50-51-52
TEMMUZ 2018 - MART 2019

Gümrük Mevzuatında Gündem

makale ■

Sonradan Kontrol Sistemi
Güncellenmeli mi?
İşıl Emine AVCI

makale ■

Yetkilendirilmiş Yükümlülerin
İzlenmesi
Mehtap ARDIÇ TİREN

makale ■

Birlik Gümrük Kodu Özelinde
Ülkemiz Gümrük
Uygulamaları
Erman EREKE

BOSPHORE INTERNATIONAL

TOBB UND Fransa yetkili acentesi,

Tüm spedisyon hizmetleri,

T2 açımı,

EX ve A.TR düzenleme,

TIR Karnesi / ATA Karnesi işlemleri,

Fransa ve Lüksemburg ithalat işlemleri,

Fiscal gümrükleme,

**Toulon ve Sete limanlarında çekicilerimiz ile
römark Fransa içi ve AB geneli römark çekme,**

Yol yardım ve teknik servis organizasyonu,

Gümrük danışmanlık hizmetleri.

Toulon İletişim Bilgileri

663, Avenue De la 1e Armée Française
(Port De Bregailon)
83500 La Seyne Sur Mer FRANCE
Phone : +33 9 67 06 09 20
Office : +33 9 67 06 09 20
info@bosphoregroup.com

Türkiye (İstanbul) İletişim Bilgileri

1638 sok Akkoza Çıgdem blokları H2 blok kat
2 d:2 Esenkent Esenyurt İstanbul
Office : 0 212 8019457
Mobile : 0 541 8114401
ist@bosphoregroup.com

Lüksemburg İletişim Bilgileri

Bosphore Group S.à r.l. Container Terminal
Z.I. Schéleck 2, L-3225 Bettembourg
Luxembourg
Office : + 352 26 51 24 16
Mobile : + 352 621 532 463
luxembourg@bosphoregroup.com

Sete İletişim Bilgileri

Bosphore International Sète
Route du Pont Martin Zone Portuaire Sétoise
34200 Sète
Office :+33 4 11 91 65 41
Office :+33 4 11 91 65 41
sete@bosphoregroup.com

N.V.TURKSE PERENCO

Ankara Şubesi - Merkezi Amsterdam

Perenco is investing in Turkey

Ankara Şubesi

Mahatma Gandhi Caddesi, No:97, Gaziosmanpaşa , 06700 Ankara

Tel: (312) 465 68 87 • Fax: (312) 446 30 08

Diyarbakır Tesisleri

Silvan Yolu 14. KM. PK.169 21050 Diyarbakır

Tel: (412) 241 60 60 • Fax: (412) 326 10 92

OREGON

Hızlı ve güvenli

Ekonomik (Giriş, araç ve plaka ücreti yok)

Web tabanlı (Ofis dışından da beyan takibi)

Lojistik yazılımlarına entegre

Almanya'ya ofisten beyan sunma imkanı

Beyan kopyalama

Multilingual beyan hazırlama

Taşıeron kullanma imkanı

7/24 Hizmet

Oregon Teknoloji Hizmetleri A.Ş.
Kozyatağı Mah. İbrahim Ağa Sk.
No: 8-10 Som Plaza Kat:5
Kadıköy/ İSTANBUL
T. 0(216)362 09 89 F. 0(216)362 37 89
www.oregontech.com.tr

Gümrük ve Ticaret Uzmanları Derneği
GÜMRÜK VE TİCARET 'Uzman Görüş' Dergisi
YIL: 2018-2019
SAYI: 50-51-52
(Temmuz-Mart)

İÇİNDEKİLER

SAHİBİ

Gümrük ve Ticaret Uzmanları Derneği
Adına Yönetim Kurulu Başkanı
Ruken MERMER

YAZI İŞLERİ SORUMLUSU

Erhan KÖKSAL

Gümrük ve Ticaret Uzmanları Derneği Yönetim KURULU

Ruken MERMER
Hakan TUNÇAĞIL
Emel ERGE
Tuğçe KARAMANOĞLU
Erkin APARI

Gümrük ve Ticaret Uzmanları Derneği Yayın KURULU

Emine Sultan ÇAPAR
Erhan KÖKSAL
Gözde KURT
Oğuz METE
Elif Ayşenur ÖZCAN
Mert Can DUMAN
Merve Ceren SEYHAN

YÖNETİM ADRESİ

Mustafa Kemal Mah. 2132 Sk. No:7
D:5 Çankaya/ANKARA
Ayrıntılı bilgi ve talepleriniz için:
www.gtud.org

ISSN: 1303-7722

Copyright © 2017 Gümrük ve Ticaret
Uzmanları Derneği Her hakkı saklıdır.
Yaygın süreli yayın. Dergide
yayımlanan yazılardaki görüşler
yazarlarına aittir.

YAPIM

Alban Tanıtım Ltd. Şti.
Tunalı Hilmi Cad. Büklüm Sokak No:
45/3 Kavaklıdere/ANKARA
Tel: 0 312 430 13 15
www.albantanim.com.tr

BASKI

Korza Yayıncılık Basım San. ve Tic. A.Ş.
Yenice Mah. Çubuk Yolu No:3
Esenboğa / ANKARA
Tel: 0 312 342 22 08 (Pbx)

04

Yönetim Kurulundan

05

Yayın Kurulundan

MAKALE

06

Sonradan Kontrol Sistemi
Güncellenmeli mi?

Işıl Emine AVCI

11

Yetkilendirilmiş Yükümlülerin İzlenmesi
Mehtap ARDIÇ TİREN

16

Konkordato Müessesesi Kapsamında
Gümrük Vergileri Hakkında 6183 Sayılı
Kanun Hükümlerinin Uygulanmasının
Değerlendirilmesi

Gonca İNAN

22

Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına
İlişkin Güncel Mevzuat Düzenlemeleri
ve Değerlendirmesi

Ali İhsan YİĞİTOĞLU

28

Doing Business: Bir Başarı Hikayesi
İlay AYKANAT

34

İkincil İşlem Görmüş Ürünlerde Çevre
Katkı Payı
Kadir ESER

40

Türkiye'de Yatırım Teşvik Sistemi ve
Yatırım Teşviklerinin Etkinliği Üzerine
Değerlendirme

Mert Can DUMAN

47

Gümrük Mevzuatına Aykırı Bir Fiilin
Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
Kapsamında Teşebbüs Olabilmesi İçin
Hangi Şartların Oluşması Gerekir?

Hüseyin YAVUZ

54

İthalatta Gerçekleştirilen Denetimler
Emre Eşref KOÇAK

60

Düzenleyici Etki Analizine (DEA) İlişkin
Metodolojik Bir Öneri: Yeni Kurumsal
İktisat (YKİ) Metodolojisinden Orijinal
Kurumsal İktisat (OKİ) Metodolojisine
Geçiş

Suat ÖZBEK

72

Değişen Mecra, Değişen Reklam
Hazal OĞUZ

SEKTÖRÜN SESİ

76

Birlik Gümrük Kodu Özelinde Ülkemiz
Gümrük Uygulamaları
Erman EREKE

DERNEKTEN HABER

80

YÖNETİM

KURULUNDAN

Değerli Okurlar,

Gümrük ve Ticaret “Uzman Görüş” dergimizin birleşik sayısı ile sizlerle birlikteyiz.

Önceki sayımızın yayımlanmasından bugüne kadar geçen zamanda Bakanlığımız yeniden yapılandırıldı. Yeni teşkilat yapımızın Bakanlığımız için hayırlı olmasını dileriz.

26 Ocak'ta kutladığımız Dünya Gümrük Günü'nün bu seneki sloganı “Kesintisiz Ticaret, Seyahat ve Taşımacılık İçin Akıllı Sınırlar”dı. Günümüzde küreselleşme ve iletişim alanında yaşanan gelişmelerin etkisiyle ülkeler arasında gerçekleşen mal ve hizmet ticareti ile sermaye hareketleri hız kazandı. Artan lojistik ve teknolojik imkânların da katkısıyla dünya ticaretinde son 25 yılda büyük artış yaşandı. Dünyada ticaretin değişen şartları, ülke olarak idari ve fiziki yapımızı modernize etmemizi gerekli kılıyor. Küresel olarak rekabet eden firmalarımızın uluslararası ticarete rekabet gücünün artırılmasında, dış ticaretin kesintisiz ve hızlı bir şekilde işleminde gümrüklerin modernizasyonu ve en yeni teknolojilerle donatılması oldukça önemli. Teknolojik altyapımızı geliştirmeli ve dijital dünyadaki gelişmelere ayak uydurmaliyiz.

Küreselleşme ile dünyanın tek bir pazar haline gelmesi ve ülkeler arası sınırların kalkması ticarete ve ekonomiyeye yaklaşımımızı da değiştirdi. Küresel tedarik zincirlerinin hızlı ve güvenli ticaret ihtiyaçları karşılayabilmek için e-ticaret, e-lojistik gibi yeni konseptler geliştirildi. Gümrük işlemleri açısından teknolojinin temel alındığı Gümrük 4.0 konsepti ortaya çıktı. Gümrük işlemlerinin birçok tarafı olduğundan ve farklı kurum ve kuruluşları da ilgilendirdiğinden devasa büyüklükteki verinin toplanması, işlenmesi ve iletilmesi gerekli. Gümrük 4.0 konsepti eşyanın tedarik zinciri boyunca teknolojik ekipmanlar (RFID, GPS sensörleri vb.) yardımıyla izlenmesinden, tüm ticari verilerin blokzincir üzerinde güvenli bir şekilde depolanması ve iletilmesine, yapay zeka uygulamaları, makine öğrenmesi ve büyük veri analizi yoluyla risk yönetimi sisteminde bir devrim yaratılmasından, robotların kimyasal ve radyoaktif eşyanın kontrolü ve benzeri riskli operasyonlarda insan yerine kullanılması gibi birçok alana yayılma potansiyeline sahip.

Siber-fiziksel sistemlerin kavramına, nesnelerin internetine ve hizmetlerin internetine dayalı olan ve 4. Sanayi Devrimi olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dönemde nelerin etkili olacağını, ihtiyaçların nasıl karşılanacağını ve işleyişimizi nasıl değiştirmemiz gerektiğini incelememiz gerekiyor. Gümrüklerin teknik anlamda kaldırılması hiçbir zaman mümkün olmayacak ama sunulan hizmetler şekil değiştirerek olabildiğince dijital bir hale gelecek.

Meslek grubumuz gümrüklerin dijitalleştirilmesi ve ticaretin kolaylaştırılması vizyonu çerçevesinde bugüne kadar birçok başarılı projeye imza attı. Aynı şekilde çalışmaya ve proje üretmeye devam edeceğiz.

Yeni sayımızı hazırlayan Yayın Kurulumuza teşekkür ediyor, gümrük ve ticaret konularını alanında uzman isimlerden öğrenmek isteyen herkesin faydalanabileceği dergimizin yeni sayısını keyifle okumanızı umuyoruz.

Gümrük ve Ticaret Uzmanları Derneği
Yönetim Kurulu

YAYIN

KURULUNDAN

Kıymetli Okurlar,

Teknolojinin çağımızdaki baş döndürücü gelişimi; bilgiye ulaşım hızı ve imkânları, yeni perspektiflerin ortaya çıkması, verimliliğin ve sürdürülebilirliğin artırılması gibi ticaret hayatını doğrudan etkileyen birçok alanda önemli değişiklikleri beraberinde getiriyor. Bu değişikliklere ayak uydurmanın yolu doğru ve etkin bilgiye ulaşmaktan geçiyor.

Gümrük ve Ticaret Uzman Görüş Dergisi, her zaman olduğu gibi bu sayıda da ticaret dünyasını yakından ilgilendiren birçok önemli bilgiyi siz okuyucularımızın istifadesine sunmaya devam ediyor. Bu sayımızda da ticaret erbabından vatandaşlarımıza, yetkililerden akademisyenlere geniş bir kesimin ilgiyle faydalanacağı çok yönlü bir içerik hazırladık.

İthalat ve ihracattan gümrük işlemlerine, reklamcılıktan yatırıma çeşitli alanlarda kaleme alınan makaleler ile geniş bir yelpazede değerli pek çok bilgiyi ve uzman görüşlerini siz değerli okuyucularımızla paylaştık.

“Sonradan Kontrol Sistemi Güncellenmeli mi?” başlıklı makalemizde gümrük işlemlerinde verimliliğin artırılmasına kritik öneme sahip olan Sonradan Kontrol Sistemini inceledik. “Yetkilendirilmiş Yükümlülerin İzlenmesi” makalemizde Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü’ne sahip yükümlülerin izlenme sistemini anlattık. “Konkordato Müessesesi Kapsamında Gümrük Vergileri Hakkında 6183 Sayılı Kanun Hükümlerinin Uygulanmasının Değerlendirilmesi” başlıklı makalemiz ile konkordato halinde gümrük vergilerinin durumunu değerlendirdik.

“Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Güncel Mevzuat Düzenlemeleri ve Değerlendirmesi” başlıklı makalemizde bu alandaki son mevzuat değişikliklerini ele aldık. “Doing Business: Bir Başarı Hikâyesi” makalemizde 2019 yılı Doing Business Raporu’nda ülkemizin kaydettiği ilerlemeyi değerlendirdik. “İkincil İşlem Görmüş Ürünlerde Çevre Katkı Payı” başlıklı makalemizde ikincil işlem görmüş ürünlerde çevre katkı payının tahsil edileceği durumları ele aldık.

“Türkiye’de Yatırım Teşvik Sistemi ve Yatırım Teşviklerinin Etkinliği Üzerine Değerlendirme” başlıklı makalemizde ülkemizdeki Yatırım Teşvik Sistemi’nin röntgenini çektik. “Gümrük Mevzuatına Aykırı Bir Fiilin Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu Kapsamında Teşebbüs Olabilmesi için Hangi Şartların Oluşması Gerekir?” makalemizde başlıkta yer alan soruyu her yönüyle ele aldık. “İthalatta Gerçekleştirilen Denetimler” makalemizde söz konusu denetimlerin ayrıntılarını ve geliştirilebilir yönlerini inceledik.

“Düzenleyici Etki Analizine (DEA) İlişkin Metodolojik Bir Öneri: Yeni Kurumsal İktisat (YKI) Metodolojisinden Orijinal Kurumsal İktisat (OKİ) Metodolojisine Geçiş” başlıklı makalemizde kamu yönetiminde önemi günden güne artan etki analizine ayrıntılarıyla değindik. “Değişen Mecra, Değişen Reklam” makalemizde reklamcılık alanında yaşanan değişimlerin getirdiği yenilikleri ve fırsatları değerlendirdik.

Sektörün Sesi bölümünde “Birlik Gümrük Kodu Özelinde Ülkemiz Gümrük Uygulamaları” başlıklı makale ile Birlik Gümrük Kodu kapsamındaki gümrük uygulamalarını detaylandırdık. Dernekten Haberler bölümünde bizden haberleri paylaşırken, dergimizin son kısmında Hal Kayıt Sistemi kapsamında hayata geçirilen Ürün Künyesi Uygulaması’nı tanıttık.

Dergimizin hazırlanmasına bilgi, tecrübe ve görüşleriyle katkı sağlayan herkese çok teşekkür ediyor, sayımızın tüm okuyucularımıza fayda sağlamasını temenni ediyoruz.

Gümrük ve Ticaret Uzmanları Derneği
Yayın Kurulu

Işıl Emine AVCİ

Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

SONRADAN KONTROL SİSTEMİ GÜNCELLENMELİ Mİ?

Küreselleşen ve her geçen gün büyüyen uluslararası ticaretin geleneksel gümrük uygulamaları ile yönetilmesi mümkün bulunmamaktadır. Gümrük idarelerinin mevcut kapasiteleri ile asli görevleri olan vergi toplama ve toplum güvenliği ve sağlığını korumaya yönelik kontrolleri yapma fonksiyonlarını gerektiği şekilde yerine getirebilmeleri için daha etkin ve güncellenmiş uygulamalara geçilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, sonradan kontroller ve gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması uygulamaları en güçlü alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gümrük kontrolü kavramı en geniş tanımını Gümrük Kanunu'nda "Türkiye Gümrük Bölgesi ile diğer ülkeler arasında taşınan eşyanın giriş, çıkış, transit, nakil ve nihai kullanımını ve serbest dolaşımında bulunmayan eşyanın durumunu düzenleyen gümrük mevzuatı ve diğer mevzuatın doğru uygulanmasını sağlamak için gümrük idareleri tarafından yürütülen; eşyanın muayenesi, beyanname verileri ile elektronik veya yazılı belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanması, işletmelerin hesap ve diğer kayıtlarının incelenmesi, taşıma araçlarının kontrolü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları diğer eşyanın kontrolü ile resmi araştırmalar ve diğer benzeri uygulamalar" şeklinde bulmaktadır.¹

Bu tanımda vurgu, eşya gümrük idaresinde ve gümrük gözetimi altında iken yapılan geleneksel kontrollere yapılmakta olup, eşyanın tesliminden sonra yapılacak kontroller için dayanağı Gümrük Kanunu'nun 73 üncü maddesi oluşturmaktadır. Bu madde gümrük idaresine, eşyanın tesliminden sonra ve beyannamedeki bilgilerin doğruluğunu saptamak amacıyla, eşyanın ithal veya ihraç işlemlerini veya sonraki ticari işlemlere ilişkin ticari belge ve verileri, beyan sahibine, söz konusu işlemler ile doğrudan ya da dolaylı olarak ticari yönden ilgili diğer kişilere veya belge ve verileri ticari amaçla elinde bulunduran diğer kişilere ait yerlerde kontrol edebilme yetkisi vermektedir.

Eşyanın tesliminden sonra kontrol uygulamalarını, aşama olarak da adlandırabileceğimiz 3 kategoriye ayırabilmemiz mümkündür:

- Gümrük işlemi bazında yapılan ithalat sonrası kontroller,
- Gümrük işlemleri ile ilgili olarak idarede mevcut ve/veya yükümlüden talep edilen bilgi ve belgeler üzerinde yapılan masa başı kontroller,
- Yükümlü ve/veya gümrük işlemleri ile ilgili kişilere ait yerlerde yapılan kontroller.

Bu kontrollerin türü, gümrük idaresinin bu konuda hangi aşamada olduğunu göstermekle birlikte, tüm gümrük idarelerinin aynı şartlar altında çalışmadığı göz önüne alındığında seçilen sonradan kontrol yöntemi de bunu uygulayan idarenin çalışma şartlarına en uygun olan olacaktır. Şöyle ki, sonradan kontrol sistemini henüz yeni oluşturan bir gümrük idaresi, gümrük işlemi bazında ithalat sonrasında gerçekleştirilen masa başı kontrollerle bu konseptte giriş yapabilir.

Masa başı kontroller, gümrük idaresinde mevcut bilgi ve belgeler ile yükümlü tarafından temin edilen veya idarenin talebi üzerine sonradan sunulan bilgi ve belgeler üzerinde, tek bir gümrük işlemi özelinde veya belirli bir kriter bazında tüm gümrük işlemlerini kapsayacak şekilde yapılan kontrollerdir. Sonradan kontrol bağlamında bir üst aşamaya, masa başı kontrollerin yaygınlaştırılması ve eşya, firma, rejim vb. bazında belirli bir dönemde yapılan tüm işlemlerin incelenmesini mümkün kılacak şekilde genişletilmesi suretiyle geçilebilir. Masa başı kontroller, yükümlü tesislerinde yapılan sonradan kontroller kadar eksiksiz ve derinlemesine olmamakla birlikte, daha az kaynak kullanılarak gerçekleştirilebilir ve yükümlülere, gümrükle ilgili faaliyetlerinin gümrük idaresi tarafından izlendiğini hatırlatır. Bu kontrollerin, daha

³ Gümrük Kanunu 3/13/f

detaylı inceleme gerektiren durumlarda, yükümlüye ait yerlerde yapılan kontrollerle devam ettirilmesi gerekebilir.

Sonradan kontroller kapsamında ithal eşyasının muhasebe kayıtları ve diğer ticari belgeler üzerinden incelenmesi sisteminin dünya ölçeğinde gümrük mali kontrolü (Customs audit - Audit Douanier) olarak adlandırıldığı görülmektedir.² Dünya Gümrük Örgütü, gümrük idaresi tarafından sonradan yapılan mali kontrolü, “yükümlülerin gümrükle ilgili ticari işlemlerinin, satış sözleşmelerinin, finansal olsun veya olmasın kayıtlarının, stoklarının ve diğer varlıklarının, uyum seviyesinin ölçülmesi ve geliştirilmesi amacıyla kullanılan yapısal denetim aracı” olarak tanımlamaktadır.³ Yükümlü ve/veya gümrük işlemleri ile ilgili kişilere ait yerlerde yapılan bu tür kontroller, sonradan kontrolün en ileri aşaması olup, bu kontrolün etkin ve sistematik bir şekilde uygulanması ile kolaylaştırmalar artırılırken, gümrük kapılarında yapılan kontrollerin minimize edilmesi mümkün hale gelir.

Ülkemizde, eşyanın tesliminden sonra kontrolün her türünün uygulanmakta olduğu görülmektedir. Türk Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi çerçevesinde 1998 yılında uygulamasına başlanan ve 15.08.2017 tarihi itibarıyla değişen mavi hat tanımıyla birlikte yürürlükten kaldırılmış olan, basitleştirilmiş usuller kapsamında Onaylanmış Kişi Statü Belgesi'ne haiz yükümlülerin mavi hatta kontrole tabi tutularak, eşyanın tesliminden sonra belli bir süre içinde beyanname ve ekli belgeler üzerinde yapılan ertelenmiş kontroller, işlem bazında yapılan sonradan kontrollere örnektir. Bu uygulamaya halen, Onaylanmış Kişi Statüsüne İlişkin Gümrük Genel Tebliği ile yalnızca mavi hatta işlem gören ihracat beyannameleri için “eşyanın çıkışından sonra beyanın kontrolü” şeklinde devam edilmektedir.

Merkezde ve Bölge Müdürlüklerinde bulunan ilgili birimlerde, idarede mevcut ve/veya yükümlüden talep edilen bilgi ve belgeler üzerinde gerçekleştirilen rutin kontroller, masa başı kontrollere; Sonradan Kontrol ve Riskli İşlemlerin Kontrolü Yönetmeliği kapsamında yükümlü ve/veya gümrük işlemleri ile ilgili kişilere ait yerlerde yapılan kontroller ise gümrük mali kontro-

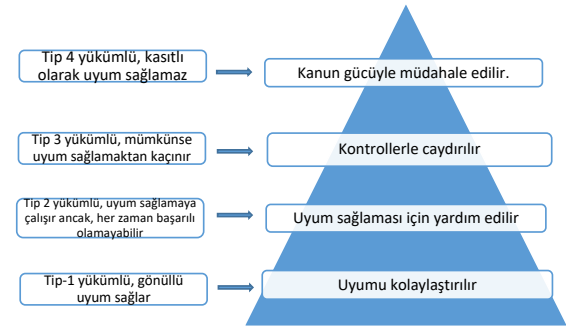
lü olarak adlandırabileceğimiz üçüncü tür sonradan kontrole örnek teşkil etmektedir.

Gümrük kontrollerinin nihai amacı, yükümlülerin uyumunun artırılmasıdır. Bu amaca ulaşmak için kullanılacak en etkin araç olan sonradan kontrole, yükümlülerin mevzuat uyum düzeyleri sürekli olarak ölçülerek uyumun geliştirilmesi için gerekli enstrümanlar işlevsel hale getirilebilir.

Dünya Gümrük Örgütü tarafından hazırlanan Sonradan Gümrük Mali Kontrolü Rehberinde, uyum seviyesi yönünden ticaret erbabı 4 temel kategoride sınıflandırılmaktadır. Bunlar;

- Tip-1 yükümlü, gönüllü uyum sağlar,
- Tip 2 yükümlü, uyum sağlamaya çalışır ancak, her zaman başarılı olamayabilir,
- Tip 3 yükümlü, mümkünse uyum sağlamaktan kaçınır,
- Tip 4 yükümlü, kasıtlı olarak uyum sağlamaz.⁴

Şekil-1; Mevzuat Uyum Seviyesine Göre Yükümlü Sınıflandırması ve Risk Bazlı Uyum Yönetimi Piramidi

Bu sınıflandırma uyarınca, gümrük idareleri hangi kategorideki yükümlülere ne tür kontroller oluşturacaklarını tespit ederler. Yükümlülerin uyumu, en basit seviyede zoraki uyum uygulamaları olan sıkı denetimler ve idari cezalar ile sağlanmaya çalışılırken, en gelişmiş seviyede arzu edilen gönüllü uyumun sağlanmasıdır. Gönüllü uyumun en ileri seviyesinde, yü-

² Banış BİÇİMSEVEN, “Eşyanın Tesliminden Sonra Kontrol: İthal Eşyasının Muhasebe Kayıtlarından İzlenmesi Yöntemleri, Kim Nasıl Yapmalı Sorusuna Diğer Ülke Uygulamaları da Göz Önünde Bulundurularak Yanıt Aranması (Gümrük Mali Kontrol Sistemi)”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, 2001

³ Guidelines for Post-Clearance Audit (PCA), Volume 1, WCO, June 2012, <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global>

⁴ Guidelines for Post-Clearance Audit (PCA), Volume 1, WCO, June 2012, <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/tools-and-instruments/pca-guidelines-volume-1.PDF?db=web> (Erişim tarihi:28.01.2019)

kümlü öz-değerlendirme (self-assessment) çerçevesinde geliştirdiği iç kontrol mekanizmaları ile bulduğu aksaklık, ihlal ve hataları gümrük idaresi ile paylaşır ve işbirliği içinde bu sorunlar giderilmeye çalışılır.

Türk Gümrük İdaresinin hem zoraki uyumu hem de gönüllü uyumu teşvik eden uygulamaları mevcuttur. Ancak, ne yazık ki sıkı kontroller ve idari cezalar, uyum artırmada hala en çok kullanılan yöntemlerdir. Bu noktada, sonradan kontrollerin etkin bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Sonradan kontrol sonuçları kullanılarak yükümlülerin uyum seviyelerine göre sınıflandırılması, bu kişilere uygulanacak prosedürlerin belirlenmesini de kolaylaştıracaktır. Bu noktada sonradan kontrol konusunda ilerleme kaydetmiş gümrük idarelerinin uygulamalarının incelenmesi ve Türk Gümrük İdaresi için en uygun sistemin tasarlanması gerekmektedir.

Buraya kadar bahsedilen hususları bir AB Ülkesi uygulamaları çerçevesinde örneklendirebiliriz. Finlandiya Gümrük İdaresi tarafından yürütülen Yükümlü Stratejisi Uygulamaları kapsamında mükellefler, beyanname sayısı, işlem hacmi, gümrük idaresinden talep edilen hizmetlerin çeşitliliği, risk seviyesi ve kredibiliteleri göz önüne alınarak 3 bölümde gruplandırılmaktadır. Bu gruplar şunlardır;

- Küçük mükellefler: Yıllık ödedikleri vergi miktarı 1 milyon Avro'yu geçmeyen, genel gümrük hizmetlerinden yararlanan, herhangi bir izin veya basitleştirmeden yararlanmayan mükellefler grubu,
- Asli (kilit) mükellefler: Yıllık ödedikleri vergi miktarı 1 milyon Avro'nun üzerinde olan, bazı izin veya basitleştirmeleri kullanabilen ve gümrük idaresinden danışmanlık hizmeti alabilen ve elektronik gümrük işlemleri gerçekleştirebilen mükellefler grubu,
- Ortaklık kurulan mükellefler: Yüksek uyum düzeyine ve iç kontrol mekanizmasına sahip, elektronik beyanname işlemleri gerçekleştiren, pek çok izin ve kolaylaştırmadan yararlanan ve gümrük suçlarının önlenmesi konusunda mutabakat anlaşması imzalanan mükellefler grubu.

Söz konusu Yükümlü Stratejisi Uygulamaları çerçevesinde oluşturulan 'Tavsiye ve Yükümlü İşbirliği Mekanizması'nın amacı, değişen yükümlü ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması ve mevzuat ve bilişim teknolojileri ile sunulan kolaylıkların etkin bir şekilde kullanılması amacıyla yükümlülerin gümrük işlemlerine ve servislerine dahil edilmesi ve sürekli olarak

Kaynakların etkin yönetimi ve sonradan kontrolden beklenen faydanın maksimizasyonu için, sonradan kontrol sistemimizin yeniden ele alınarak tasarlanması gerekmektedir.

bilgilendirilmesinin sağlanmasıdır. Bu sistemin birinci bileşeni olan gümrük tavsiye mekanizmasıyla küçük firmalar ve gerçek kişiler için sorgu noktaları kurulması, tüm firmalar için danışmanlık, eğitim ve farkındalık seminerleri düzenlenmesi ve kilit mükelleflerle işbirliğinin yönetilmesi yoluyla yükümlülerin ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır. İkinci bileşen olan yükümlü işbirliği mekanizması kapsamında oluşturulan çalışma grupları özel sektör temsilcileri ile gümrük çalışanlarından müteşekkil olup, güncel ticaret mevzuları, mevzuat ve gümrük bu grupların esas tartışma konularını oluşturmakta ve bu gruplar yılda 1-3 kez toplanmaktadır.

Yükümlü işbirliği çalışma grupları;

- Farklı sektörlerde faaliyet gösteren yükümlülerin ihtiyaçlarının ve geri bildirimlerinin alınması için etkin bir kanal olması,
- Gümrük tarafından yapılan tek yönlü bilgilendirilmenin ortadan kaldırılarak, gümrük-mükellef işbirliğinin geliştirilmesi için interaktif bir yöntem olması,
- Gümrük idaresinin iş dünyası konusundaki bilgi birikiminin artırılması ve mükellef memnuniyetinin sağlanması amacıyla yükümlülerin soru ve ihtiyaçlarının her zamanda gündemde kalması,
- Gümrük prosedürleri ve hizmetleri ile mevzuatın geliştirilmesine yönelik fikirlerin tartışıldığı bir forum oluşturması yönünden hem idare hem de yükümlüler için oldukça önemli ve avantajlıdır.

Finlandiya Gümrük İdaresi tarafından gerçekleştirilen kontroller de yükümlü sınıflandırılması ile uygun biçimde 3 gruba ayrılmaktadır:

Sonradan kontrol konsepti Türk Gümrük İdaresince ağırlıklı olarak gümrük kontrolü boyutuyla uygulanmaktadır.

- Sonradan Kontrol; firma kontrolü ve belge kontrolü şeklinde yapılmaktadır.
- Ön-Kontrol; izinleri veren departmanla yakın işbirliği içinde, firmaların uyum düzeyinin ve muhasebe kayıtlarının düzenli olarak tutulup tutulmadığının, kilit mükellefler için münferit risk profillerine göre kontrol metodunun ve kontrol sıklığının belirlendiği, yetkilendirilmiş yükümlüler için yeniden değerlendirilmeler yapıldığı kontrollerdir.
- Gri ekonomiyle ilgili olarak yapılan kontroller (soruşturma, vergi kaçakçılığı)

Firma kontrollerinin stratejik amacı, ulusal ve uluslararası modern ve etkin bir kontrol sistemi vasıtasıyla, vergilendirmenin doğruluk ve tekdüzeliğini, uluslararası arz zincirinin güvenliğini ve yasallığını, sistematik risk analizi ile gri ekonominin ön koşulu olabilecek ihlallerin ve zayıf operasyonel yönlerin tespitini, paydaşlarla düzenli ve yakın işbirliğini, profesyonel ve güvenilir kontrolleri sağlamaktır.

Sonradan kontrol konsepti Türk Gümrük İdaresince ağırlıklı olarak gümrük kontrolü boyutuyla uygulanmakta, yükümlü uyumunun ölçülmesi, geliştirilmesi ile kolaylaştırmaların çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması yönünden kullanımı ihmal edilmektedir. Bu nedenle, kaynakların etkin yönetimi ve sonradan kontrolden beklenen faydanın maksimizasyonu için, sonradan kontrol sistemimizin ciddiyetle yeniden ele alınarak tasarlanması gerekmektedir. Yeni sistemin tasarlanmasında ele alınacak esas husus, hedeflemelerin ve kontrol sonuçlarının elektronik olarak yapılması ve değerlendirilmesi, bu değerlendirmeler doğrultusunda yükümlülerin mevzuat uyumu konusunda sınıflandırılmalarının yapılması ve güncellenmesi, her bir sınıf için uygun olan kontrol türünün, rehberlik ve danışmanlık hizmetinin, kolaylaştırma türünün belirlenmesine yönelik yapı, program ve mekanizmaların belirlenmesi olacaktır.

Yeni sonradan kontrol stratejimizin odağı, rehberlik, danışmanlık ve işbirliği vasıtasıyla mükelleflerin uyum düzeyinin artırılması ve kolaylaştırmaların yaygınlaştırılması suretiyle yükümlülerin kendi kendilerini kontrol eder hale getirilmesi olmalıdır. Böylece yaratılan kazan – kazan ortamında, bir yandan gümrük idaresi elindeki kısıtları kaynakları daha etkin kullanılabilir hale gelirken, diğer yandan yükümlüler, mevzuata uyum sağlamış olmaları nedeniyle sahip oldukları ayrıcalıkları kullanarak daha hızlı ve düşük maliyetli gümrük işlemleri gerçekleştirebileceklerdir.

Kaynakça

- Gümrük Kanunu
- Gümrük Yönetmeliği
- Sonradan Kontrol ve Riskli İşlemlerin Kontrolü Yönetmeliği
- Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği
- BİÇİMSEVEN Barış, "Eşyanın Tesliminden Sonra Kontrol: İthal Eşyanın Muhasebe Kayıtlarından İzlenmesi Yöntemleri, Kim Nasıl Yapmalı Sorusuna Diğer Ülke Uygulamaları Da Göz Önünde Bulundurulacak Yanıt Aranması (Gümrük Mali Kontrol Sistemi)" Ankara, 2011
- Guidelines for Post-Clearance Audit (PCA), Volume 1, WCO, June 2012, <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/enforcement-and-compliance/tools-and-instruments/pca-guidelines-volume-1.PDF?db=web> (Erişim tarihi:28.01.2019)
- Dünya Gümrük Örgütü Sonradan Kontrol Uzman Grubu 1. Toplantısı Raporu-13-17 Nisan 2015 Dünya Gümrük Örgütü

YAZAR HAKKINDA

İşıl Emine AVCI

Gümrükler Genel Müdürlüğü

Ticaret Uzmanı

E-posta: i.avci@ticaret.gov.tr

1975 Erzurum doğumludur. 1997 yılında Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliği bölümünden mezun olmuştur. 2004-2006 yılları arasında Southern New Hampshire Üniversitesinde İşletme Yüksek Lisansı yapmış ve 2013 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi İktisat Lisans Programını tamamlamıştır. 1998 yılında başladığı görevine Gümrükler Genel Müdürlüğü Tahsilat Dairesinde Ticaret Uzmanı olarak devam etmektedir. Risk analizleri, ithalat, sonradan kontrol konularında çalışmalar yürütmüş olup, halen gümrük vergilerinin tahsili ve geri verilmesi konularında çalışmaktadır. İyi derecede İngilizce ve orta düzeyde Fransızca bilmektedir.

YETKİLENDİRİLMİŞ YÜKÜMLÜLERİN İZLENMESİ

Mehtap ARDIÇ TİREN

Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

Ülkemizde 10 Ocak 2013 tarihinde hayata geçirilen Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü, gümrük yükümlülüklerini yerine getiren, izlenebilir ve düzenli kayıt tutabilen, mali yeterlilik, emniyet ve güvenlik standartlarına sahip olan ve kendi oto kontrolünü yapabilen güvenilir firmalara gümrük işlemlerinde birtakım kolaylık ve imtiyaz tanımak üzere verilen uluslararası bir statüdür. Yetkilendirilmiş yükümlü statüsüne sahip firmalar bu statünün uygulandığı ülkelerde diğer firmalara göre daha imtiyazlı muamele görmekte ve daha fazla rekabet gücüne sahip olmaktadır.

Ülkemizde de sertifika sahibi firmalar, yeşil hat kolaylığı başta olmak üzere, kısmi ve götürü teminattan, eksik belgeyle beyan ile yeşil hat dâhil taşıt üstü işlem yapabilme kolaylığından yararlanmakta, basitleştirilmiş işlem kapsamında A.TR belgesi düzenleyebilmekte ve eşyanın kıymetine bakılmaksızın Fatura

Yetkilendirilmiş yükümlülerin izlenmesi üçer yıllık periyotlar dâhilinde ön izleme ve yerinde izleme olarak iki aşamada gerçekleştirilmektedir.

Beyan/EUR MED Fatura Beyanı düzenlemektedir. Ayrıca, sertifika sahipleri taleplerine bağlı olarak ihracatta yerinde gümrükleme ile izinli gönderici uygulamalarından da yararlanabilmektedirler.

Pek çok aşamada değerlendirme ve incelemelerden geçerek sertifikalandırılan firmaların koşulları taşıma-ya devam edip etmedikleri, bu uygulamanın geçerli olduğu ülkelerde “monitoring” yani “izleme” adı verilen bir prosedür dâhilinde takip edilmektedir.

Yetkilendirilmiş yükümlüler neden izlenir?

Yetkilendirilmiş yükümlü uygulamasının bulunduğu tüm ülkelerde sertifika sınırsız süreli olarak düzenlenir. Bu nedenle sertifika sahibi firmaların koşulları karşılamaya devam edip etmediklerinin ara kontrol-

lerle gümrük idaresince tespit edilmesi gerekir. Ticari hayatın sürekliliği ve değişkenliği nedeniyle firmanın durumunda zaman içinde değişiklikler olabileceğinden, süresiz olarak yapılan sertifikalandırmada dönemsel kontrollere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ayrıca, yetkilendirilmiş yükümlüler kendi oto kontrolünü yapabilen, izlenebilir kayıt düzenine sahip olan güvenilir firmalar olduklarından bu firmaların gümrük işlemlerine ilişkin cari kontroller minimum düzeyde gerçekleştirilmekte, bunun yerine sonradan yapılacak kontrollere ağırlık verilmektedir. Bu kapsamda, olası suistimallerin önlenmesi için bu firmaların yaptıkları işlemlerin belirli aralıklarla izlenmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, gümrük idaresince yürütülecek izleme faaliyetleri, sertifika sahibi firmaların oto kontrol mekanizmalarını canlı tutacağından, firmalar sertifikanın alınmasından sonra da gümrük mevzuatına uyum ve iç kontrol süreçlerine özen göstermeleri ile emniyet güvenlik tedbirlerini almaya devam etmeleri konusunda zorunluluk duyarlar.

Firmaların kendi bünyelerinde düzenli olarak iç kontrol ve izleme faaliyeti yürütmeleri aslında sertifika

sahibi firmaların yükümlülükleri arasındadır. Firmalar düzenli olarak işlem süreçlerini ve riskleri gözden geçirmeli, operasyonlarında zaman içerisinde meydana gelen değişiklikleri yetkilendirilmiş yükümlü prensipleri dâhilinde optimize etmeleri ve önemli değişiklikler hakkında gümrük idaresini bilgilendirmelilerdir.

Ülkemizde yetkilendirilmiş yükümlüler nasıl izleniyor?

Ülkemizde yetkilendirilmiş yükümlülerin izlenmesinin dayanağını Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliğinin 159 ve 160 ncı maddeleri ile Yetkilendirilmiş Yükümlülerin İzlenmesi Tebliği oluşturmaktadır. Amaç, yetkilendirilmiş yükümlü sertifikasının verilmesine ilişkin koşullar ile sertifika kapsamı izin ve yetkilerin verilmesine ilişkin koşulların yetkilendirilmiş yükümlü sertifikası sahiplerince sağlanmaya devam edilip edilmediğinin tespit edilmesidir. Buna göre yetkilendirilmiş yükümlülerin izlenmesi üçer yıllık periyotlar dâhilinde ön izleme ve yerinde izleme olarak iki aşamada gerçekleştirilmektedir. (Elbette, gerek görülmesi halinde süre sınırlamasına bağlı olmaksızın her zaman izleme

Sertifika sahibi firmaların koşulları taşımaya devam edip etmedikleri, yetkilendirilmiş yükümlü uygulamasının geçerli olduğu ülkelerde “izleme” adı verilen bir prosedür kapsamında takip edilmektedir.

faaliyetine karar verilmesi mümkündür.) Sertifikanın düzenlenme tarihi esas alınarak üçer yıllık periyotlar ile güncel soru formunun ve ibrazı gerekli diğer belgelerin yetkilendirilmiş yükümlülerce Gümrük ve Dış Ticaret Bölge Müdürlüğüne sunulması gerekir.

İlk aşamada, sertifikanın düzenlendiği Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan masa başı incelemede, sertifika sahibince şartların karşılanmaya devam edildiğini destekleyici nitelikteki belgelerin uygunluğu ile veri tabanları üzerinden yapılan sorgularda herhangi bir olumsuzluk olup olmadığı araştırılır. Yetkilendirilmiş yükümlü olabilmenin temel koşullarından güvenilirlik koşulu (ceza ve mahkûmiyet koşulu, gümrük cezası koşulu, borcu olmaması koşulu, 100 beyan koşulu), mali yeterlilik koşulu ile sahip olunan sertifikalar (ISO 9001 ve ISO 27001 Sertifikaları) Bölge Müdürlüğüne incelenir. Sertifika kapsamında yararlanılan izin ve yetkilere ilişkin performans koşulu gibi ilave koşulların sağlanıp sağlanmadığına da bu aşamada bakılır. Ön izleme kapsamında yapılan incelemede sertifikanın geçerliliğine ilişkin herhangi bir olumsuzluğa rastlanılmaması halinde ikinci aşama olan yerinde izlemeye geçilir.

Yerinde izleme aşamasında ise üçer yıllık periyotlarla güncellenmesi gereken soru formu üzerinden firma tesislerinde sonradan kontrol yetkilisi tarafından incelemelerde bulunulur. Soru formunda karşılandığı bildirilen kriterlerin fiili durumda mevcudiyetleri, firmanın uygulamaları ve yazılı prosedürleri kapsamın-

Gümrük idaresi ve yükümlü arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesinin olumlu sonuçlarının, ülkemiz ihracatının artırılmasında önemli bir etken olacağı değerlendirilmektedir.

da yerinde incelenir. Söz konusu incelemeler yürütülürken ayrıca ihracatta yerinde gümrükleme izni veya izinli gönderici yetkisi bulunan tesislerin karşılaması gereken koşullara da bakılır.

Yerinde izlemede ayrıca, sertifikanın düzenleme tarihi esas alınarak üçer yıllık dönemde gerçekleştirilen gümrük işlemleri de geriye dönük olarak sonradan kontrole tabi tutulur. Sertifika sahiplerince hazırlanan yıllık faaliyet raporları göz önünde bulundurularak ve rapora dâhil edilen veya edilmeyen beyannameler kapsamı işlemler risk analizi esaslı olarak belirli oranda incelemeye tabi tutulur. Yerinde izleme faaliyeti neticesinde herhangi bir olumsuzluğa rastlanılması halinde ise sertifikanın geçerliliği devam eder.

Yıllık Faaliyet Raporu nedir?

25.06.2018 tarihinde yapılan Yönetmelik değişikliği ile yetkilendirilmiş yükümlü sertifikası sahibi firmaların yıllık faaliyet raporlarını hangi formatta hazırlamaları ve sunmaları gerektiğine açıklık getirilmiştir. Rapor düzenlenmesinde hedeflenen asıl amaç firmanın geriye dönük kontrollerinin sistematik ve risk esaslı olarak yaptırılabilmesinin ve süreçlerinde herhangi bir eksiklik varsa giderilmesinin sağlanmasıdır. Özellikle yeşil hat, ihracatta yerinde gümrükleme ve izinli gönderici gibi uygulamalarda gümrük idaresi işlemlerin kontrolünü büyük oranda, güvenilir kabul edilen ve kayıtları izlenebilir firmalara bıraktığından cari kontroller kadar geriye dönük kontrollerin de titizlikle yürütülmesi önemlidir.

Yıllık faaliyet raporu da söz konusu çalışmaların bir sonucu olarak ve "ikinci bir göz" değerlendirmesi olarak düzenlenmelidir. Bu kapsamda, söz konusu rapor firma bünyesinde hazırlanabileceği gibi raporun hizmet alımı yoluyla hazırlanması da mümkündür. Yıllık faaliyet raporu hazırlanırken yapılacak incelemelerde sistematik hatalardan arınma ve başka bir bakış açısıyla daha objektif değerlendirmeler yapılabilmesini teminen, söz konusu raporun rutin gümrük işlemlerini yapan birimlerden/kişilerden farklı bir birim/kişi tarafından düzenlenmiş olması gerekmektedir.

Yıllık faaliyet raporlarının düzenlenmesinde, sertifika tarihi esas alınarak 1 yıllık dönemde gerçekleştirilen işlemlerde faaliyet konusu ithalat/ihracat olan firmalarca 22/A no.lu Ek'in ve faaliyet konusu lojistik olan firmalarca 22/B no.lu Ek'in düzenlenmesi gereklidir. Söz konusu düzenleme süresi ise en geç incelenen dönemi takip eden üçüncü ayın sonuna tekabül etmektedir.

Söz konusu raporlar düzenlenirken; firmanın yararlandığı kolaylıklar, işlem yapılan gümrük rejimleri, işlemlerin yoğunlaştığı tarihsel dönemler göz önünde bulundurularak yapılacak risk analizine göre ve inceleme döneminde gerçekleştirilen tüm işlemleri şeffaf bir şekilde yansıtabilecek şekilde bir örneklem hazırlanması gerekir. İncelenecek beyannamelere ilişkin örneklem hazırlanmasına ilişkin asgari koşullar ise Yönetmelik ile belirlenmiştir.

Sertifika sahiplerince yeşil hatta işlem gören ithalat ve ihracat beyannameleri ile taşıyıcıların transit beyanları sertifika düzenleme tarihi esas alınarak yıllık bazda incelenir ve sonuçları Faaliyet Raporu formatında iletilir.

Ek 22/A İthalat-İhracat	İthalat Beyannamesi %20	İhracat Beyannamesi %20	Rejim Kodu %10	Basit Usul Türü %10
Ek 22/B Transit	Transit Beyannamesi %20		Rejim Kodu (TR,T1) %10	
	TIR Karnesi %20		İşlem Türü (İthalat, İhracat, Transit) %10	Basit Usul Türü %10

Sertifika sahiplerince yeşil hatta işlem gören ithalat ve ihracat beyannameleri ile taşıyıcıların transit beyanları sertifika düzenlenme tarihi esas alınarak yıllık bazda incelenir ve sonuçları Faaliyet Raporu formatında iletilir.

Faaliyet raporunu düzenleyecek kişi tarafından seçilen beyannameler ve ekleri incelenirken, muhasebe kayıtları ve stok kayıtları gibi firmanın temel veri ve kayıtlarının da uyumuna bakılması ve daha önce izlenebilirliği tevsik edilmiş söz konusu kayıtların da beyannamelerdeki bilgileri doğrulayıp doğrulamadığının incelenmesi gereklidir.

Raporun düzenlenmesinin akabinde, içerisinde yer alan tespitlerin sertifika sahibince gözden geçirilmesi ve varsa itirazların ilgili bölüme kaydedilmesi sonrasında rapor, süresi içerisinde Bölge Müdürlüğüne ibraz edilir.

Sonuç ve Değerlendirme

Ülkemizde altı yıldan fazla süredir uygulanmakta olan ve son üç yıldır hız kazanan yetkilendirilmiş yükümlü statüsünde dünya uygulamalarına benzer şekilde izleme faaliyetlerine başlandığı ve firmaların kendi kontrol süreçlerini geliştirme ve sürdürme konusunda teşvik edildiği görülmektedir.

Söz konusu uygulamanın sonuçlarının alınması ile sertifika sahibi firmaların içinde buldukları kurumsallık düzeyini artıracakları, böylece işlem hacmi itibarıyla nerdeyse %40'lara yaklaşan ülkemiz dış ticaret performansında izlenebilirliğin ve güvenliğin artacağı düşünülmektedir. Tüm bu pozitif gelişmelerin bir sonucu olarak firmalara tanınan kolaylıkların artırılacağı muhtemeldir; çünkü kamu idaresinde şeffaflığın sağlandığı ve kontrolün elde tutulduğu alanlarda ilave adımlar atılması esastır.

Yetkilendirilmiş yükümlü sisteminin kurulması ile firmalara cari işlemlerinde güven duyularak işlemlerinin sonradan belirli prensiplere göre izlenilmesinin

geri planında, esasen özel sektör ve kamu olarak tek bir noktadan aynı hedefe odaklanan bakış açısı yer almaktadır. Gümrük idaresi ve yükümlü arasındaki işbirliği ve koordinasyonun geliştirilmesinin olumlu sonuçlarının ülkemiz ihracatının artırılmasında önemli bir etken olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça:

- Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği
- Yıllık Faaliyet Raporları 22/A ve 22/B
- Yetkilendirilmiş Yükümlülerin İzlenmesi Tebliği
- AEO Guidelines, https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources
- <https://risk.gtb.gov.tr/kurumsal-haberler/aeo-yetkilendirilmis-yukumlu-uygulamasi>

YAZAR HAKKINDA

Mehtap ARDIÇ TİREN

Gümrükler Genel Müdürlüğü

Ticaret Uzmanı

E-posta: m.ardic@ticaret.gov.tr

1982 Ankara doğumludur. 2005 yılında Gazi Üniversitesi İktisat ve İşletme (Çift Anadal) bölümlerinden mezun olmuştur. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinde Uluslararası İktisat bölümünde yüksek lisans yapmaktadır. 2007 yılında başladığı görevine Gümrükler Genel Müdürlüğü Ticaretin Kolaylaştırılması Dairesinde Ticaret Uzmanı olarak devam etmektedir. Son yedi yıldır ticaretin kolaylaştırılması, yetkilendirilmiş yükümlü statüsü ve yerinde gümrükleme gibi konu ve projelerde çalışmalar yürütmektedir. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

KONKORDATO MÜESSESESİ KAPSAMINDA GÜMRÜK VERGİLERİ HAKKINDA

6183 SAYILI KANUN HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Gonca İNAN

Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

Özet

Bu çalışmanın konusunu; konkordato talebi üzerine mahkemece verilen mühlet içinde 6183 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde, süresinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri nedeniyle borçlular hakkında ihtiyati haciz kararlarının uygulanıp uygulanmayacağı, cebri icra takibi yapılıp yapılamayacağı, tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan gümrük vergileri için limited şirket ortakları ve borçlunun kanuni temsilcileri nezdinde takibat yapılıp yapılamayacağı ile gümrük vergilerinin tahsiline ilişkin zamanaşımı süresinin işleyip işlemeyeceği oluşturmaktadır.

Giriş

Devlet, toplumsal ihtiyaçları giderebilmek amacıyla kamu hizmetlerini yürütmekle görevlidir. Ancak zaman içerisinde devlet anlayışında değişiklikler meydana gelmiş ve toplumların kamu hizmetlerine olan talepleri devamlı olarak artış göstermiştir. Bu doğrultuda devlet tarafından sürekli büyüyen kamu hizmetlerinin, kanunlara dayanarak çeşitli kaynaklardan elde edilen kamu gelirleri aracılığıyla karşılanması amaçlanmıştır.

Kamu gelirlerinin çok önemli bir bölümünü vergi gelirleri oluşturmakla birlikte, ilgili mevzuat uyarınca eşyaya uygulanan ithalat ya da ihracat vergilerinin tümünü ifade eden gümrük vergileri, vergi gelirleri içinde dikkat çeken bir paya sahiptir. Gümrük vergileri, Ticaret Bakanlığına bağlı tahsil daireleri tarafından takip ve tahsil edilmekle birlikte, gümrük vergilerini ödeme zorunluluğu bulunan bütün kişiler yükümlü olarak tanımlanmaktadır. 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun ilgili maddesine göre süresi içinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanmaktadır. Buna göre ödeme müddeti içinde ödenmeyen amme alacağı tahsil dairesince cebren tahsil edilmekte olup gerekli şartlar oluşması durumunda borçlunun iflası da istenebilmektedir. Ayrıca, anılan Kanunda konkordatonun tasdiki hâlinde amme alacağının tahsilinin nasıl değerlendirileceğine ilişkin hükme de yer verilmektedir. Bilindiği üzere, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda 7101 sayılı Kanun ile değişikliğe gidilerek "iflas erteleme" uygulamasına son verilmiş bunun üzerine konkordato müessesesinin kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bu çalışmada, konkordato talebi üzerine mahkemeye verilen mühlet içinde süresinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Kanun hükümlerinin nasıl uygulanması gerektiği üzerinde durulmuştur.

1. Konkordato Hakkında Genel Bilgi

Konkordato, borçlarını vadesi geldiği hâlde ödeyemeyen veya vadesinde ödeyememe tehlikesi bulunan borçlunun, vade verilmek veya tenzilat yapılmak suretiyle borçlarını ödeyebilmesi veya muhtemel bir iflâstan kurtulmasına imkan veren bir müessesedir.

Borcun vadesinin uzatılması, borçtan indirim yapılmasının istenmesi veya muhtemel bir iflâstan kurtulmak amacıyla konkordato talep edilebilmektedir.

Konkordatoya ilişkin hükümler, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 285 ila 309'uncu maddeleri arasında düzenlenmiştir. Konkordato uygulaması, yıllardır mevcut olmasına rağmen 15.03.2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 7101 sayılı Kanun ile 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda değişiklikler yapılarak "iflas erteleme" kaldırılmış ve "konkordato" ya ilişkin hükümler güncellenmiştir.

Bu doğrultuda, İcra ve İflas Kanunu'nun 285 inci maddesi uyarınca; borçlarını, vadesi geldiği hâlde ödeyemeyen veya vadesinde ödeyememe tehlikesi altında bulunan herhangi bir borçlu ile birlikte iflas talebinde bulunabilecek her alacaklı da borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılmasını isteyebilmektedir. Aynı maddeye göre; borcun vadesinin uzatılması, borçtan indirim yapılmasının istenmesi veya muhtemel bir iflâstan kurtulmak amacıyla konkordato talep edilebilmektedir. Konkordato başvurusunda, Asliye Ticaret Mahkemeleri yetkili ve görevli mahkemedir.

Konkordato talebi üzerine mahkeme, anılan Kanunun 286 ncı maddesinde belirtilen belgelerin eksiksiz olarak mevcut olduğunu tespit ettiğinde derhâl geçici mühlet kararı vererek borçlunun malvarlığının muhafazası için gerekli gördüğü bütün tedbirleri almaktadır. Geçici mühlet kararı niteliği itibarıyla tedbir kararı olup kesin mühlete kadar alacaklı hakları ile borçlunun malvarlığının korunması amaçlanmaktadır. Geçici mühlet süresi üç ay olup bu süre içinde başvurmak kaydıyla iki ay daha uzatılabilmektedir.

Geçici mühlet içerisinde, kesin mühlet kararı verilmesine ilişkin bir duruşma günü belirlenerek konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olduğu

anlaşırsa ve yapılan itirazlar yerinde görülmezse, mahkeme tarafından borçluya kesin mühlet verilmektedir. Kesin mühlet kararı ile birlikte mahkeme, gerekli görmesi hâlinde, bir alacaklılar kurulu oluşturulmasına karar verebilmektedir. Kesin mühlet süresi bir yıl olup bu süre, ya komiserin gerekçeli raporu ve talebi doğrultusunda, borçlu da dinlenilerek; ya da borçlunun talebi üzerine, konkordato komiserinin de görüşü alınarak ve her hâlde alacaklılar kurulu dinlenerek altı aya kadar uzatılabilmektedir.

Sonuç itibarıyla, 7101 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen konkordato hükümleri ile; mali yapısı bozulan borçluların haciz ve cebri icra işlemlerinden mahkemeler aracılığı ile korunarak ve borçlarını yapılandırarak ödeme imkanına kavuşmaları ve alacaklıların da iflâsa kıyasla daha yüksek oranda alacaklarını temin etmelerinin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir.

2. Mühlet Verilmesinin Gümrük Vergileri Hakkında 6183 Sayılı Kanun Hükümlerinin Uygulanmasına Etkisi

Gümrük vergileri, ilgili mevzuat uyarınca eşyaya uygulanan ithalat ya da ihracat vergilerinin tümünü ifade etmektedir. Diğer taraftan, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 201 inci maddesi uyarınca süresi içinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bu doğrultuda, süresi içinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri için amme borçlusu nezdinde 6183 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde alacağın tahsilini teminen takibata geçilmektedir.

Diğer taraftan, söz konusu borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılmasının talep edilmesi sonucunda mahkemece verilen mühlet kararının amme alacağının takip ve tahsiline birtakım etkisi bulunacaktır.

Öyle ki, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun kesin mühlet alacaklılar bakımından sonuçları başlıklı 294 üncü maddesi; "mühlet içinde borçlu aleyhine 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî

haciz kararları uygulanmaz, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez..." hükmünü amirdir.

Diğer taraftan, anılan Kanunun 288/1 inci maddesi hükmü doğrultusunda geçici mühlet, kesin mühletin sonuçlarını doğurmaktadır.

Yukarıdan verilen mevzuat hükümleri birlikte ele alındığında, mühlet süresi içerisinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanuna göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamayacağı ve daha önce başlayan takiplerin duracağı, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararları uygulanmayacağı bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetlerin işlemeceği anlaşılmaktadır.

Bu doğrultuda, aşağıda borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılmasının talep edilmesi üzerine mahkemece verilen mühlet kararının gümrük vergileri hakkında 6183 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanmasına etkisi farklı konu başlıkları itibarıyla ele alınmıştır.

2.1 İhtiyatî Haciz

6183 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesinde; 7 bent halinde belirtilen hallerden herhangi birinin oluşması durumunda, hiçbir müddetle mukayyet olmaksızın alacaklı amme idaresinin mahalli en büyük memurunun kararıyla borçlunun mallarına ihtiyatî haciz tatbik edileceği düzenlenmiştir.

İhtiyatî haciz ile tahsil dairelerince borçluların menkul ve gayrimenkul malları ile diğer hak ve alacaklarının kaçırlmasına engel olunarak amme alacağını teminat altına alınması amaçlanmaktadır.

Ancak, 2004 sayılı Kanun'un kesin mühlet alacaklılar bakımından sonuçları ile ilgili 294 üncü maddesinde mühlet içinde borçlu aleyhine 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a göre yapılan ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararlarının uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Bu durumda, gümrük vergilerini teminat altına almak amacıyla mühlet içindeki borçlunun mallarına alacaklı tahsil dairesince ihtiyatî haciz tatbik edilmesinin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

2.2 Limited Şirket Ortakları ile Kanuni Temsilcilerin Sorumlulukları

6183 sayılı Kanununun 35 inci maddesinde, limited şirket ortaklarının şirketten tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan amme alacağından sermaye hisseleri oranında doğrudan doğruya sorumlu olacağı ve bu Kanun hükümleri gereğince takibe tabi tutulacakları düzenlenmiş olup aynı Kanunun mükerrer 35 inci maddesinde ise tüzel kişilerle küçüklerin ve kısıtlıların, vakıflar ve cemaatler gibi tüzel kişiliği olmayan teşekküllerin mal varlığından tamamen veya kısmen tahsil edilemeyen veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan amme alacaklarının, kanuni temsilcilerin ve tüzel kişiliği olmayan teşekkülü idare edenlerin şahsi mal varlıklarından bu Kanun hükümlerine göre tahsil edileceği hüküm altına alınmıştır.

Bu doğrultuda, 2004 sayılı Kanun'un 294 üncü maddesinde mühlet içinde borçlu aleyhine 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamayacağı ve evvelce başlamış takiplerin duracağına düzenlenmiş olduğu dikkate alındığında borçlunun kanuni temsilcileri veya limited şirketin borcundan dolayı ortaklar aleyhine gümrük vergileri dolayısıyla takibata geçilmesi nin mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

2.3 Gecikme Zammı

Gecikme zammı asli bir alacak olmayıp, gümrük vergilerine bağlı bir ferî alacaktır. 6183 sayılı Kanununun 51 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca, gümrük vergilerinin ödeme müddeti içinde ödenmeyen kısmına vadenin bitim tarihinden itibaren gecikme zammı tatbik edilmektedir. 5/9/2018 tarihli ve 30526 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 62 sayılı Cumhurbaşkanî Kararı'nın eki Karar'ın 1 inci maddesiyle, anılan fıkra kapsamında uygulanacak gecikme zammı oranı her ay için ayrı ayrı tatbik edilmek üzere %2 olarak belirlenmiştir. 6183 sayılı Kanununun 52 nci maddesinde de gecikme zammının tatbik müddeti, amme alacağının tecilinde tecilin yapıldığı, iflas hâlinde iflasın açıldığı, aciz hâlinde bu durumun sabit olduğu güne kadar olan müddet olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla, anılan Kanunda konkordato mühleti içinde amme alacağına

gecikme zammı uygulanacağına ilişkin açık bir hükme yer verilmemiştir. Bu doğrultuda, tahsil daireleri tarafından konkordato mühleti içinde gümrük vergilerine gecikme zammı uygulanmasına devam edilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

2.4 Cebren Tahsil

6183 sayılı Kanununun 54 üncü maddesinde, amme borçlusu tahsil dairesine teminat göstermişse, teminatın paraya çevrilmesi veya kefilin takibi ile amme borçlusunun borcuna yetecek miktardaki mallarının haczedilerek paraya çevrilmesi, ödeme süresi içerisinde ödenmeyen amme alacağının cebren tahsiline yönelik tatbik edilmesi gereken şekillerden ikisi olarak belirtilmiştir.

Aynı Kanununun 56 ncı maddesi hükmüne göre, karşılığında teminat gösterilmiş bulunan amme alacağının vadesinde ödenmemesi hâlinde, borcun 15 gün içinde ödenmesi, aksi takdirde teminatın paraya çevrileceği veya diğer şekillerle cebren tahsiline devam olunacağı hususlarının borçluya bir yazıyla bildirilmesi gerekmektedir.

Borçlu tarafından amme alacağının 15 gün içinde ödenmemesi hâlinde, gümrük vergilerine karşılık alınmış olan teminat, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre paraya çevrilerek amme alacağının tahsil edilmesi gerekmektedir.

Diğer taraftan, 6183 sayılı Kanununun 62 nci maddesinin birinci fıkrasında "Borçlunun mal bildiriminde gösterilen veya tahsil dairesince tespit edilen borçlu veya üçüncü şahıslar elindeki menkul malları ile gayrimenkullerinden, alacak ve haklarından amme alacağına yetecek miktarı tahsil dairesince haczolunur." hükmüne yer verilmiştir.

Bu doğrultuda, gümrük vergilerini süresi içerisinde ödemediği için kendisine ödeme emri tebliğ edilen borçlunun 15 gün içerisinde borcunu ödememesi veya mal bildiriminde bulunmaması hâlinde, tahsil dairesince tespit edilecek olan malları 62 nci maddeye göre haczedilerek 84 üncü ve müteakip maddelerde açıklandığı şekilde paraya çevrilmek suretiyle gümrük vergilerinin tahsilinin sağlanması gerekmektedir.

7101 sayılı Kanunun 21 inci maddesi ile 2004 sayılı Kanunun 294 üncü maddesinde yapılan değişiklik ile mühlet içinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanun'a göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamayacağı ve evvelce yapılmış takiplerin duracağı belirtilmiştir.

Bu itibarla, hakkında mühlet kararı verilen borçlu tarafından karşılığında teminat gösterilmiş bulunan gümrük vergilerinin 15 gün içinde ödenmemesi durumunda söz konusu vergilere karşılık alınmış olan teminatın paraya çevrilmesi veya kendisine ödeme emrinin tebliğ edilmesi üzerine 15 gün içerisinde gümrük vergilerini ödememesi veya mal bildiriminde bulunmaması hâlinde, tahsil dairesince tespit edilecek olan mallarının haczedilmesi veya haczedilen malların paraya çevrilmesine yönelik işlemlere devam edilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

2.5 Ödeme Emri Tebliği veya Teminatlı Alacaklar İçin Yapılan Bildirim

6183 sayılı Kanun'un;

- 55 inci maddesi kapsamında, ödeme emri ile borçluya, 15 gün içerisinde borcunu ödemesi ya da borca karşılık mal bildiriminde bulunması, aksi halde borcun cebren tahsil edileceği ve mal bildiriminde bulununcaya kadar 3 ayı geçmemek üzere hapis ile cezalandırılacağı hususu,
- 56 ncı maddesi ile de karşılığında teminat alınmış olan borcun 15 gün içinde ödenmesi, aksi halde teminatın paraya çevrileceği ve diğer şekillerle cebren tahsile devam edileceği bildirilmektedir.

Bu tebligatlar ile borçluya yükümlülükleri ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hâlinde karşılaşılabileceği yaptırımlar hatırlatılmaktadır.

2004 sayılı Kanun'da 7101 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle, 294 üncü maddesinde mühlet içinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanun'a göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamayacağı ve evvelce yapılmış takiplerin duracağı hüküm altına alınmıştır. Bu doğrultuda, ilgili tahsil dairesince mühlet içinde gümrük borçlusuna ödeme emri tebliğ edilemeyeceği veya teminatlı alacaklar için bildirim yapılamayacağı; ödeme emrinin tebliğ edilmiş veya

teminatlı alacaklar için bildirim yapılmış olduğu durumlarda ise alacağın cebren tahsiline yönelik takibata devam edilmemesi gerektiği görülmektedir.

2.6 Tahsil Zamanaşımı

6183 sayılı Kanun'un 102 nci maddesinde, amme alacağının vadesinin rastladığı takvim yılını takip eden takvim yılı başından itibaren 5 yıl içinde tahsil edilmemesi durumunda bu alacakların zamanaşımına uğrayacağı düzenlenmiştir. Ayrıca, anılan Kanunun 104 üncü maddesinde de zamanaşımının işlememesi halleri belirtilmiştir.

Belirtilen haller dolayısıyla zamanaşımının işlememesi durumunda süre, sebeplerin kalktığı günün bitmesinden itibaren başlamaktadır. Ayrıca, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip edilen amme alacaklarının tahsil zamanaşımının işlememesini sağlayacak şekilde özel kanunlarda düzenlemelerin yer alması durumunda, bu kanunlarda yer alan hükümlere istinaden amme alacaklarının tahsil zamanaşımı işlemeyecektir.

Bu doğrultuda, 2004 sayılı Kanunun 294 üncü maddesinde yer alan "Mühlet içinde borçlu aleyhine 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamaz ve evvelce başlamış takipler durur, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararları uygulanmaz, bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetler işlemez..." hükmüne istinaden 6183 sayılı Kanun kapsamında takip edilen gümrük vergilerine ilişkin tahsil zamanaşımı süresinin mühlet süresince işlemeyeceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Diğer taraftan, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 197/2 nci maddesi uyarınca yapılan denetlemeler sonucunda hiç alınmadığı veya noksan alındığı belirlenen gümrük vergilerine ilişkin tebligatın, gümrük yükümlülüğünün doğduğu tarihten itibaren üç yıl içerisinde yapılması gerekmektedir. Yükümlü hakkında konkordato mühletinin verilmiş olması durumunda söz konusu üç yıllık tahakkuk zamanaşımı süresinin durmadığı, ilgili tahsil dairesince yükümlü nezdinde tahakkuk işlemlerine devam edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç

Yıllardır uygulamada bulunan konkordato müessesesinin önemi, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda değişiklik yapan 7101 sayılı Kanun ile 'iflas erteleme' nin kaldırılması ve "konkordato" ya ilişkin hükümlerin güncellenmesi üzerine artmıştır.

Borçlu hakkında konkordato işlemlerinin başlatılması, borçlarını vadesi geldiği hâlde ödeyemeyen veya vadesinde ödeyememe tehlikesi altında bulunan herhangi bir borçlu ile birlikte iflas talebinde bulunabilecek her alacaklı tarafından istenebilmektedir. Konkordato talebi ile borcun vadesinin uzatılması, borçtan indirim yapılmasının istenmesi veya muhtemel bir iflâstan kurtulmak amaçlanmaktadır. Konkordato talebi üzerine mahkeme, gerekli belgelerin eksiksiz olarak mevcut olduğunu tespit ettiğinde üç ay süreyle geçici mühlet kararı vermekte olup bu süre iki ay daha uzatılabilmektedir. Geçici mühlet içerisinde, konkordatonun başarıya ulaşmasının mümkün olduğunun anlaşılması ve yapılan itirazlar yerinde görülmezse, mahkeme tarafından borçluya kesin mühlet verilmektedir. Kesin mühlet süresi bir yıl olup bu süre belirli şartlar altında altı aya kadar uzatılabilmektedir.

2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nu 294 üncü maddesi ile mühlet süresi içerisinde borçlu aleyhine 6183 sayılı Kanun'a göre yapılan takipler de dahil olmak üzere hiçbir takip yapılamayacağı ve daha önce başlayan takiplerin duracağı, ihtiyatî tedbir ve ihtiyatî haciz kararlarının uygulanmayacağı bir takip muamelesi ile kesilebilen zamanaşımı ve hak düşüren müddetlerin işlemeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu doğrultuda, konkordato talebi üzerine mahkemece verilen mühlet içinde süresinde ödenmeyen kesinleşmiş gümrük vergileri için ilgili tahsil daireleri tarafından borçlu hakkında ihtiyatî haciz kararlarının uygulanmayacağı, cebri icra takibi yapılamayacağı dolayısıyla ödeme emrinin tebliğ edilemeyeceği veya teminatlı alacaklarda bildirim yapılamayacağı, hacz edilen malların satılamayacağı, ayrıca borçlunun kanuni temsilcileri veya limited şirketin borcundan dolayı ortaklar aleyhinde de gümrük vergileri dolayısıyla takibata geçilemeyeceği değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, tahsil daireleri tarafından konkordato mühleti içinde gümrük vergilerine gecikme zammı

uygulanmasına devam edilmesi ve tahsil zamanaşımı süresinin işletilmemesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Son olarak, 7101 sayılı Kanun ile 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nda yapılan değişiklikler doğrultusunda kullanımı giderek yaygınlaşan konkordato uygulaması esnasında, kamu alacağının takip ve tahsilinin nasıl yapılacağına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla konunun ikincil mevzuat hazırlık çalışmaları kapsamında, gerek Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın gerekse Ticaret Bakanlığı'nın gündeminde yer alacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
- 4458 sayılı Gümrük Kanunu
- 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
- Tahsilat Genel Tebliği (Seri A:Sıra No:1)
- Yavuz, M. (2018). Konkordato Talebi Üzerine Mahkemece Verilen Mühlet Kararlarının Amme Alacaklarına Etkisi. Vergi Sorunları Dergisi, 362.

YAZAR HAKKINDA

Gonca İNAN

Gümrükler Genel Müdürlüğü

Ticaret Uzmanı

E-posta: G.Inan@ticaret.gov.tr

1983 yılında Malatya'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Matematik Bölümü'nden 2005 yılında mezun oldu. 2006 yılında memuriyete başladı. 2013 yılında Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü Kontrol Dairesinde Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcısı olarak başladığı görevine Ticaret Uzmanı olarak devam etmektedir. Gümrük ve Ticaret Uzmanlığı tez konusu "Royalti ve Lisans Ücretlerinin Gümrük Kıymeti ve Transfer Fiyatlandırması Açısından İncelenmesi" olup, hâlihazırda Gümrükler Genel Müdürlüğü Tahsilat Dairesindeki çalışma alanları gümrük vergilerinin geri verilmesi veya kaldırılması, gümrük alacaklarının yeniden yapılandırılması ve gümrük borcunun tahsilidir.

Ali İhsan YİĞİTOĞLU

Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

GEÇİCİ İTHAL EDİLEN KARA TAŞITLARINA İLİŞKİN GÜNCEL MEVZUAT DÜZENLEMELERİ VE DEĞERLENDİRMESİ

1. Giriş

Türkiye Gümrük Bölgesi dışında yerleşik kişilerin belirli bir süre Türkiye’de kullanmak üzere getirdikleri yabancı plakalı kara taşıtlarına ilişkin işlemler, geçici ithalat rejimi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda özel kullanıma mahsus kara taşıtlarının yanı sıra ticari kullanıma mahsus kara taşıtlarının da işlemi yapılmaktadır.

Yurtdışında yaşayan gurbetçi vatandaşlarımızın sayısı, ülkemizin karayolu taşımacılığındaki payı, coğrafi konumu dikkate alındığında her yıl Türkiye’ye gelen ve yurtdışına çıkış yapan taşıt sayısı önemli boyutlarda bulunmaktadır. Gümrük idarelerinde işlemlerin daha hızlı ve güvenli gerçekleştirilebilmesini teminen sistemsel ve mevzuatsal düzenlemelerin zaman zaman gözden geçirilmesi, ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, geçici ithal edilen yabancı plakalı kara taşıtlarına ilişkin olarak yapılan güncel mevzuat değişiklikleri hakkında bilgi verilecek ve söz konusu düzenlemelerin ne anlama geldiği açıklanacaktır.

2. İkamet Edilen Ülke Dışında Başka Bir Ülkede Tescilli Taşıtın Getirilebilmesine İlişkin Düzenleme

Turistik kolaylık kapsamında geçici ithal edilen yabancı plakalı kara taşıtlarının Türkiye’ye getirilebilmesi için birtakım koşulların sağlanması gerekmektedir. Bu koşulları, iki başlık altında ele alabiliriz.

*Kişiye ilişkin koşullar

*Taşıta ilişkin koşullar

Yabancı plakalı taşıt sınır gümrük idaresine geldiğinde gümrük idaresince bu koşullar incelenir ve koşulların karşılanması durumunda taşıtın girişine izin verilir. Bu kapsamda, taşıta ilişkin koşullardan biri, taşıtın hak sahibinin ikamet ettiği ülkede adına kayıtlı olmasıdır.

Örneğin, Gürcistan’da yaşayan bir kişinin Türkiye’ye geçici olarak getirebileceği taşıtın Gürcistan’da adına kayıtlı olması gerekmektedir. Dolayısıyla Gürcistan’da ikamet eden bu kişinin Rusya’da adına tescil ettirmiş olduğu bir taşıtı Türkiye’ye getirebilmesi mümkün bulunmamaktadır.

Yapılan yeni düzenleme ile Avrupa Birliği ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkelerinde ikamet eden kişilerin, ikamet yerleri dışındaki Avrupa Birliği ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkelerinde adlarına kayıtlı taşıtlarını da getirebilmelerine imkân sağlanmıştır.

Bu çerçevede, geçici ithal edilecek taşıtın ikamet edilen ülkede kayıtlı olması temel şartlardan bir tanesidir. Ancak, 29.05.2018 tarihli, 30435 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ ile Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliği (Seri No:1)’nin 5’inci maddede yapılan bir düzenleme ile bu şarta bir istisna getirilmiştir.

Yapılan bu düzenleme, Avrupa Birliği ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkelerinde ikamet eden kişilerin, ikamet yerleri dışındaki Avrupa Birliği ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkelerinde adlarına kayıtlı taşıtlarını da getirebilmelerine imkân sağlamıştır.

Bu düzenleme, özellikle Avrupa Birliği ülkelerinde yoğun olarak yaşayan gurbetçi vatandaşlarımızın ikamet ettikleri ülke dışında farklı bir AB üyesi ülkeden alacağı taşıtını da Türkiye’ye getirebilmesine imkân sağlayarak önemli bir kolaylık getirmiştir. Bu düzenleme öncesinde AB üyesi ülkeler için de taşıtın ikamet edilen ülkede tescil edilmiş olma şartı aranıyordu.

Örnek:

Almanya’da çalışan ve bu ülkede ikamet eden gurbetçi vatandaşımız, Avrupa Birliği üyesi ülkesi olan Fransa’da bir araç satın almış ve adına tescil işlemi yapılmıştır. Bu vatandaşımız, 15.06.2018 tarihinde taşıtıyla Türkiye’ye giriş yapmak üzere sınır gümrük idaresine geldiğinde yapılan bu düzenleme sonrasında Fransa’da adına tescil edilmiş bu taşıtı Türkiye’ye geçici olarak getirebilecektir. Ancak, Almanya’da çalışan ve bu ülkede ikamet eden gurbetçi vatandaşımızın Gürcistan’da satın almış olduğu ve adına tescil edilmiş taşıtı ile Türkiye’ye giriş yapmak istediğinde söz konusu taşıtın Türkiye’ye girişine izin verilmeyecektir.

3. Türkiye’ye Çalışmak veya Öğrenim Görmek Amacıyla Gelen Kişilerin Taşıtlarına İlişkin Düzenleme

Türkiye’ye çalışmak veya öğrenim görmek amacıyla gelen kişilerin adlarına kayıtlı taşıtlarını geçici ithalat rejimi kapsamında Türkiye’ye getirebilmeleri mümkün bulunmaktadır.

Taşıtlara ilişkin süreler belirlenirken taşıtın kullanım amacı esastır. İlgili mevzuatta süreler de bu çerçevede hazırlanmıştır.

Bu kapsamdaki işlemler,

* Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi/Formu

* Geçici Giriş Belgesi

ile gerçekleştirilebilmektedir.

Geçici Giriş Belgesi, Türkiye’ye çalışmak amacıyla gelen kişilerin taşıtlarına ilişkin kullanılan belgelerden biridir. Ancak, Geçici Giriş Belgesi, diplomatik muafiyet kapsamında yer almayan elçilik, konsolosluk ve benzeri uluslararası kuruluşlarda çalışan kişilerin taşıtları ile teknik işbirliği veya benzeri anlaşmalar uyarınca gelen kişilerin taşıtları için kullanılmaktadır.

Türkiye’ye çalışmak veya öğrenim görmek amacıyla gelen kişilerin yabancı plakalı taşıtlarına ilişkin işlemler de Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi veya Formu ile gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’ye çalışmak veya öğrenim görmek amacıyla gelen kişilerin taşıt işlemlerinin kolaylaştırılmasına dönük olarak 29.05.2018 tarihli, 30435 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ ile Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliği’nin 8 ve 11’inci maddelerinde düzenleme yapılmıştır.

Söz konusu düzenleme yapılmadan önce Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi/Formu ve Geçici Giriş Belgesi kapsamı taşıtların görev veya öğrenim süresi içerisinde Türkiye’ye getirilebileceği düzenleniyordu. Uygulamada bu durum, Türkiye’ye gelen kişinin göreve veya öğrenime başlamadan önce yurtdışında satın almış olduğu veya Türkiye’de göreve veya öğrenime başladığı tarihten sonra yurtdışında edinmiş olduğu taşıtların geçici olarak ithal edilip edilemeyeceği konusunda tereddütlerin oluşmasına yol açabiliyordu.

Yapılan Tebliğ değişikliği, Türkiye'ye çalışmak veya öğrenim görmek amacıyla gelen kişilerin görev veya öğrenime başlama tarihi öncesinde veya sonrasında yurtdışında tescil edilmiş taşıtlarını, görev veya öğrenim süresi içerisinde Türkiye Gümrük Bölgesine getirilebileceği düzenlenmiştir. Aşağıda yer alan örnek ile yapılan bu düzenleme çerçevesinde sağlanan kolaylık açıklanmıştır.

Örnek:

10.02.2018 tarihinde Türkiye'ye çalışmak amacıyla gelen kişi, 20.02.2018 tarihinde bir şirkette yönetici olarak çalışmaya başlamıştır. Kişi, Türkiye'de çalışmaya başladığı tarih öncesinde 25.01.2016 tarihinde Almanya'da adına tescil edilmiş olan taşıtlarını Türkiye'ye getirmek istemektedir.

Bu kişinin çalışmaya başladığı 20.02.2018 tarihinde yurtdışında yerleşik olma koşulunu sağladığı varsayımı altında Türkiye'ye gelmeden önce adına tescilli taşıtlarını Türkiye'ye getirebilmesi mümkün bulunmaktadır.

Firma Ortaklarınca Getirilen Taşıtlar

Bu düzenlemeye ek olarak Tebliğ'in 11'inci maddesinde yapılan diğer bir önemli düzenleme, firma ortağı olarak Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi/Formu kapsamında taşıtların getirilen kişilere ilişkindir. Firma ortaklarının taşıtlarına ilişkin Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliği'nde net bir düzenleme bulunmuyordu. Yapılan düzenleme, firma ortağı kavramına ilişkin belirli koşullar getirmiştir.

Yapılan bu düzenleme uyarınca; firma ortağı olarak Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi veya Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Formu kapsamında taşıtların getirilen şahısların ortak olduğu tüzel kişiliği temsil ve ilzama yetkili olması ve bu durumun şirket ana sözleşmesinde yer alması gerekmektedir. Dolayısıyla, bu şartları sağlamayan firma ortaklarının Yabancı Taşıtlar Geçici Giriş Karnesi/Formu kapsamında taşıtların getirilebilmesi mümkün bulunmamaktadır.

4. Şirket Adına Kayıtlı Otomobil, Minibüs Tazı Taşıtların Sürelerine İlişkin Düzenleme

Tüzel kişilikler (şirketler) adına kayıtlı yabancı plakalı kara taşıtlarını da geçici olarak Türkiye'ye getirilebilmektedir. Tüzel kişilikler adına kayıtlı otomobil, minibüs, arazi taşıtları, kamyonet ve motorsikletlerin Türkiye'ye girişinde kayıt işlemleri, özel kullanıma mahsus kara taşıtlarının işleminin yapıldığı 1 No.lu Taşıtların Takip Programı üzerinde yapılmaktadır.

Tüzel kişilikler adına kayıtlı otomobil, minibüs vb. taşıtların esas itibarıyla özel kullanıma mahsus taşıtlar ile aynı olmakla birlikte kullanım amacı itibarıyla farklılık arz etmektedir.

Taşıtlara ilişkin süreler belirlenirken taşıtların kullanım amacı esastır. İlgili mevzuatta süreler de bu çerçevede hazırlanmıştır. Bu nedenle, özel kullanıma mahsus kara taşıtlarına ticari kullanıma mahsus taşıtlardan farklı olarak daha uzun süreler belirlenmiş ve 2 yıl kadar Türkiye'de kalabilme süresi öngörülmüştür.

Ticari taşıtlarda ise daha kısa süreler belirlenmiştir. Tebliğ'in 15'inci maddesinde, ticari kullanıma mahsus taşıtların süreleri 30, 90 ve 15 gün olarak belirlenmiştir.

Taşıtın yurtdışına çıkışında, taşıtsız çıkışlar gümrük idaresince kontrol edilmekte ve çıkış gümrüğü, taahhütname vermeden çıkışları tespit ederek ceza uygulamaktadır.

29.05.2018 tarihli, 30435 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ ile Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliği’nin 15’inci maddesinde süreye ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Bu düzenleme öncesinde tüzel kişilikler adına kayıtlı otomobil vb. taşıtların özel kullanım kapsamında yer alan taşıtlar gibi değerlendirilip 2 yıl süre verilebilmesi söz konusu olabiliyordu. Aslında tüzel kişiliğe ait bu taşıtlar, ticari kullanım amacıyla getirilen taşıtlardır ve ticari kullanım süresi sonunda yeniden ihraç edilmesi gerekir.

Yapılan Tebliğ düzenlemesi, tüzel kişilikler adına kayıtlı otomobil, minibüs, arazi taşıtı, kamyonet ve motorsikletlerin Türkiye’de kalabileceği süreye ilişkin boşluğu gidererek tereddütleri ortadan kaldırmıştır. Bu çerçevede, tüzel kişilikler adına kayıtlı otomobil, minibüs, arazi taşıtı, kamyonet ve motorsikletlere 30 güne kadar süre verilmektedir.

Ancak, yapılan Tebliğ düzenlemesi öncesinde Türkiye’ye giriş yapmış ve 30 günden daha uzun süre almış olan taşıtlar için geçiş süreci öngörülmüş ve taşıtlara daha önce verilmiş olan süre sonunda yurtdışına çıkabilecekleri düzenlenmiştir. Bir başka ifade ile, Tebliğ değişikliğinin yürürlüğe girdiği 29.05.2018 tarihinden önce örneğin 15.04.2018 tarihinde Türkiye’ye giriş yapmış olan ve şirket adına kayıtlı otomobile 730 gün süre verilmiş ise taşıtın bu sürenin sonuna kadar Türkiye’de kalabilmesi de mümkün bulunmaktadır.

Kiralama şirketlerinden kiralama yoluyla Türkiye’ye getirilen taşıtların 30 günlük süre düzenlemesi kapsamında olmadığını vurgulamak gerekir. Kiralama yoluyla getirilen taşıtlara 2 yıla kadar süre verilebilmektedir.

5. Taşıtın Türkiye’de Bırakılarak Taşıtsız Yurtdışına Çıkışlarda Ceza Uygulamasına İlişkin Düzenleme

Türkiye’ye geçici olarak getirilen yabancı plakalı kara taşıtlarının hak sahibi tarafından Türkiye’de bırakılarak taşıtsız olarak yurtdışına çıkabilmeleri mümkün bulunmaktadır.

Bu durumda, kişinin taşıtını gümrük idaresinin gözetimine bırakması veya gümrük idaresine taahhütname verilmesi gerekmektedir. Uygulamada işlemler, yurtdışına taşıtsız çıkacak şahsın gümrük idaresine taahhütname vermesi suretiyle gerçekleştirilmekte ve taahhütnamede hak sahibi, taşıtın bulunduğu adres ve bu süre zarfında taşıtın başka kimse tarafından kullanılmayacağına dair beyanda bulunmaktadır.

Bu işlemler yapılmadan yurtdışına çıkışlarda, 4458 sayılı “Gümrük” Kanunu’nun 238’inci maddesi uyarınca gümrük vergilerinin dörtte biri oranında para cezası uygulanmaktadır. Taşıtın yurtdışına çıkışında, taşıtsız çıkışlar gümrük idaresince kontrol edilmekte ve çıkış gümrüğü, taahhütname vermeden çıkışları tespit ederek ceza uygulamaktadır.

29.05.2018 tarihli, 30435 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Tebliğ ile Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliği’nin 17’nci maddesinde taahhütname vermeden çıkanlara uygulanan ceza için yeni bir düzenleme getirilmiştir.

Bu düzenlemeden önce taahhütname vermeden çıkarılan her bir durum için ayrı ayrı Kanunun 238’inci maddesi kapsamında ceza uygulanmaktaydı. Yapılan Tebliğ değişikliği ile yükümlülükler yerine getirilmeden yapılan taşıtsız yurtdışına çıkış işlemlerinin tespiti hâlinde, tespit tarihine kadar yapılan tüm çıkışların tek fiil sayılacağı düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile taahhütname verilmeden yapılan her bir çıkış için ayrı ayrı ceza uygulama yerine hepsi için sadece bir kez Kanunun 238’inci maddesi uyarınca gümrük vergilerinin dörtte biri oranında para cezası uygulanması yoluna gidilecektir.

Örnek:

01.10.2017 tarihinde Türkiye'ye taşıtı ile giriş yapan kişi, 15.11.2017 tarihinde taşıtını Türkiye'de bırakarak taahhütname vermeden uçakla yurtdışına çıkmıştır. 18.11.2017 tarihinde tekrar Türkiye'ye gelmiş ve 01.12.2017 tarihinde yeniden uçakla yurtdışına çıkmış ve 15.12.2017 tarihinde yeniden Türkiye'ye gelmiştir.

Örneğimizde kişi iki defa taahhütname vermeden yurtdışına çıkış yapmıştır.

Kişi taşıtı ile birlikte 15.01.2018 tarihinde Kapıkule Gümrük Müdürlüğünden çıkış yapmak istemektedir. Gümrük idaresince yapılan sorguda kişinin taahhütname vermeden çıkış yaptığı tespit edilmiş olup Kanunun 238'inci maddesi uyarınca ceza uygulanacaktır. Yapılan hesaplama sonucunda taşıtın gümrük vergileri 20.000 TL olarak tespit edilmiştir. Ceza tutarı ise gümrük vergilerinin dörtte biri olan 5.000 TL'dir.

Tebliğ değişikliği öncesinde taahhütname vermeden çıkan bu kişiye her bir çıkış için ayrı ayrı olmak üzere 5.000 TL, toplamda 10.000 TL para cezası uygulanıyordu.

Yapılan Tebliğ düzenlemesi sonrasında ise kişinin birden fazla çıkışı tek fiil olarak değerlendirilmekte olup, taahhütname verilmeden yapılan her bir çıkış için para cezası uygulanması yerine sadece 5.000 TL para cezası uygulanacaktır.

6. Sonuç

Kişisel ve ticari kullanım kapsamında Türkiye'ye getirilen yabancı plakalı taşıtların sayısı önemli miktarlarda olup, geçici ithalat rejimi kapsamı bu taşıtların işlemlerine ilişkin hem işlemleri kolaylaştırıcı hem de mevcut boşlukların düzenlenerek usulsüz işlemlerin engellenmesine dönük mevzuat düzenlemeleri yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin bir kısmı yeni ihtiyaçlar, bir kısmı da tespit edilen usulsüz işlemlerin engellenmesi amacı doğrultusunda gerçekleştirilmektedir.

Bu çerçevede, turistik kolaylıklar kapsamında geçici ithal edilen taşıtlar için Avrupa Birliği ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkelerinde ikamet eden kişilerin, ikamet yerleri dışındaki Avrupa Birliği ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği ülkelerinde adlarına kayıtlı taşıtlarını da getirebilmeleri bu birlik içerisinde uygun olarak

yaşayan gurbetçi vatandaşlarımızın işini önemli ölçüde kolaylaştırıcı nitelikte olmuştur. Yine Türkiye'ye çalışmak veya öğrenim görmek amacıyla gelen kişilerin taşıtlarına ilişkin yapılan düzenleme de bu kişilerin taşıt işlemlerini kolaylaştırıcı özellik taşımaktadır.

Taahhütname verilmeden yapılan taşıtsız çıkışlarda uygulanan cezaya ilişkin düzenleme bir yandan uygulamada yeknesaklığı sağlayıcı nitelikte, diğer taraftan fiil ve ceza arasında var olan orantısızlığın ortadan kaldırılması açısından son derece önemli bir düzenleme olmuştur.

Tüzel kişiler adına kayıtlı otomobil, minibüs, arazi taşıtı, kamyonet ve motorsikletlerin Türkiye'de kalabileceği sürenin Tebliğ'de net olarak belirlenmesi, uygulamada yeknesaklığın sağlanması, ticari amaca uygun taşıt süresinin belirlenmesi, mevzuat boşluğunun giderilmesi ve suistimallerin engellenmesi açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Geçici İthalat Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)
- 4458 Sayılı Gümrük Kanunu
- Gümrük Yönetmeliği
- 2009/15481 Sayılı 4458 Sayılı Gümrük Kanununun Bazı Maddelerinin Uygulanması Hakkında Karar
- Geçici İthal Edilen Kara Taşıtlarına İlişkin Gümrük Genel Tebliği (Seri No:1)
- 15.06.2011 tarihli, 2011/10 Sayılı Genelge
- YİĞİTOĞLU, Ali İhsan. Gümrük ve Ticaret Uzman Görüş, 48. Sayı, 2018, s. 21.

YAZAR HAKKINDA**Ali İhsan YİĞİTOĞLU**

Gümrükler Genel Müdürlüğü

Ticaret Uzmanı

Tel: 0312 449 32 81

E-posta: a.yigitoglu@gtb.gov.tr

Lisans ve yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Maliye bölümünde tamamlamıştır. Ticaret Bakanlığında Ticaret Uzmanı olarak görevine devam etmektedir. "Gümrükte Taşıtlar İşlemleri" ve "100 Soruda Dahilde İşleme Rejimi" adlı iki kitabı ve gümrük konularına ilişkin yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

DOING BUSINESS: BİR BAŞARI HİKAYESİ

İlay AYKANAT

Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

Artık hepimizin bildiği üzere, yıllardır hakkında sayısız raporlar ve tezler yazılan, makalelere ve haberlere konu olan, hatta 10. Kalkınma Planı kapsamında Öncelikli Dönüşüm Programı'na bile alınan, fakat yıllar geçtikçe ülkemizin rapordaki sıralamasının iyileşmesi bir yana, son birkaç yılda daha da geriye düşmesiyle birlikte zamanla önemini yitiren ve unutulmaya yüz tutan, ancak yayımlanan son raporla birlikte ülkemiz sıralamasında yaşanan büyük ilerleme ile yeniden gündemin ilk sıralarına yerleşen bir konudur Doing Business Raporu.

Doing Business Raporu Neden Önemlidir?

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki 2019 yılı Doing Business Raporu'nda ülkemiz sıralamasında yaşanan bu önemli iyileşme rastgele ortaya çıkan bir olgu değildir, uzun süren çalışma ve emeğin bir sonucudur. Çalışmanın başlığında "Bir Başarı Hikayesi" denmesinin nedeni de aslında tam olarak budur.

Dünya Bankası Doing Business (İş Ortamı) Raporu, başta özel sektör olmak üzere temel ekonomik aktivitelerin kolay anlaşılır, açık ve net kurallar sayesinde gelişebilmesi düşüncesinden yola çıkarak oluşturulmuştur. Burada amaç; tüm aktörlerin ulaşımına açık, etkin ve kolay uygulanabilir düzenlemelerin hayata geçirilmesi olmakta, böylelikle iş ortamının gelişmesi, teknolojik yeniliklerin önünün açılması ve girişimcilerin küresel piyasalarda eşit koşullarda rekabet edebilmesi sağlanmaktadır.

Bu Süreçte Bakanlığımızca Yürütülen Çalışmalar Nelerdir?

Söz konusu Rapor kapsamında, malların ithalatı ve ihracatında evrak/belge hazırlama, gümrük işlemleri ve yurtiçi nakliye süreçlerinin ele alındığı "Dış Ticaret" alanında ülkemiz durumunun iyileştirilmesini teminen Bakanlığımızca yürütülen çalışmalar şunlar olmuştur:

- Bakanlığımız bünyesinde ilgili merkez birimlerden amir ve uzman personelin yer aldığı bir komisyon oluşturulmuş ve bu komisyon tarafından doldurulan 2019 yılı Anketi Dünya Bankası'na gönderilmiştir. Böylelikle ankette yer alan başlıklara ilişkin yaşanan tereddütlerin veya yanlış yorumlamaların önüne geçilmesi sağlanmıştır.

Dünya Bankası Doing Business (İş Ortamı) Raporu, başta özel sektör olmak üzere temel ekonomik aktivitelerin kolay anlaşılır, açık ve net kurallar sayesinde gelişebilmesi düşüncesinden yola çıkarak oluşturulmuştur.

- Geçmiş yıllara ait Doing Business Raporlarında, ülkemizin yıllar içindeki gelişimi diğer ülkelerle karşılaştırmalı olarak incelenmiş, bu çerçevede hangi alanlarda -varsayımlar dikkate alınmadan- eksikliklerin olduğu ve hangi alanlarda ülkemizce önlemler alınması gerektiği tespit edilmiştir.
- Ankette yer alan başlıklardan yola çıkarak gerek GÜVAS, BİLGE, Konteyner Takip Sistemi ve Liman Tek Pencere Sistemi gibi sistemler gerekse TÜİK verileri baz alınarak yıllar, ülkeler ve ithalat/ihracat süreçleri itibarıyla istatistik veriler çıkarılmış, bu veriler yardımıyla yapılması gereken işlemler belirlenmiştir.
- Washington/A.B.D.'de yer alan Dünya Bankası Merkez Ofisine yapılan ziyarette ülkemizin mevcut durumunu anlatan sunumlar gerçekleştirilmiş, mevcut durumun yerinde görülmesini teminen Dünya Bankası temsilcileri de ülkemize davet edilmiştir.
- İşlem hacminin yoğun olduğu Ambarlı, Derince ve Pendik Gümrük Müdürlüklerine çalışma ziyaretlerine gidilerek, Bakanlığımız koordinesinde ilgili kamu kurumlarının yanı sıra liman, acente, gümrük müşaviri ve firma temsilcilerinin de katılım sağladığı çeşitli toplantılar düzenlenmiş ve Rapor konusunda farkındalığın artırılmasına çalışılmıştır.

- Tüm bu çalışmaların ardından 6-7 Haziran 2018 ve 7-8 Mart 2019 tarihlerinde, ülkemize gelen Dünya Bankası temsilcileri ile birlikte ilgili gümrük müdürlükleri ziyaret edilerek ve çalışmalarımız sonucunda ulaşılan tespitler sistemsel analiz ve verilerle desteklenerek kendilerine bir kez daha aktarılmıştır.

2019 Yılı Raporunda Ülkemiz Açısından Ne Gibi Değişiklikler Olmuştur?

Bu çerçevede, sonuncusu (on altıncı rapor) 31 Ekim 2018 tarihinde yayımlanan 2019 yılı Doing Business Raporu – İş Yapma Kolaylığı Endeksinde ülkemiz bir önceki yıla göre 17 basamak ilerleyerek 43. sırada yer almıştır. “Dış Ticaret” alt başlığında ise ülkemiz 29 sıra ilerlemiş ve Singapur, Japonya, Çin gibi ülkeleri geride bırakarak 42. sırada yer almıştır. Ülkemiz ayrıca, Afganistan, Cibuti, Çin Halk Cumhuriyeti, Azerbaycan, Hindistan, Togo, Kenya, Fildişi Sahili Cumhuriyeti ve Ruanda ile birlikte iş yapma kolaylığı açısından en fazla reform yapan ilk 10 ülke arasında sayılmıştır. Aşağıdaki tabloda bu göstergelerden bazıları karşılaştırmalı olarak verilmiştir:

İşlem Adı	İHRACAT				İTHALAT			
	Maliyet (USD)		Süre (Saat)		Maliyet (USD)		Süre (Saat)	
	2018	2019	2018	2019	2018	2019	2018	2019
Sınırdan Geçişe Uygunluk (Border Compliance)	376	358	16	16	655	46	41	11
Belge Uygunluğu (Documentary Compliance)	87	55	5	4	142	80	11	3
Gümrük İşlemleri	66.4	48	5	4	266.5	46	26.6	5.5
Diğer Kurumlarca Gerçekleştirilen İşlemler	20	20	6	6	56.2	0	9.5	0
Liman İşlemleri	290	290	8	8	332.5	0	16	9

GÖSTERGE	2018	2019
İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Ülkemiz Sıralaması (Genel)	60	43
İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Ülkemiz Puanı (Genel)	69.14	74.33
İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Ülkemiz Sıralaması (Dış Ticaret)	71	42
İş Yapma Kolaylığı Endeksinde Ülkemiz Puanı (Dış Ticaret)	79.71	90.27
Ülkemizin İhracat Partneri - İlgili Sınır/ Liman Kapısı	Fransa / Derince Limanı	Fransa / Derince Limanı
Ülkemizin İthalat Partneri - İlgili Sınır/Liman Kapısı	Almanya / Ambarlı Limanı	Almanya / Kapıkule Sınır Kapısı
İhracatta Belge Sayısı	7	6
İthalatta Belge Sayısı	13	6

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu ise, ihracat ve ithalat işlemleri sırasında aranılan belgelerdir. Bu konuda da defalarca bahsedildiği üzere tutarsızlıklar tespit edilmiş olup, tüm bu hususlar Dünya Bankası temsilcilerine aktarılmıştır. Buna göre, Rapor kapsamında 87. Fasılda yer alan eşya için Derince Limanından Fransa'ya gerçekleştirilen ihracat işlemlerinde aranılan belgeler 2018 yılında A.TR, konşimento, CMR, gümrük beyannamesi, fatura, çeki/koli listesi ve SOLAS sertifikası iken, 2019 yılında bu belgeler arasından CMR çıkarılarak 7 olan belge sayısının 6'ya düşürülmesi sağlanmıştır.

Nitekim, ithalat işlemlerinde aranılan belgeler konusunda da tespit edilen hatalar ve tutarsızlıklar Dünya Bankası temsilcileri ile paylaşılmıştır. 2018 yılı Raporunda, ithalat işlemlerinde 13 belge ile ülkemiz 190 ülke arasında 189. sırada yer alırken, 2019 yılında bu belge sayısının 6'ya düşürülmesi sağlanmıştır. Buna göre, 2018 yılı için, Almanya'dan Ambarlı Limanına gerçekleştirilen 87.08 tarife pozisyonunda sınıflandırılan otomobil parçaları (auto parts) ithalatında aranılan belgeler A.TR, konşimento, ordino, TIR karnesi, CMR, gümrük beyannamesi, navlun faturası, sigorta poliçesi, ticari fatura, çeki/koli listesi, TAREKS referans numarası, antrepo beyannamesi ve SOLAS sertifikası iken, 2019 yılı Raporunda aynı eşyanın Almanya'dan ithalatında en fazla kullanılan taşıma şeklinin karayolu olduğu ve ilgili sınır kapısının Kapıkule Sınır

31 Ekim 2018 tarihinde yayımlanan 2019 yılı Doing Business Raporu – İş Yapma Kolaylığı Endeksinde ülkemiz bir önceki yıla göre 17 basamak ilerleyerek 43. sırada yer almıştır.

Kapısı olduğu belirtilmiştir. Aranılan belgeler ise, ticari fatura, çeki/koli listesi, A.TR, T-2 belgesi, TAREKS referans numarası (Rapora göre elektronik ortamda verilen referans numaraları da belge olarak sayılmaktadır.) ve gümrük beyannamesi olarak sıralanmıştır.

Raporun diğer alt başlıkları incelendiğinde ise, en çok ilerleme sağlanan diğer alanların "Kredi Temini" (45 basamak ilerleme), "Şirket Tasfiyesi" (30 basamak ilerleme) ve "İnşaat İzinleri" (37 basamak ilerleme) olduğu görülmüştür.

Son olarak, 2019 yılı Raporuna genel olarak bakıldığında ülkemizde ihracat işlemlerinin ithalat işlemlerine oranla daha yüksek maliyet ve daha fazla belge ile yapıldığı gibi bir yanılgıya düşülebilir. Ancak bu

işlemlerin kendi içerisinde karşılaştırılması çok doğru olmayacaktır. Çünkü ithalat işlemlerinde ölçüme konu olan eşya grubu (87.08 tarife pozisyonu) nispeten daha küçük ölçekli ve bu eşya grubu ithalatının tamamına yakını Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü (yeşil hat) sahibi firmalar tarafından gerçekleştiriliyor iken, ihracat işlemlerinde ölçüme konu olan eşya grubu (87. Faslin tamamı) çok daha geniş ölçekli olmakta, bu da ölçüme konu olan yıl itibarıyla sarı hatta işlem gören beyanname sayısını %20 barajının üstüne çıkarmaktadır. (Raporun varsayımlarından birisi, %20 barajının altında kalan gümrük işlemlerinin hesaba katılmayacağı yönündedir.) Sarı hatta işlem gören beyannamelerin gümrük işlemlerinin tamamlanma süresinin yeşil hatta işlem gören beyannamelelere oranla daha uzun sürebildiği, bu gecikmenin de maliyetlerin artışında etkili bir unsur olabildiği yadsınamaz bir gerçektir.

Sonuç

Dış ticaretin geliştirilmesi, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma stratejileri ile ilgili olarak son yıllarda küresel çapta yapılan çalışmaların tümünde, maliyetlerin azaltılması suretiyle ticaretin ve ekonomik refahın canlandırılmasının mümkün olduğuna ilişkin kuvvetli bulgular elde edilmiştir. İş Ortamı Raporu da, işe başlamadan şirket tasfiyesine kadar çok geniş bir yelpazede ülke ekonomilerinin performansını ölçmekte, bu ülkelerin sürekli bir reform çabası içerisinde olmasına katkıda bulunmakta ve ülkeleri teşvik etmektedir.

Bu kapsamda, ülkemizin de gerek kamu sektörü gerekse özel sektör nezdinde tüm aktörlerin katılımıyla kesintisiz bir çalışma içerisinde olması gerekmektedir. Burada şunu belirtmekte fayda var; 2019 yılı Raporunda ülkemizin üst sıralarda yer alması kalıcı bir durum değildir, diğer ülkelerin yapacağı kapsamlı reformlar ülkemizi sıralamada yeniden geriye düşürebilir. Bu demektir ki, bu çalışmaların bir süreklilik haline getirilmesi ve devamlı bir reform süreci içerisinde bulunulması gerekmektedir. Bu sayede, ülkemizin üst sıralarda kalıcı olarak yer almasının sağlanabileceği ve bu durumdan kazançlar elde edebileceği değerlendirilmektedir. Elbette, burada yalnızca Rapora göre aksiyon almak yerine, başarıyı ve büyük hedef-

leri odağına alan bir gündeme göre hareket etmenin ve bu doğrultuda stratejiler belirlemenin, sonrasında ise bu faaliyetlerin etkisini ve gücünü Raporda ülkemiz için ortaya konulan sonuçları baz alarak ölçmenin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Yani Doing Business Raporu, hedef olarak değil, belirlenen hedeflere ulaşma yolunda bir araç olarak görülmelidir.

Kaynakça

- World Bank Group (2017), Doing Business 2018: "Reforming to Create Jobs"
- World Bank Group (2018), Doing Business 2019: "Training for Reform", http://www.doingbusiness.org/en/data/exploreconomies/turkey#DB_tab
- Aykanat, İ. (2017), Dünya Bankası İş Ortamı (Doing Business) Raporu Kapsamında Dış Ticaret İşlemlerinin Etkinliği Yönüyle Türkiye: Ülkemiz İçin Yapılan Süre ve Maliyet Ölçümlerinin Değerlendirilmesi ve Öneriler, Ticaret Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara
- Akyüz, S. ve Aykanat, İ. (Yayımlanmamış Rapor), Dünya Bankası İş Ortamı Raporunda Dış Ticaret: Ülkemizin Durumu ve Üst Sıralarda Yer Almasını Sağlayacak Reform Önerileri, Ticaret Bakanlığı, Gümrükler Genel Müdürlüğü, Ankara

YAZAR HAKKINDA

İlay AYKANAT

Gümrükler Genel Müdürlüğü

Ticaret Uzmanı

Tel: 0312 449 31 65

E-posta: i.aykanat@ticaret.gov.tr

1985 yılında Manisa'nın Salihli ilçesinde doğmuştur. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat (İngilizce) bölümünden 2007 yılında mezun olmuştur. 2008-2012 yılları arasında Halkbank'ta Dış Ticaret Uzmanı, 2012-2013 yılları arasında Odeabank'ta Ticari İşlemler Uzmanı olarak görev almıştır. 2014 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığında başladığı görevini Ticaret Uzmanı olarak sürdürmektedir. Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi lisans eğitimine devam etmekte olup, iyi derecede İngilizce ve başlangıç düzeyinde Almanca bilmektedir.

HAVADA

KARADA

DENİZDE

**TÜRKİYE'NİN HER YERİNDE
KAÇAKÇILIK İHBARLARINIZ İÇİN**

ALO

136

GÜMRÜK MUHAFAZA İHBAR HATTI

T.C.

TİCARET BAKANLIĞI

Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü

Kadir ESER

Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

İKİNCİL İŞLEM GÖRMÜŞ ÜRÜNLERDE ÇEVRE KATKI PAYI

Dâhilde işleme rejimi (DİR) kapsamında ithal edilen eşyanın işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün dışındaki ürünün, yani ikincil işlem görmüş ürünün atık veya hurda olması ve söz konusu ikincil işlem görmüş ürünlerin serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulmak istenmesi hâlinde, bu eşya için çevre katkı payı (ÇKP) ödenip ödenmeyeceği hususunda mevzuat hükümlerinde yer alan çelişkili ifadeler, mükellefler nezdinde kafa karışıklığına sebep olmaktadır. 30.12.2018 tarihli ve 30641 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2019/3 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Atıkların İthalat Denetimi Tebliğinde ve 2019/23 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kont-

rol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliğinde, ÇKP'ye ilişkin hükümlere yer verilerek, ikincil işlem görmüş ürün olan atıkların veya hurdaların serbest dolaşıma girişinde ÇKP ödenmesinin yasal dayanağı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu makalede, mevzuata ilişkin hususlar karşılaştırarak “İkincil işlem görmüş atık ve hurdanın serbest dolaşıma sokulmak istenmesi hâlinde ÇKP olmalı mı?” sorusuna cevap aranmaktadır.

4 bölümden oluşan makalenin birinci bölümde, konumuzu ilgilendiren boyutuyla DİR ve ikincil işlem görmüş ürünlere ilişkin bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, çevre katkı payının hangi durumlarda doğduğu aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise mevcut mevzuat ışığında ikincil işlem görmüş atık ve hurdanın serbest dolaşıma sokulmak istenmesi hâlinde, ÇKP'nin doğup doğmadığı hususu ele alınmıştır. Son bölümde ise genel bir değerlendirme yapılarak ikincil işlem görmüş atık ve hurdanın serbest dolaşıma sokulmak istenmesi hâlinde, ÇKP'nin tahsil edilmesinin gerekli olup olmadığı değerlendirilmiştir.

1.Dâhilde İşleme Rejimi (DİR)

DİR, Gümrük Yönetmeliği'nin 349/1 maddesinde; “işlem görmüş ürünlerin üretiminde kullanılmasından sonra Türkiye Gümrük Bölgesinden yeniden ihraç edilmesi amacıyla, serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın vergileri teminata bağlanmak suretiyle geçici ithal edildiği veya serbest dolaşıma girişinin yapıldığı ve ihracatın gerçekleşmesi hâlinde, teminatın veya alınan vergilerin geri verildiği bir rejim” olarak tanımlanmaktadır.

DİR'in amacı, ülkemizde gerçekleştirilecek üretimde kullanılacak olan hammadde, yardımcı madde ve yarı mamul gibi ürünleri dünya piyasa fiyatlarında temin etmek suretiyle düşük girdi maliyetleri ile yapılmasını sağlayarak ihraç ürünlerine uluslararası piyasalarda rekabet gücü kazandırmak, ihraç pazarlarını geliştirmek, ihraç ürünlerini çeşitlendirmek ve bu sayede ihracatı artırmaktır.

DİR kapsamında Şartlı Muafiyet Sistemi ve Geri Ödeme Sistemi olmak üzere iki sistem vardır.

Şartlı Muafiyet Sistemi'nde; Türkiye Gümrük Bölgesinde (serbest bölgeler hariç) yerleşik firmalar, dâhilde işleme izin belgesi/dâhilde işleme izni kap-

2019/3 ve 2019/23 sayılı Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğlerinde ikincil işlem görmüş ürün olan atıkların veya hurdaların serbest dolaşıma girişinde çevre katkı payı ödenmesinin yasal dayanağı oluşturulmaya çalışılmıştır.

samında hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul gibi ürünleri ticaret politikası önlemlerine tabi tutmaksızın, vergisi teminata bağlanmak suretiyle geçici olarak ithal ederler. Firmalar tarafından, işlem görmüş ürünün elde edilmesinde geçici olarak ithal edilen girdilerin kullanılması ve bu işlem görmüş ürünlerin ihraç edilmesini müteakip, alınan teminat firmalara iade edilir.

Geri Ödeme Sisteminde ise; dâhilde işleme izin belgesi/dâhilde işleme izni kapsamında serbest dolaşıma giren hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul ile değişmemiş eşya, ambalaj ve işletme malzemesinden elde edilen işlem görmüş ürünün ihracı hâlinde, ithalat esnasında alınan vergi firmalara geri ödenir.

DİR kapsamındaki işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen ürünler asıl işlem görmüş ürün ve ikincil işlem görmüş ürün olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. DİR kapsamında elde edilmesi amaçlanan ürün asıl işlem görmüş ürün olarak tanımlanırken, işleme faaliyetleri sonucunda elde edilen asıl işlem görmüş ürün ile ekonomik değeri olmayan fireler dışındaki ekonomik değeri olan atıklar ve hurdalar ise ikincil işlem görmüş ürün olarak tanımlanmaktadır.

2006/12 sayılı Dahilde İşleme Rejimi Tebliği'nin 38 inci maddesinin dokuzuncu fıkrası uyarınca; dahilde işleme izin belgesi/dahilde işleme izni kapsamında ithal edilen eşyadan elde edilen ikincil işlem görmüş ürünün, belge/izin ihracat taahhüdünün kapatılmasından önce gümrük mevzuatı çerçevesinde gümrük

İthaline izin verilen kontrole tabi yakıt ve atıkların CIF bedelinin yüzde biri ile hurdaların CIF bedelinin binde beşi oranında alınacak miktar, Çevre Katkı Payı olarak tahsil edilmektedir.

idaresi gözetiminde imhası, gümrüğe terk edilmesi, çıkış hükmünde gümrüğe teslimi veya serbest dolaşıma giriş rejimi hükümlerine göre ithali hallerinde, bu ürünün ihracatının gerçekleştirilmesi aranmamaktadır. İkincil işlem görmüş ürünün serbest dolaşıma giriş rejimine göre ithali hâlinde ise, bu ürünün gümrük idaresine teslimi aranmamakta ve bu ürüne ilişkin ithalat vergileri, belge/izin kapsamındaki gerçekleşme oranları üzerinden hesaplanan miktar ve birim fiyat esas alınarak tahsil edilmektedir.

2.Çevre Katkı Payı (ÇKP)

2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 18'inci maddesi uyarınca; çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi amacıyla ithaline izin verilen kontrole tâbi yakıt ve atıkların CIF bedelinin yüzde biri ile hurdaların CIF bedelinin binde beşi oranında alınacak miktar, çevre katkı payı olarak tahsil edilmektedir.

Yine, Çevre Gelirlerinin Takip ve Tahsili ile Tahsilat Karşılığı Öngörülen Ödeneğin Kullanımı Hakkında Yönetmeliğin 6 ncı maddesi ile çevre gelirlerinin nasıl tahsil edileceği belirlenmiştir. Buna göre, ithale konu kontrole tabi yakıt, atık veya hurda ithalatı esnasında, Gümrük idaresine sunulan gümrük beyannamesinde belirtilen CIF bedeli üzerinden yönetmelikte belirtilen oranlardaki çevre katkı payı, ilgili muhasebe birimi hesaplarına bütçe geliri kaydedilmek üzere ödenir. Çevre katkı payının yatırıldığına dair belgenin beyannameye eklenmesi ve gümrük idaresine ibraz edilmesi zorunludur. Çevre katkı payının tahsili gerçekleştirildikten sonra gümrük mevzuatı çerçevesinde ithale konu malın ithaline izin verilir. Çevre katkı payı öde-

mekle yükümlü ithalatçılar malın gümrük giriş beyannamesinde yer alan CIF değerini, ödenen çevre katkı payı miktarını ve ilgili dekontun tarihi, sayısı ve benzeri bilgileri içeren listeyi ithalatın gerçekleştirildiği yılı takip eden Ocak ayının sonuna kadar Çevre ve Şehircilik Bakanlığına ibraz etmek zorundadırlar. Çevre katkı payını yatırmayan veya yatırdığını belgelemeyen ithalatçıların kontrole tabi yakıt, atık ve hurda ithalatı için düzenlenen yazı veya belgeleri iptal edilir ve yeni belge düzenlenmez; ancak yükümlülüklerin yerine getirilmesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca uygun görülmesi hâlinde yeni talepler değerlendirilir.

Anılan yönetmeliğin 4'üncü maddesinde ise ithalat, Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Yakıt, Atık ve Hurdaların İthalatına Dair Ürün Güvenliği ve Denetimi (ÜGD) Tebliğleri kapsamında kontrol ve/veya denetime tabi tutulan malların aynı tebliğler kapsamında yapılan ithalatının tamamı olarak belirlenmiştir.

Bu çerçevede, ÇKP açısından bir ithalat olabilmesi ve ÇKP'nin doğması için, yukarıda zikredilen ÜGD tebliğleri kapsamında bir eşyanın söz konusu olması, bu eşyanın ise yine ÜGD tebliğleri kapsamında kontrol veya denetime tabi olması ve aynı tebliğler kapsamında ithalatının yapılmış olması gerekmektedir.

Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü'nün düzenlemiş olduğu ÜGD tebliğleri ile ithaline izin verilen kontrole tabi yakıt, atık ve hurda, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün görüşleri doğrultusunda belirlenmekte ve bir güncellemeye ihtiyaç olması hâlinde yıllar itibarıyla gerekli düzenlemeler yapılarak, her yıl sonunda söz konusu ÜGD tebliğleri Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmektedir.

2019/3 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Atıkların İthalat Denetimi Tebliği'nin Ek-1'inde belirlenen uygunluk denetimine tabi atıkların, 2019/6 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Katı Yakıtların İthalat Denetimi Tebliği'nin Ek-1'inde belirlenen kontrole tabi katı yakıtların ve 2019/23 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliği'nin Ek-1'inde belirlenen ithale kontrole tabi metal hurdaların ithali hâlinde çevre katkı payı tahsil edilmesi gerekmektedir.

3. İkincil işlem görmüş atıkların ve hurdaların serbest dolaşıma sokulmak istenmesi hâlinde ÇKP tahsil edilir mi?

2018/3 ve 2017/23 sayılı ÜGD tebliğlerinde, DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin mezkûr tebliğlerin ekinde yer alan ithali kontrole tabi ve ithali yasak atık veya hurda olması hâlinde, bu ürünlerin ithalatında tebliğ hükümlerinin uygulanmayacağı belirtiliyordu. Diğer bir deyişle, DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş atıkların veya hurdaların serbest dolaşıma sokulmak istenmesi hâlinde, 2018/3 ve 2017/23 sayılı ÜGD tebliğleri kapsamında kontrol veya uygunluk denetimi yapılmamaktaydı.

Bu durumda, Çevre Kanunu ve Çevre Gelirlerinin Takip ve Tahsili ile Tahsilat Karşılığı Öngörülen Ödenğin Kullanımı Hakkında Yönetmelik hükümleri ile tanımı yapılan ve kapsamı belirlenen bir ithalat söz konusu olmamakta idi. Hâl böyle olunca, DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş atığın veya hurdanın serbest dolaşıma girişinde ÇKP tahsil edilmeyeceği sonucuna varılmaktaydı.

Bununla birlikte, Gümrükler Genel Müdürlüğü'nün 2011/44 sayılı Genelgesinde; DİR kapsamında ithal edilen eşya söz konusu ÜGD tebliğleri ekinde yer alan atık ve metal hurdalar ise bahse konu eşyanın ithalatı esnasında ÇKP ödenmesi hâlinde söz konusu atık/hurdanın işlenmesi sonucu yine mezkûr tebliğler ekinde yer alan atıklar ve hurdaların ikincil işlem görmüş ürün olarak elde edilmesi ve bu ürünün serbest dolaşıma girişinde ikinci kez ÇKP ödenmemesi gerektiği, ithal edilen eşyanın yurt içinde işlenmesinden veya herhangi bir işçilik, işleme, kullanım veya bekleme sonucu atık/metal hurda özelliği kazanması veya bu eşyadan atık ve metal hurda olarak ikincil işlem görmüş ürün elde edilmesi ve bu ürünün serbest dolaşıma sokulmak istenilmesi hâlinde ise ÇKP'nin tahsil edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Kanun ve Yönetmelik hükümlerinden ikincil işlem görmüş atıkların ve metal hurdaların serbest dolaşıma girişinde ÇKP tahsil edilmemesi yorumu çıkarırken, alt düzenlemeler ile ÇKP tahsilinin yapılacağına hüküm altına alınması dolayısıyla uygulayıcılar tarafından ÇKP tahsilatı yoluna gidilmekteydi. Söz konusu çelişki ise mükellefler nezdinde kafa karışıklığına sebep olmaktaydı.

Söz konusu kafa karışıklığını gidermek adına, 30.12.2018 tarihli ve 30641 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2019/3 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Atıkların İthalat Denetimi Tebliğinde ve 2019/23 sayılı Çevrenin Korunması Yönünden Kontrol Altında Tutulan Metal Hurdaların İthalat Denetimi Tebliğinde ilgili madde metinlerinin güncellendiği görülmektedir.

2019/3 sayılı ÜGD tebliğinin 8/3 maddesinin “Dahilde İşleme Rejimi Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin Ek-1, Ek-2/A ve Ek-2/B’deki listelerde yer alması hâlinde, çevre katkı payı ödenmesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığından Geçici Faaliyet Belgesi veya Çevre İzin ve Lisans Belgesine sahip tesislere verilmesi şartıyla bu ürünlerin ithalatında bu Tebliğ hükümleri uygulanmaz.” şeklinde; 2019/23 sayılı ÜGD tebliğinin 8/2 maddesinin ise “Dahilde İşleme Rejimi Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin Ek-1 ve Ek-2’deki listelerde yer alması hâlinde, çevre katkı payı alınmak şartıyla; Çevre

2019/3 ve 2019/23 sayılı ÜGD Tebliğlerinde yapılan yeni düzenleme ile Çevre Katkı Payı’na ilişkin mevzuatta yer alan çelişkilerin tam anlamıyla giderilemediği düşünülmektedir.

ve Şehircilik Bakanlığından Geçici Faaliyet Belgesi veya Çevre İzin ve Lisans Belgesine sahip sanayicilere verilmek kaydıyla bu ürünlerin ithalatında Metal Hurda İthalatçı Belgesi aranmaz.” şeklinde değiştirildiği görülmektedir.

Yapılan yeni düzenleme ile DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin mezkûr tebliğlerin eklerinde yer alan ithali kontrole tabi ve yasak atık veya hurda olması hâlinde, bu ürünlerin serbest dolaşıma girişinde ÇKP’nin tahsil edilmesine yönelik iradenin kanuni bir zemine oturtulmaya çalışıldığı görülmektedir.

Söz konusu Tebliğler doğrultusunda; DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin mezkûr tebliğlerin eklerinde yer alan ithali kontrole tabi ve ithali yasak atık veya hurda olması hâlinde, ÇKP ödenmesi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığından Geçici Faaliyet Belgesi veya Çevre İzin ve Lisans Belgesine sahip tesislere verilmesi şartıyla bu ürünlerin ithalatında 2019/3 sayılı ÜGD tebliği kapsamında uygunluk denetimi yapılmayacak, 2019/23 sayılı ÜGD tebliği kapsamında ise Metal Hurda İthalatçı Belgesi aranmayacaktır.

4.Sonuç ve Değerlendirme

Çevre Kanunu’nda da zikredildiği üzere çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi amacıyla ÇKP tahsilatı yapılmaktadır. ÇKP’nin tahsil edileceği durumlar,

kapsamı ve çerçevesi belirlenerek Çevre Kanunu'nda hüküm altına alınmıştır. Oluşturulan bu kapsam ve çerçeveden, ÜGD Tebliği kapsamında kontrol ve/veya denetime tabi tutulan eşyanın aynı tebliğler kapsamında yapılan ithalatında ÇKP tahsil edileceği anlaşılmaktadır.

Yapılan yeni düzenlemelerde ise, DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin mezkûr tebliğlerin eklerinde yer alan ithali kontrole tabi ve ithali yasak atık veya hurda olması hâlinde, ÇKP'nin ödenmesi şartıyla kontrol veya uygunluk denetimi yapılmayacağı hüküm altına alınmıştır. Çevre Kanunu'nda, ÜGD Tebliği kapsamında kontrol ve/veya denetime tabi tutulan eşyanın aynı tebliğler kapsamında yapılan ithalatında ÇKP tahsil edileceği ifade edilirken; 2019/3 ve 2019/23 sayılı ÜGD tebliğlerinde DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş ürünlerin mezkûr tebliğlerin eklerinde yer alan ithali kontrole tabi ve yasak atık veya hurda olması hâlinde, ÇKP ödenirse bu ürünlerin ithalatında kontrol ve/veya denetime tabi tutulmayacağı ifade edilmektedir. Yani, Çevre Kanunu ile belirlenen mantıktan farklı olarak, söz konusu Tebliğler ile ÇKP ödenmesi hâlinde, kontrol ve/veya denetimin yapılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

2019/3 ve 2019/23 sayılı ÜGD tebliğlerinde yapılan yeni düzenlemenin, ÇKP'nin tahsili düşüncesini yansıttığı görülürken, Çevre Kanunu ve Çevre Gelirlerinin Takip ve Tahsili ile Tahsilat Karşılığı Öngörülen Ödenğin Kullanımı Hakkında Yönetmelik hükümlerinin tersine bir düzenleme yapıldığı ve mevzuatta yer alan çelişkilerin tam anlamıyla giderilemediği düşünülmektedir.

ÇKP tahsilatındaki gerekçe düşünüldüğünde, ikincil işlem görmüş atık ve hurdalardan da ÇKP tahsil edilmesi yoluna gidilebilmesi mümkündür. Ancak, ÇKP tahsil edilecek durumların çelişkiye yer bırakmayacak şekilde Çevre Kanunu'nda düzenlenmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. Gerek ilgili ÜGD tebliğlerinde, gerekse de alt düzenlemeler ile yapılacak değişiklikler, ÇKP tahsili açısından sağlam bir zemine oturmayacaktır.

ÜGD tebliğlerinde yapılan yeni düzenleme ile ÇKP tahsil edilmesi yoluna gidilmiştir. Ancak, söz konusu ÜGD tebliğlerinde DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş atıkların veya hurdaların kapsam dışı bırakılmayıp, kontrole ve denetime tabi tutulması gerekmektedir. Bu sayede, Çevre Kanunu ile tanımlanan ithalat vuku bulacaktır.

Bununla birlikte, yurt içinde işleme faaliyetinde bulunan ve bir ithalat gerçekleştirilmeyen firmaların, yani DİR kapsamının dışında bir üretim faaliyetinde bulunan firmaların üretmiş oldukları ürünlerin yanında atık veya hurda üretiminin de olması durumunda, çevreye verilen zarar için bir ÇKP tahsilatına gidilmemektedir. Çevre Kanunu'nda bu duruma ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, DİR Kararı kapsamında ithal edilen ürünlerden elde edilen ikincil işlem görmüş atıkların veya hurdaların serbest dolaşıma girişinde bir ÇKP tahsilinin olmaması gerektiği düşünülmektedir.

ÇKP tahsilatındaki amaç, çevre kirliliğinin önlenmesi, çevrenin iyileştirilmesi ve çevre ile ilgili yatırımların desteklenmesi ise bu durumda yurt içinde yapılan DİR kapsamında olsun ya da olmasın her üretim sonucunda ortaya çıkan atık ve hurdalar için ÇKP tahsil edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

YAZAR HAKKINDA

Kadir ESER

Gümrükler Genel Müdürlüğü

Ticaret Uzmanı

E-posta: K.Eser2@ticaret.gov.tr

1989 yılında Konya'da doğdu. 2011 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. 2013 yılında Gümrükler Genel Müdürlüğünde Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcısı olarak başladığı görevine Ticaret Uzmanı olarak devam etmektedir.

Mert Can DUMAN

Risk Yönetimi, Tasfiye ve Döner
Sermaye Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

TÜRKİYE'DE YATIRIM TEŞVİK SİSTEMİ VE YATIRIM TEŞVİKLERİNİN ETKİNLİĞİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Özet

Yatırım teşvikleri, maliye ya da para politikalarından farklı olarak, ekonomiye doğrudan etki edebildiği ve sonucunun daha hızlı alınabildiği politikalar olduğu için ülkemizde de bölgesel kalkınma ve bölgeler arasındaki kalkınma düzeyinin en aza indirilmesi amaçları doğrultusunda uygulanan politikaların başında gelmektedir.

Teşviklerin ekonomideki etkilerinin çok hızlı görülmesi devletin temel politikalarından birisi haline gelmesini beraberinde getirirken teşviklerin farklı alanlarda uygulanmaya başlaması da birçok farklı kurumun teşvik mekanizmasına dâhil olmasına sebep olmuştur.

Bu çalışmada, 2004 yılından bu yana dört kez değiştirilmiş yatırım teşvik sistemleri üzerine kısa bir değerlendirme yapılmış; 2012 yılından bu yana yürürlükte olan yatırım teşvik sistemi kapsamında öngörülen sabit yatırım ve istihdam düzeyleri açısından etkinliği incelenmeye çalışılmıştır. Buna göre, Haziran 2012-2017 döneminde ülkemiz genelinde verilen yatırım teşvik belgeleri kapsamında belge başına yapılan sabit yatırım miktarı ortalama olarak 20,5 milyon TL olarak gerçekleşirken söz konusu dönemde yatırım teşvik belgesi başına öngörülen istihdam düzeyi ise 35,6 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Yatırım teşvikleri, maliye ya da para politikalarından farklı olarak, ekonomiye doğrudan etki edebildiği ve sonucunun daha hızlı alınabildiği politiklardır.

Giriş

Küreselleşmeyle beraber hızla artan ülkeler arasındaki etkileşim, avantajları ve dezavantajlarıyla beraber karşımıza gelen bir husus olurken, ülke içerisindeki bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması için de yatırım teşvikleri ve destekleri uygulanmaya başlamıştır. Ülkemizde bölgeler ve iller itibarıyla gelişmişlik ve kalkınmışlık farklarının en aza indirilmesi amacıyla hayata geçirilen yatırım teşvik sistemi, temel olarak belirli dönemler itibarıyla kimi ekonomik faaliyetlerin diğerlerine kıyasla daha yoğun bir şekilde desteklenmesini ve bu sayede bu ekonomik faaliyetler üzerinde yoğunlaşan illerin daha hızlı gelişiminin sağlanmasını hedeflemektedir.

Ekonomide devlet müdahalelerinin ilk varlığı kendisini 16. -19. yüzyıl arasındaki dönemde küresel ekonomide hâkim düşünce olan Merkantilizm Döneminde göstermiştir. Merkantilistlere göre bir ülkenin zenginliği sahip olduğu değerli maden miktarıyla orantılıdır. Bunu gerçekleştirebilmek için de devletin ekonomide müdahale etmesi gerekmektedir (Torun, 2003). Takip eden dönemde, Merkantilizme tepki olarak doğan Fizyokrasi ekonomide devlet müdahalesine tamamen karşı çıkmış; toplumdaki doğal düzenin işlerin en iyi biçimde yapılmasını sağlayacağı fikrini ortaya koymuştur.

Modern ekonominin doğuşuyla beraber hâkim düşünce haline gelen Klasiklerin düşüncesine göre piyasa devlet müdahalesinden ziyade görünmez bir el ile rekabetçi koşullarda işlemeye devam eder. Faydasını maksimize etmek isteyen bireyler ekonomik kararlarını bu hedefleri doğrultusunda verir ve bireylerin faydasının maksimize olduğu toplumlarda, toplumsal fayda da maksimize olur. Dolayısıyla, bu tür bir mekanizma içerisinde devlet müdahalesine herhangi bir gerek yoktur (Smith, 1776).

1929 yılındaki ekonomik buhran tüm dünyayı etkisine almakla beraber devletin ekonomiye müdahalesi tartışmasını yeniden gündeme getirmiştir. John Maynard Keynes 1936 yılında yayınladığı “Faiz, İstihdam ve Paranın Genel Teorisi” kitabıyla ekonominin kendine dengeye gelmekten uzak olduğunu, devletin müdahalesinin dengeye ulaşmak için gerekli bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Keynes’e göre piyasaların dengeye ulaşabilmesi için devletin başta maliye politikası olmak üzere çeşitli kanallarla müdahalesi gerekmektedir (Keynes, 1936).

Devam eden dönemde ise devletin piyasalar üzerindeki etkinliği üzerine yapılan tartışmalar son bulmamış, Liberalizmin bir eleştirisi olarak ortaya çıkan Yeni Liberalizm devletin ekonomideki yerinin küçülmesi gerektiğini savunmuştur.

2000’li yıllarla beraber ise devlet ekonomideki yatırım indirimi, düşük faizli kredi tahsisi, vergi muafiyeti, enerji desteği, arsa tahsisi gibi yatırım teşvikleri kanalıyla piyasada etkinliğini devam ettiren bir aktör olmuştur (Savrul Kılınç ve Doğru, 2013).

Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Sisteminin Zaman İçerisindeki Değişimi

Yatırım teşvikleri, maliye ya da para politikalarından farklı olarak, ekonomiye doğrudan etki edebildiği ve sonucunun daha hızlı alınabildiği politikalar olduğu için ülkemizde de bölgesel kalkınma ve bölgeler arasındaki kalkınma düzeyinin en aza indirilmesi amaçları doğrultusunda uygulanan politikaların başında gelmektedir. Teşviklerin ekonomideki etkilerinin çok hızlı görülmesi devletin temel politikalarından birisi haline gelmesini beraberinde getirirken, teşviklerin farklı alanlarda uygulanmaya başlaması da birçok farklı kurumun teşvik mekanizmasına dâhil olmasına sebep olmuştur. Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik müzakereleri çerçevesinde AB İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması esas alınarak belirlenen istatistik bölgeler itibarıyla uygulanan yatırım teşvikleri ilki 2004 yılında, ikincisi 2006, üçüncüsü 2009 ve sonuncusu 2012 yılında olmak üzere dört kere değiştirilmiştir (Savrul Kılınç ve Doğru, 2013).

Ülkemizde farklı dönemler itibarıyla uygulanan yatırım teşviklerine baktığımızda 2004 ve 2006 yıllarında açıklanan teşvik sistemlerinin amacı, bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırım ve istihdam imkânlarını

artırmaktır (Acar ve Çağlar, 2012). 2009 yılında açıklanan teşvik sisteminin amacı; kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler ile uluslararası anlaşmalara uygun olarak, tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek, üretimi ve istihdamı artırmak, yatırım eğiliminin devamlılığını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak olarak belirlenmiştir. Bunun yanında teşviklerin amacı olarak, uluslararası rekabet gücünü artıracak teknoloji ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımları özendirerek, doğrudan yabancı yatırımları artırmak, bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermek, çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek de yer almaktadır (BKK, 2009). 2012 yılında uygulanmaya başlanan teşvik sisteminin amacı ise, stratejik ve teknolojik dönüşümü sağlayacak yatırımların desteklenmesi, en az gelişmiş bölgelerde kalkınmanın sağlanması, destek araçlarının etkinliğinin artırılması ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesidir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2012, s.7).

2004 ve 2006 yıllarında uygulanan teşvik sistemlerinde kişi başına geliri 1.500 doların altında olan 49 il desteklenirken destek miktarının ilden ile değişim göstermemesi sonucunda bu iller arasında nispeten daha gelişmiş olanların, diğerlerine göre çok daha fazla yatırım çekebilmesine olanak sağlamıştır. 2009 yılındaki teşvik sisteminde dört olarak belirlenen sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi sayısı 2012 yılında uygulanan teşvik sisteminde 6’ya çıkarılırken en az gelişmiş bölgelere sağlanan destek miktarı, gelişmiş bölgelere göre yükseltilmiştir. 2012 yılında uygulanan teşvik sisteminde bundan önceki teşvik sisteminde hiç yer verilmeyen, eğitim, ulaştırma, test merkezleri ve rüzgâr tüneli gibi alanların her bölgede stratejik yatırımlar olarak desteklenmesine öncelik verilmiştir. 2012 yılında uygulanan teşviklerde yatırımların, yatırım dönemin sonunda değil de yatırım aşamasında desteklenmesi, yatırımcıların finansman yükünü azaltırken yatırım desteklerinin miktarı bölgeler itibarıyla gelişmişlik düzeyi düşüğe yükselmektedir (Savrul Kılınç ve Doğru, 2013).

Yürürlükteki Yatırım Teşvik Sistemi Hakkında Genel Bilgi

2012 yılı Nisan ayı içinde kamuoyuna tanıtılan Yatırım Teşvik Programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile yürürlüğe girmiş; Kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ise 2012/1 sayılı Tebliğ ile belirlenmiştir.

2012 yılı Nisan ayı içinde kamuoyuna tanıtılan Yatırım Teşvik Programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı “ Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile yürürlüğe girmiş; Kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ise 2012/1 sayılı Tebliğ ile belirlenmiştir.

Türkiye'nin 2023 vizyonu ile üretim ve ihracat odaklı büyüme stratejisi bakımından büyük önem taşıyan yeni yatırım teşvik programı, kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak;

- Tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmek,
- Üretimi ve istihdamı artırmak,
- Uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma-geliştirme içeriği yüksek büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımları özendirmek,
- Uluslararası doğrudan yatırımları artırmak,
- Bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmak,
- Kümelene ve çevre korumaya yönelik yatırımları özendirmek amaçlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedir.

Belirtilen hedeflere ulaşmak üzere, özel sektör temsilcisi kuruluşlar başta olmak üzere ilgili tüm kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hazırlanan Yatırım Teşvik Sistemi; Bölgesel Teşvik Uygulamaları, Öncelikli Yatırımların Teşviki, Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki, Stratejik Yatırımların Teşviki ve Genel Teşvik Uygulamaları olmak üzere beş ana bileşenden oluşmaktadır.

Bahsi geçen teşvik uygulamaları kapsamında yatırımcılara,

- KDV İstisnası,
- Gümrük Vergisi Muafiyeti,
- Vergi İndirimi,
- Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği,
- Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği,
- Gelir Vergisi Stopajı Desteği,
- Faiz Desteği,
- Yatırım Yeri Tahsis,
- KDV İadesi destekleri sağlanmaktadır.

Söz konusu desteklerin tamamından veya bir bölümden yatırımın büyüklüğüne, bölgesine ve konusuna bağlı olarak değişen oran ve sürelerde yararlanılması mümkün bulunmaktadır (Kaynak: Ticaret Bakanlığı).

2012-2017 Dönemindeki Yatırım Teşvik İstatistikleri Üzerine Değerlendirme

Ülkemizde yatırım teşvik sisteminin dönemler itibarıyla uğradığı değişiklikler ve 2012 yılı itibarıyla uygulanan mevcut yatırım teşvik sisteminin genel görünümünden bahsettikten sonra çalışmanın bu bölümünde ise Haziran 2012-Aralık 2017 döneminde verilen yatırım teşvik belgeleri bazında teşvik sisteminin genel görünümü incelenmektedir.

Tablo 1: Haziran 2012-Aralık 2017 Döneminde Yatırım Teşvik Sisteminin Genel Görünümü

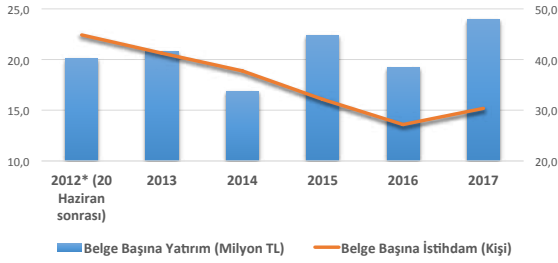
Yıl	Belge Adedi	Sabit Yatırım (Milyar TL)	İstihdam (Kişi)
2012	2.315	46,6	103.861
2013	4.546	94,6	187.632
2014	3.829	64,4	144.547
2015	4.482	100,1	144.187
2016	5.109	98,3	138.917
2017	7.467	178,7	226.732

Kaynak: Ticaret Bakanlığı.

2013 yılının tamamında düzenlenen 4.546 adet yatırım teşvik belgesi kapsamında 94,6 milyar TL'lik sabit yatırım ve 187 bin 632 kişilik yatırım öngörüldükten 2017 yılının tamamında ise bu değerler sırasıyla 178,7 milyar TL'lik sabit yatırım ve 226 bin 732 kişilik istihdam şeklinde öngörülmüştür. Tablo 1, 2012 yılı 20 Haziran-31 Aralık dönemini içermek koşuluyla 2012-2017 yılları arasındaki dönemde yatırım teşvik istatistiklerinin genel görünümünü vermektedir.

Yıllar itibarıyla düzenlenen yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım ve istihdam bazında etkinliği incelendiğinde ise, belge başına öngörülen sabit yatırım miktarının zaman içerisinde artış gösterdiği ancak belge başına öngörülen istihdamda gerileme gözlemlendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Öyle ki, 2013 yılında düzenlenen yatırım teşvik belgeleri dikkate alındığında belge başına öngörülen sabit yatırım tutarı 20,8 milyon TL olurken belge başına öngörülen istihdam ise 41,3 kişi düzeyinde gerçekleşmişti. 2017 yılı itibarıyla incelendiğinde ise yatırım teşvik belgesi başına öngörülen yatırım tutarının 24 milyon TL'ye yükseldiği ancak belge başına öngörülen istihdamın 30,4 kişiye gerilediği görülmektedir. Şekil 1'de yıllar itibarıyla yatırım teşvik belgesi başına öngörülen sabit yatırım tutarı ve istihdam düzeyindeki değişim yer almaktadır.

Şekil 1: 2012-2017 Döneminde Yatırım Teşvik Belgesi Başına Düşen Sabit Yatırım Miktarı ve İstihdam Düzeyi (Sabit Yatırım: Sol Eksen, İstihdam: Sağ Eksen)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı.

Haziran 2012-Aralık 2017 arasındaki dönemde düzenlenen yatırım teşvik belgelerinin genel görünümü, söz konusu dönemdeki yatırım teşvik belgelerinin sabit yatırım etkinliğinin yükseldiğini ancak istihdam etkinliğinin düşüş gösterdiğini ifade etmektedir. Çalışmanın devam eden bölümünde, yatırım teşvik belgelerinin etkinliğinin daha iyi değerlendirilmesi amacıyla söz konusu belgelerin düzenlendiği sektörler itibarıyla görünümü yer almaktadır.

Yatırım Teşviklerinin Sektörel Değerlendirmesi

Ülkemizde yatırım teşvik sisteminin dönemler itibarıyla uğradığı değişikliklerden ve halen yürürlükte olan ve 2012 yılı itibarıyla uygulanan mevcut yatırım teşvik sisteminin genel görünümünden bahsettikten sonra çalışmanın bu bölümünde ise Haziran 2012-Aralık

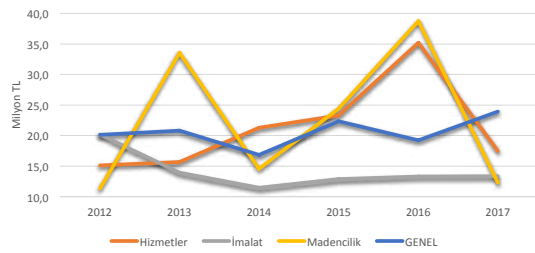
2017 döneminde verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörel bazda değerlendirmesine yer verilmektedir.

Haziran 2012-2017 döneminde ülkemiz genelinde verilen yatırım teşvik belgeleri kapsamında belge başına yapılan sabit yatırım miktarı ortalama olarak 20,5 milyon TL olarak gerçekleşirken çalışma kapsamında değerlendirilen sektörlerden yalnızca imalat sektöründe verilen yatırım teşvik belgelerinin ortalama sabit yatırımı genel ortalamasının altında kalmıştır. Söz konusu dönemde imalat sanayii yatırım teşvik belgeleri ortalama olarak 14,2 milyon TL sabit yatırımı öngörürken hizmetler sektörü 21,3 milyon TL, madencilik sektörü 22,5 milyon TL ve enerji sektörü ise 61,2 milyon TL sabit yatırım öngörmüştür. Şekil 2, Haziran 2012-2017 döneminde verilen yatırım teşvik belgelerinin sektörel bazda görünümünü içermektedir (Enerji sektöründe dalgalanma fazla olduğundan mezkûr sektöre şekilde yer verilmemiştir).

Çalışma kapsamında değerlendirilen sektörlerden hizmetler ve madencilik sektöründe her ne kadar 2016 yılında yükseliş söz konusu olsa da 2017 yılında söz konusu sektörlerde verilen yatırım teşvik belgeleri kapsamında öngörülen sabit yatırım miktarında keskin bir düşüş gözlemlenmektedir.

Öte yandan, imalat sektöründe ise Haziran 2012-2014 döneminde düşüş görülmeyle birlikte takip eden dönemde söz konusu sektörde verilen yatırım teşvik belgeleri kapsamında öngörülen sabit yatırım miktarında istikrarlı bir görünüm gözlenmektedir. Öyle ki, imalat sektöründe verilen yatırım teşvik belgelerinde öngörülen sabit yatırım miktarı 2015 yılından itibaren, çalışma kapsamında incelenen Haziran 2012-2017 dönemindeki ortalamaya çok yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir.

Şekil 2: 2012-2017 Döneminde Sektörel Bazda Yatırım Teşvik Belgesi Başına Düşen Sabit Yatırım Miktarı

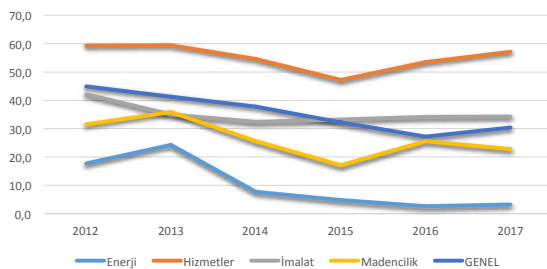
Kaynak: Ticaret Bakanlığı

Şekil 3 ise yine çalışma kapsamında değerlendirilen sektörlerde verilen yatırım teşvik belgeleri başına öngörülen istihdamı içermektedir. Haziran 2012-2017 döneminde ülkemiz genelinde verilen yatırım teşvik belgelerinde, belge başına öngörülen istihdam 35,6 kişi olurken sektörel bazda değerlendirildiğinde enerji ve madencilik sektörlerinde öngörülen istihdamın, genel ortalamanın altında kaldığı görülmektedir. Hizmetler sektöründe yatırım teşvik belgesi başına öngörülen istihdam ortalaması söz konusu dönemde 55,1 kişi olurken imalat sektöründe ise 35,2 kişi olarak gerçekleşmiştir.

Enerji sektöründe verilen yatırım teşvik belgelerinde, belge başına öngörülen istihdam 2014 yılından itibaren düşüş gösterirken hizmetler sektöründe verilen yatırım teşvik belgelerinde, belge başına öngörülen istihdam 2015 yılında en düşük seviyesini görmüş; takip eden dönemde ise sürekli yükseliş göstermiştir. Hizmetler sektörünün gerek genel ortalamanın üzerinde gerekse de tüm yıllar itibarıyla tüm sektörlerden daha fazla belge başına istihdam öngörüldüğü sektör olması da dikkat çekmiştir.

Hem belge adedi olarak hem de yatırım teşvik belgeleri kapsamında öngörülen sabit yatırım miktarı olarak en büyük paya sahip imalat sektöründe ise 2013 yılından itibaren istikrarlı bir görünüm gözlenmektedir. 2013 yılında imalat sektöründe verilen yatırım teşvik belgesi başına öngörülen istihdam 34,9 kişi olurken bu sayı 2017 yılında ise 34,3 kişi olmuştur.

Şekil 3: 2012-2017 Döneminde Sektörel Bazda Yatırım Teşvik Belgesi Başına Düşen İstihdam

Kaynak: Ticaret Bakanlığı.

Sektörel bazda ülkemizde verilen yatırım teşvik belgelerinin öngördüğü sabit yatırım miktarı ile istihdam

düzeyinin ardından çalışmanın bu son bölümünde ise alt sektörler bazında görünüme yer verilmektedir. Tablo 2, 2017 yılında verilen yatırım teşvik belgeleri başına öngörülen sabit yatırım ve istihdam düzeyleri itibarıyla ilk ve son beş alt sektörün görünümünü vermektedir.

Buna göre, 2017 yılında yatırım teşvik belgesi başına en fazla sabit yatırım öngörülen sektör 101 milyon TL ile çimento sektörü olurken bu sektörü sırasıyla 61,3 milyon TL ile sağlık ve 56,2 milyon TL ile seramik izlemiştir. Aynı dönemde yatırım teşvik belgesi başına en az sabit yatırımın öngörüldüğü sektör ise 5,3 milyon TL ile bitkisel üretim sektörü olmuştur.

2017 yılında verilen yatırım teşvik belgesi başına en fazla istihdamın öngörüldüğü sektör 127 kişi ile sağlık sektörü olurken bu sektörü sırasıyla 117,3 kişiyle ulaştırma ve 91,3 kişiyle seramik sektörü izlemiştir. Söz konusu dönemde, yatırım teşvik belgesi başına en az istihdamın öngörüldüğü üç sektör ise sırasıyla 1,7 kişiyle altyapı-belediye hizmetleri, 3,2 kişiyle enerji ve 4 kişiyle inşaat olmuştur.

Tablo 2: 2017 Yılında Alt Sektörler İtibarıyla Yatırım Teşvik Belgesi Başına Düşen Sabit Yatırım ve İstihdam

Sabit Yatırım (Milyon TL)		İstihdam	
Çimento	101,1	Sağlık	127,0
Sağlık	61,3	Ulaştırma	117,3
Seramik	56,2	Seramik	91,3
Ulaştırma	48,7	Çimento	89,0
Enerji	44,9	Eğitim	69,8
TÜRKİYE ORTALAMASI	23,9	TÜRKİYE ORTALAMASI	30,4
Altyapı-Belediye Hizmetleri	6,5	Demir Çelik	16,5
Deri ve Kösele	6,3	Su Ürünleri	11,4
Mesl.Bil.Ölç. Opt.Do.	5,5	İnşaat	4,0
İnşaat	5,3	Enerji	3,2
Bitkisel Üretim	5,3	Altyapı-Belediye Hizmetleri	1,7

Kaynak: Ticaret Bakanlığı.

Sonuç

Bu çalışma temel olarak, 2004 yılından bu yana uygulanan dört farklı yatırım teşvik sisteminin genel değerlendirilmesiyle birlikte 2012 yılından beri uygulanmakta olan ve hâlihazırda yürürlükte olan yatırım teşvik sistemi itibarıyla ülkemizdeki sabit yatırım miktarı ve istihdam görünümüne ilişkin değerlendirmeleri içermektedir.

Ülkemizin önümüzdeki dönemde, gelişmiş ekonomiler arasında yer alması ve kaynakları arasında büyük bir kısmının ayrıldığı yatırım teşviklerinin daha etkin kullanımı için söz konusu yatırımların AR-GE yatırımlarını içeren, yüksek teknoloji ve yüksek katma değer üreten sektörlerle yoğunlaştırılması büyük önem arz etmektedir (Duman, 2014). Bununla birlikte, öncelikli olarak ülkemizin ara malı ithalatı bağımlılığının azaltılarak yerli üretimin daha etkin hale getirilmesi de olası küresel şokların etkilerini daha az düzeye düşürebilir.

Bu bağlamda, 7 Eylül 2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6745 Sayılı “Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” kapsamındaki “Proje Bazlı Yatırım Teşvik Sistemi” büyük öneme sahiptir. Ülkemizin mevcut veya gelecekte ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını karşılayacak, arz güvenliğini sağlayacak, dışa bağımlılığı azaltacak, teknolojik dönüşümünü sağlayacak, yenilikçi, AR-GE yoğun ve katma değeri yüksek yatırımların desteklenmesiyle daha yüksek düzeyde yatırım ve istihdamın ekonomimize dâhil edileceği aşikardır.

Kaynakça

- Acar, O ve Çağlar, E. (2012). Yeni Teşvik Paketi Üzerine Bir Değerlendirme, TEPAV Yayını, N201221.
- BKK 2009/15199, Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar, 16 Temmuz 2009 Tarihli Resmi Gazete, Sayı: 27290.
- Duman, M. C. (2014). Nicelik Ya Da Nitelik, İşte Bütün Mesele Bu, İktisat ve Toplum, 43. Sayı, 31-37, Mayıs 2014

- Smith, A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, Edwin Cannan, ed. 1904. Library of Economics and Liberty.
- Keynes, J. M. (1936). The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan,
- Torun, İ. (2003). Endüstri Toplumu'nun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi ve Sina-İ Faktörler, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 4, Sayı 1.
- Savrul Kılınç, B. ve Doğru, B. (2013). TR 22 Düzey 2 Bölgesinin 2012 Yılı Teşvik Sistemi Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), 1-20.

YAZAR HAKKINDA

Mert Can DUMAN

Risk Yönetimi, Tasfiye ve Döner Sermaye
Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı
E-posta: m.duman4@ticaret.gov.tr

Ankara’da doğdu. İktisat alanında lisans ve yüksek lisans öğrenimini tam başarı bursu ile tamamladı. Yüksek lisans derecesini “Where You Export Matters: Explications on the Export Sophistication of Turkey and Its Export Destinations” başlıklı teziyle, uzmanlık unvanını ise “İhracat Kalite Endeksi ve Dâhilde İşleme Rejimi Kapsamında Yapılan İhracatın İhracat Kalite Endeksi Kapsamında Değerlendirilmesi” başlıklı teziyle aldı. Çalışmalarına Hacettepe Üniversitesi SBÉ Ekonomi Doktora Programı’nda devam etmektedir. TOBB ETÜ’de öğretim asistanlığı, TEPAV’da araştırma asistanlığı yaptı; dış ticaretin görünümü ve sektörlerin rekabet gücü üzerine çalıştı. Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcılığı Makamında geçici olarak görev yaptı. Ulusal ve uluslararası dergilerde makaleleri, gazetelerde ise köşe yazıları yayınlandı. Çeşitli topluluklar ve üniversitelerde eğitmen, koreograf, yönetim kurulu üyesi ve sanat kurulu üyesi olarak görev aldı. Senaristliğini ve yönetmenliğini üstlendiği dans tiyatrosu oyunlarını sahneye koydu. 2012 yılında İspanya’nın Barselona şehrinde düzenlenen Uluslararası Halk Dansları Festivali’nde en iyi koreograf ödülü aldı. Halen Ankara Özel Tevfik Fikret Okullarında sanat yönetmeni, Türkiye Halk Oyunları Federasyonunda antrenör ve İktisat ve Toplum Dergisinde köşe yazarı olarak görev yapmaktadır.

GÜMRÜK MEVZUATINA AYKIRI BİR FİİLİN KAÇAKÇILIKLA MÜCADELE KANUNU KAPSAMINDA TEŞEBBÜS OLABİLMESİ İÇİN HANGİ ŞARTLARIN OLUŞMASI GEREKİR?

Hüseyin YAVUZ

Personel Genel Müdürlüğü
Şube Müdürü

Özet

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3 üncü maddesinde geçen kaçakçılık fiilleri veya suçlarının (... ülkeye sokan, ... ülkeden çıkaran , ... gümrük bölgesinde bırakan, ... çıkarmış gibi işlem yapan, ... satın alan, satışı arz eden, satan, taşıyan, bulunduran, kullanıma tahsis eden veya saklayan, ... gerçekleşmiş gibi gösteren, gibi geçmiş ve gerçekleşeni ifade eden deyimler içermektedir.) aynı maddenin yirmi birinci fıkrası kapsamında, teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile tamamlanmış gibi cezalandırılacağı,

Ancak, mezkûr Kanun'da gerek teşebbüsün unsurları, gerekse bu fiillerin hangi durumda teşebbüs sayılacağına ilişkin bir hüküm yer almadığı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 5 inci maddesinde, bu Kanun'un genel hükümlerinin (1 ve 75 inci maddelerinde düzenlenen) özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanacağı,

Başka bir deyişle, kaçakçılık suçları için 5607 sayılı Kanun'da hüküm bulunmaması durumunda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) genel hükümlerinin; 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda da kabahatler için bir hüküm bulunmaması durumunda 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun genel hükümlerinin uygulanacağı,¹

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun "suça teşebbüs" başlıklı 35 inci maddesinde, kişinin, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulacağı,

Yine, Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 38 inci maddesinde, kimsenin, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmayacağı, kimseye suçu işlediği zaman, kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceği, suç ve ceza zamanışımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da aynı hükümlerin geçerli olacağı, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerinin ancak kanunla konulabileceği, suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar kimsenin suçlu sayılamayacağı, hiç kimsenin kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamayacağı, hüküm altına alınmıştır.

Böylece, suç ve kabahat hükümlerine ilişkin 3 ortak unsurdan bahsetmek mümkün bulunmaktadır.

Suç veya kabahat,

- Kanunla ihdas edilmiş olmalıdır.
- Açık, kesin ve belirli olmalıdır.
- Geriye yürütülmemelidir.

Öte yandan, Gümrük Yönetmeliği'nin 579 uncu maddesinde, bir fiilin hem Gümrük Kanunu hem de kaçakçılıkla mücadele veya diğer ceza koyan kanunların kapsamına girebilecek olması durumunda, idare amirinin durumu inceleyerek olay nedeniyle aynı zamanda diğer kanunlara göre işlem yapılıp yapılmayacağını tespit etmesi gerektiği ve bu tespit sonucuna ilişkin işlemler yer almaktadır.

Bu anlamda bakıldığında yazımızda, idare amirinin, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 13 üncü maddesinde geçen² "Kabahate teşebbüs cezalandırılmaz."

hükmü de dikkate alınarak, bir fiilin hem Gümrük Kanunu hem de kaçakçılıkla mücadele veya diğer ceza koyan kanunların kapsamına girebilecek olması durumuna ve gümrük mevzuatına aykırı bir işlemin, suça ilişkin eylemin teşebbüs oluşturup oluşturmayacağıнын ayırımının nasıl yapılması gerektiği konusuna, teşebbüsün unsurları da dikkate alınarak örneklerle açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Giriş

Ceza hukukunda suça teşebbüs, "işlenmesi amaçlanan bir suçun kanunda yazılı icra hareketlerine başlandıktan sonra failin iradesi dışındaki sebeplerle suçun tamamlanamaması" olarak tanımlanmıştır. Bu durumda, 5237 sayılı TCK'nın 35/1 maddesinde teşebbüsün tanımı yapılmış olup, bu maddeye göre, failin "işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icrasına başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten sorumlu olacağı" öngörülmüştür. Türk Ceza Kanunu'nda "Genel Hükümler" arasında olan ve Kanun'un 35 inci maddesinde düzenlenen suça teşebbüsün iki şekilde meydana geldiğinden söz edilebilir.

- a. Fail, icra hareketlerine başlamış, ancak elinde olmayan nedenlerle icra hareketleri yarıda kalmış işe suça teşebbüs edilmiş olur.
- b. Fail, kastettiği suça ilişkin icra hareketlerini tamamlamasına rağmen failin iradesi dışındaki engel bir sebepten neticenin meydana gelmemesi hâlinde, suça teşebbüs söz konusu olur.

Suçta teşebbüsün varlığından bahsedebilmek için, asgari aşağıdaki şartların bir arada bulunmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

- Fail tarafından belirli bir suçun işlenmesinin "kast edilmesi" gerekir.
- Suçun işlenmesi için "elverişli hareketler" yapılmalıdır. Örneğin, rejimle bağlantılı olmayan ve rejimin aksine yapılan fiilin kaçakçılık eylemini tamamlama ihtimali ve imkânı bulunmayan bir fiilin kaçakçılığa teşebbüs suçundan cezalandırılmaması (menfi) gerekir. Çünkü, suçu işlemek için kullandığı araç veya imkânlar neticenin oluşmasına elverişli değildir. Elverişlilik, hem suçun işlendiği araç hem de suçun konusu bakımından söz konusudur. Madde gerekçesinde failin "uygun hareketler" icra ederek

¹ YAVUZ Hüseyin: Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları, Analiz Yayınları, Ankara 2019, s.452

² 5326 s. Kanununun 13. Maddesi, (1) Kabahate teşebbüs cezalandırılmaz. Ancak, teşebbüsün de cezalandırılacağına dair ilgili kanunda hüküm bulunan haller saklıdır. Bu durumda, Türk Ceza Kanununun suça teşebbüse ve gönüllü vazgeçmeye ilişkin hükümleri, kabahatler bakımından da uygulanır.

5237 sayılı TCK'nın 35/1 maddesinde, failin "işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icrasına başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten sorumlu olacağı" öngörülmüştür.

fiili gerçekleştirmesi, suça teşebbüs açısından zorunlu kabul edilmiştir.

- Failin suça teşebbüsten sorumlu tutulabilmesi için "icra hareketlerine başlaması" gerekir. Mezkûr Kanun'un 35 inci maddesinde bu husus, "doğrudan doğruya icraya başlayıp" ibaresiyle ifade edilmiştir. Ceza hukukunda kural olarak suça hazırlık hareketleri cezalandırılmaz. Failin suça teşebbüs hükümleri gereği sorumlu tutulabilmesi için en azından hazırlık hareketleri aşamasını geçmiş ve suçun icra hareketlerine başlamış olması gerekir. Örneğin, failin kaçakçılık yapmak amacıyla bir eşya için farklı eşya isimleri ile çifte fatura bulundurması durumunda, fail fırsat bulamaması nedeniyle beyanda bulunamamışsa veya icraya başlamamışsa, tüm bu hareketler hazırlık hareketi olduğu için failin cezalandırılması söz konusu olamaz. Ancak, gümrük mevzuatına ilişkin rejimler dikkate alınarak (her rejim kendi mevzuat bütünlüğünde değerlendirilerek) icra hareketleri sergilediğinde failin kasten kaçakçılığa teşebbüs suçu nedeniyle cezalandırılması söz konusu iken, soyut olan bu kavramın nasıl anlaşılması gerektiği konusu açık olmadığından, cezalandırılabilir olan davranışın ne zaman başladığını belirleyebilmek her zaman kolay olmamaktadır. Mezkûr Kanun metninde, teşebbüsün hangi aşamasının icra hareketine başlanmış sayılacağı açık olmadığı gibi, aynı zamanda metinde geçen ifade de görecelidir.

- Failin suçun icra hareketlerini sergiledikten sonra "failin elinde olmayan engeller nedeniyle neticenin gerçekleşmemesi", yani suçun failin iradesi dışındaki sebeplerle tamamlanamaması (menfi) gerekir. Mezkûr Kanun'un 35 inci maddesinde bu husus, "elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise" ibaresiyle ifade edilmiştir. Örneğin, transit rejimi kapsamında beyan edilen bir eşyanın girişinden sonra aracın mühürlerinin kırılarak başka bir araca boşaltma işlemine başlandığı anda kolluk güçlerince müdahale edilmesi durumu, icra hareketine başlandığının bir göstergesi niteliğinde teşebbüs olarak değerlendirilmelidir. Çünkü, fail icra hareketlerine başlamış ve kendi iradesi dışındaki engel nedeniyle suçu tamamlayamamıştır.

Burada, gönüllü vazgeçme (TCK Md. 36) ile teşebbüsün farkının ortaya konulmasında yarar görülmektedir. Teşebbüs, suçun tamamlanması veya neticenin gerçekleşmesinin, failin elinde olmayan nedenlerle meydana gelmemesi olarak tanımlanmışken; "gönüllü vazgeçme"de failin iradi hareketi veya çabası ile icra hareketlerinin terk edilmesi ya da suçun tamamlanmasının önlenmesi söz konusudur. Suç tamamlanmadan veya sonuca ulaşılmadan önce vazgeçme gerçekleştiğinden, gönüllü vazgeçme etkin pişmanlıktan da farklıdır. Etkin pişmanlık³, belirli bazı suçlar için suçun tamamlanmasından sonraki pişmanlığı düzenlemekte ve tamamlanan bir suçun yol açtığı zararın giderilmesi, eski hale getirilmesi veya

³ YAVUZ Hüseyin: Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları, Analiz Yayınları, Ankara 2019, s.456

5607 sayılı Kanunun yedinci fıkrası hariç (yasak eşya), 3 üncü maddede tanımlanan suçlardan birini İŞLEMİŞ olan kişi, etkin pişmanlık göstererek, soruşturma evresi sona erinceye kadar suç konusu eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı (2 kat) kadar parayı Devlet Hazinesine ödediği takdirde, hakkında, bu Kanunda tanımlanan kaçakçılık suçlarından dolayı verilecek ceza yarı oranında indirilir. Bu fıkra hükmü, mükerrirler hakkında veya suçun bir örgütün (5237 s. Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla kurulan örgütün varlığı için üye sayısının en az üç (3) kişi olması gerekir (5237/220-1)) faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde uygulanmaz.

malın iadesini kapsamaktadır. Bu nedenle, etkin pişmanlık suçun tamamlanmasından sonra, gönüllü vazgeçme suçun tamamlanmasından önce meydana gelmektedir.

Örnek 1

4000 rejim kodunda serbest dolaşıma giriş beyannamesi ile yapılan bir ithalatta, gümrük idaresince yapılan muayenede konteynerin ön kısmına 2 ya da 3 sıra gözetime veya dampinge karşı vergiye tabi olmayan eşya, arka kısmına ise gözetime veya dampinge karşı vergiye tabi eşyaların saklandığı tespit edilmiştir.

Gümrük Kanunu'nun 234 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi, "Serbest dolaşıma giriş rejimi veya kısmi muafiyet suretiyle geçici ithalat rejimine tabi tutulan eşyaya ilişkin olarak, yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda; 15 inci maddede belirtilen Gümrük Tarifesini oluşturan unsurlarda veya vergilendirmeye esas olan sayı, baş, ağırlık gibi ölçülerinde aykırılık görüldüğü ve beyana göre hesaplanan ithalat vergileri ile muayene sonuçlarına göre alınması gereken ithalat vergileri arasındaki fark % 5'i aştığı takdirde, ithalat vergilerinden ayrı olarak bu farkın üç katı para cezası alınır."

235 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi, "serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulan eşyaya ilişkin olarak, yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda; eşyanın ithali, lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tabi olduğu halde uygunluk veya yeterlilik belgesine tabi değilmiş veya belge alınmış gibi beyan edildiğinin tespit edilmesi hâlinde, eşyanın gümrük vergilerinin yanı sıra, eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verilir."

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrası, "Eşyayı, aldatıcı işlem ve davranışlarla gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin ülkeye sokan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır."

Yirmi birinci fıkrası, "Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiiller, teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, tamamlanmış gibi cezalandırılır."

Gümrük Yönetmeliği'nin 579 uncu maddesi, "...(1) Bir fiilin hem Kanunun hem de kaçakçılıkla mücadele veya diğer ceza koyan kanunların kapsamına girebilecek olması durumunda, idare amiri durumu inceleyerek olay dolayısıyla, aynı zamanda diğer kanunlara göre işlem yapıp yapılmayacağını tespit eder. (2) Soruşturma veya kovuşturma sonucunda Kanunda tayin edilen cezalardan daha ağır bir para cezasına karar verildiği veya fiilin suç teşkil ettiğine ve suçtan dolayı yaptırım uygulanmasına karar verildiği takdirde, kararın kesinleşmesi ve hükmolunan paranın tahsili şartıyla Kanuna göre verilmiş olan ceza kaldırılır ve alınmış olan para geri verilir." hükümlerini amirdir.

Bu itibarla, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu kapsamında, vergi kaybına teşebbüs suçundan Kanun'un 3 üncü maddesinin yirmi birinci fıkrası dikkate alınarak aynı maddenin ikinci fıkrası hükmünün mü yoksa Gümrük Kanunu'nun 234 üncü veya 235 inci maddesi hükümlerinin mi uygulanması gerekeceği noktasında, Kanun'un 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında geçen "aldatıcı işlem ve davranış" (desise, yanıltmak, dolap çevirmek, ayak oyunu yapmak, çıkar sağlamak için bir şeye değersiz bir şey katma, gerçeğe aykırı belge veya sahte belge düzenlemek, yalan beyan ile vergi kaybına neden olmak, resmi mercileri kandırmak, vb.) ifadesinden ne anlaşılması gerektiği noktasında net bir yargıya varmak zor olsa da, konu olay bazında değerlendirilerek aldatıcı işlem ve davranışa teşebbüs edilip edilmediği konusunda, idare amirleri Gümrük Yönetmeliği'nin 579 uncu maddesi çerçevesinde karar verecektir.

Kanaatimizce gümrük işlemlerinin ikmalî esnasında hile veya aldatici işlem ve davranıştan bahsedebilmemiz için, yapılan eylemlerde asgari bazı şartların bulunması gerektiğinin kabul edilebileceği düşüncesi ile olay bazında bir değerlendirme yapılması ve beyanın gümrük idaresini yanıltması, hataya düşürmesi, yalan ve kandırıcı olması, hileli davranışın belli oranda ağır, yoğun ve ustaca olması, ifade ediliş ve sergileniş tarzı açısından denetim imkânını ortadan kaldırması ve haksız çıkar sağlayıp sağlamadığı ve gümrük vergilerinin kısmen veya tamamen ödenmediği olgusu dikkate alınarak bir yargıya varılması gerektiği düşünülmektedir.

Örnek 2

Transit rejimi kapsamında yapılan işlemlerde, giriş gümrük idaresinde sunulan veya düzenlenen transit belgesi (TIR Karnesi, T1, T2, TR gibi) konusu eşyanın yapılan kontrolü sonucunda gümrüğe sunulan transit beyanında yer almayan (örneğin, transit beyanında ayakkabı kalıbı beyan edilmesine rağmen, kalıp ile birlikte ticaret politikası önlemlerine tabi cep telefonu kılıfı gibi) eşya tespit edilmiştir.

Gümrük Kanunu'nun 235 inci maddesinin beşinci fıkrası, " ... Türkiye Gümrük Bölgesine getirilen ve transit rejim beyanında bulunulan serbest dolaşımda olmayan eşyanın, beyan edilenden belirgin bir şekilde farklı cinsten eşya (Gümrük Yönetmeliği Md. 243: Türkiye Gümrük Bölgesine getirilerek transit rejimine konu edilen serbest dolaşımda olmayan eşyanın giriş gümrük idaresinde yapılan kontrolü neticesinde, beyan edilenden açıkça farklı olduğu tahlil, teknik inceleme ve araştırmaya gerek olmaksızın kolayca anlaşılabilen ve gümrük vergileri ve/veya ticaret politikası önlemleri açısından farklılık oluşturan eşya, belirgin bir şekilde farklı cinsten eşya olarak kabul edilir. Kanun'un 235 inci maddesinin beşinci fıkrası uyarınca idari para cezasının uygulanmasını müteakip eşyanın sevkine izin verilir.) olduğunun tespiti hâlinde, farklı çıkan eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verilir."

5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3 üncü maddesinin üçüncü fıkrası, "Transit rejimi çerçevesinde taşınan serbest dolaşımda bulunmayan eşyayı, rejim hükümlerine aykırı olarak gümrük bölgesinde bırakan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır."

Yirmi birinci fıkrası, "Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiiller, teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, tamamlanmış gibi cezalandırılır."

Transit rejimi kapsamında beyan edilen bir eşyanın girişinden sonra aracın mühürlerinin kırılarak başka bir araca boşaltma işlemine başlandığı anda kolluk güçlerince müdahale edilmesi durumu, icra hareketine başlandığının bir göstergesi niteliğinde teşebbüs olarak değerlendirilmelidir.

Gümrük Yönetmeliği'nin 579 uncu maddesi, "...(1) Bir fiilin hem Kanunun hem de kaçakçılıkla mücadele veya diğer ceza koyan kanunların kapsamına girebilecek olması durumunda, idare amiri durumu inceleyerek olay dolayısıyla, aynı zamanda diğer kanunlara göre işlem yapılıp yapılmayacağını tespit eder. (2) Soruşturma veya kovuşturma sonucunda Kanunda tayin edilen cezalardan daha ağır bir para cezasına karar verildiği veya fiilin suç teşkil ettiğine ve suçtan dolayı yaptırım uygulanmasına karar verildiği takdirde, kararın kesinleşmesi ve hükmolunan paranın tahsili şartıyla Kanuna göre verilmiş olan ceza kaldırılır ve alınmış olan para geri verilir." hükümlerini amirdir.

Suç yolunda ilerleyen sanık ile ilgili olarak teşebbüsün başlangıcı noktasında Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun hangi andan itibaren devreye gireceğinin, gümrük mevzuatı ve gümrük rejimleri çerçevesinde belirlenerek bir esasa bağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Bu itibarla, giriş gümrük idaresinde sunulan veya düzenlenen transit belgesi (TIR Karnesi, T1, T2, TR gibi) konusu eşyanın yapılan kontrolü sonucunda, gümrüğe sunulan transit beyanında yer almayan (örneğin, transit beyanında ayakkabı kalıbı beyan edilmesine rağmen, kalıp ile birlikte ticaret politikası önlemlerine tabi cep telefonu kılıfı gibi) ve Gümrük Kanunu, Gümrük Yönetmeliği ve genelge hükümleri çerçevesinde açıkça belirgin bir şekilde farklı cinsten olduğu anlaşılan eşyanın tespit edilmesi durumunda; Kanun'un 235 inci maddesinin beşinci fıkrası hükmünün mü yoksa 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu kapsamında, serbest dolaşımda bulunmayan eşyayı rejim hükümlerine aykırı olarak gümrük bölgesinde

birakmaya teşebbüs suçundan 5607 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesinin yirmi birinci fıkrası dikkate alınarak, üçüncü fıkrası hükmünün mü uygulanması gerekeceği konusunda, TCK'nın 35 inci maddesindeki unsurların dikkate alınması ve suça ilişkin doğrudan doğruya icraya başlanıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamamış sayılması noktasında suça teşebbüs edilip edilmediğine, idare amirlerinin Gümrük Yönetmeliği'nin 579 uncu maddesi çerçevesinde karar vermesi gerekmektedir.

Henüz gümrük gözetimi ve denetimi altında bulunan, fakat farklı tarife pozisyonlarında beyan edilen eşya için 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3 üncü maddesinde geçen "fiilin doğrudan doğruya icraya başlaması" noktasında harekete geçilmediği (ülkeye girişinden sonra, mühür fekki ile başka bir araca boşaltma veya gümrük idaresince belirlenen güzergahtan saparak başka bir araca aktarma icrası teşebbüsüne başlanması gibi) kabul edilerek, idare amirlerinin olayın diğer boyutlarını da dikkate alması ve mezkûr Yönetmeliğin 579 uncu maddesi çerçevesinde karar vermesi gerekecektir. Kanaatimizce, olayın diğer boyutları sabit kabul edilerek, gümrük sahasında gümrük gözetimi ve denetimi altında bulunan ve doğrudan icrasına başlanmamış bu eşyaya, Gümrük Kanunu'nun 235 inci maddesinin beşinci fıkrası hükümlerinin uygulanmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan, silah kaçakçılığı suçu 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunu'nun 12 nci maddesinde düzenlenmiş olup, 6136 sayılı Kanun 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'na göre özel kanun niteliğindedir. Suçun konusu

da ayrı özellikler arz ettiğinden, silah kaçakçılığı suçu açısından 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümlerinin uygulanmaması (menfi) gerekir.

Uyuşturucu kaçakçılığı suçu, 5237 sayılı TCK'nın 188 inci maddesinde "uyuşturucu madde ihracı veya ithali suçu" olarak düzenlenmiş olup, TCK'da suçun konusu açık bir şekilde uyuşturucu ve uyarıcı madde olarak belirlendiğinden, uyuşturucu kaçakçılığı suçu açısından 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun değil, TCK'nın 188 inci maddesi hükümlerinin uygulanması gerekir.

Kaçak tütün ve alkol üretme suçunda, izin almadan usule aykırı bir şekilde belli bir miktarda alkol veya tütün üretenler (Ticari amaç olmaksızın, kendi ürettiği ürünleri kullanarak şahsi tüketimi için elli kilogramı aşmayan sarmalık kıyılmış tütün elde eden veya üçyüzelli litreyi aşmayan fermente alkollü içki imal edenler hariç) 4733 sayılı Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 8 inci maddesine göre cezalandırılmaktadır. Akaryakıt, alkol veya tütün kaçakçılığı suçu (ticari üretim dâhil, 5607 sayılı Kanun Md. 3/11 ve 3/18), 5607 sayılı Kanun'da cezai yaptırıma bağlandığından, bu kaçakçılık suçları açısından 5607 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanması gerekmektedir.

Kültür ve tabiat varlıkları 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile koruma altına alınmıştır. Kültür ve tabiat varlıklarının yurt dışına çıkarılması "kültür ve tarihi eser kaçakçılığı suçu" olarak kabul edilmiş olup, 2863 sayılı Kanun'un 68 inci maddesi ile yaptırıma bağlanmıştır. Bu kaçakçılık suçu açısından da 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu hükümlerinin uygulanmaması (menfi) gerekir.

Sonuç

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, gümrük mevzuatı ve gümrük rejimleri çerçevesinde bir fiilin teşebbüs olup olmadığı konusunda, Türk Ceza Kanunu'nun 35 inci maddesinde geçen suçun işlenmesinin kastedilmesi, suçun işlenmesi için elverişli hareketlerin yapılması, icra hareketlerine başlanması ve failin elinde olmayan engeller nedeniyle neticenin gerçekleşmesi unsurlarının bir arada bulunması gerekir.

Suçun tamamlanmasından önce, fakat hazırlık hareketleri aşamasından sonra gelen, başlanmış, ancak bitirilememiş bir eylemli evreyi ifade eden teşebbüs konusunda, bu kapsamda cezalandırılabilir davranışların, yani suça teşebbüsün sınırlarının belirlenmesi, diğer bir ifadeyle suç yolunda ilerleyen (beyanname-nin tescili/muayene/vezne/ambar/giriş gibi) sanık ile

ilgili olarak teşebbüsün başlangıcı noktasında Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun hangi andan itibaren devreye gireceğinin, gümrük mevzuatı ve gümrük rejimleri çerçevesinde belirlenerek bir esasa bağlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
- 4458 sayılı Gümrük Kanunu
- 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
- 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
- 5326 sayılı Kabahatler Kanunu
- Gümrük Yönetmeliği
- Yavuz H. (2019), Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları.
- Yavuz H. (2014), Gümrük Mevzuatının Tedarik Zinciri İçerisinde İşletmelere Etkisi ve Bu Etkiyi Azaltacak Kolaylaştırıcı Mevzuat Düzenlemeleri (Y. L. Bitirme Projesi).
- <http://www.pcgumruk.com>
- <http://www.mevzuat.gov.tr>
- <http://www.ticaret.gov.tr>

YAZAR HAKKINDA

Hüseyin YAVUZ

Personel Genel Müdürlüğü

Şube Müdürü

E-posta: H.Yavuz@ticaret.gov.tr

1966 Yılında Nevşehir'de doğdu. 1991 yılında Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F/İşletme bölümünden mezun oldu. 1993 yılında Muayene Memuru olarak başladığı memuriyet görevine, halen gümrük mevzuatı, risk analizi ve tarife derslerini verdiği T.C. Ticaret Bakanlığı Eğitim Merkezi'nde Şube Müdürü olarak devam etmektedir. Taşra teşkilatında, Bakanlığın Tarife, Risk Analizleri ve Destek Hizmetleri Dairelerinde çalışmış ve AB Eşleştirme (Twinning) Projeleri kapsamında ITMS, NCTS, Sınır Güvenliği, Entegre Sınır Yönetimi, Risk Analizleri ve eğitim proje ve çalışma heyetleri içerisinde aktif görev almıştır. Oda ve kuruluşlarda gümrük mevzuatı, tarife, kıymet, özellikli vergi hesaplamaları ve menşe konularına ilişkin sunumlarda bulunmuştur. İşletme/ Yönetim Organizasyon dalında yüksek lisansını tamamlayan, çeşitli dergilerde yayımlanmış birçok makalesi ve Gümrük Mevzuatı ve Uygulamaları adlı kitabı bulunan Hüseyin YAVUZ, evli ve üç çocuk babasıdır. İngilizce ve Arapça bilmektedir.

Emre Eşref KOÇAK
Gümrükler Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

İTHALATTA GERÇEKLEŞTİRİLEN DENETİMLER

Bu çalışmada, serbest dolaşıma giriş rejimi ile ithal edilen ve gümrük kontrolü/ muayenesi dışında diğer kamu kurum ve kuruluşlarının kontrolüne tabi eşyaların hangi aşamada denetlendiğine ilişkin bilgiler kısaca ele alınacak olup, bu süreçte yaşanan sorunlara bir takım çözüm önerileri sunulacaktır.

Bilindiği gibi küresel ticaret hacmi (kriz dönemleri hariç) yıldan yıla büyümektedir. Bu büyüme, hâliyle ülkelerin dış ticaret hacimlerini arttırmaktadır. Artan ticaret hacmi nedeniyle devletlerce ithalat süreçlerinde gümrük tarife engeli ve/veya tarife dışı engeller gibi çeşitli tedbirler alınmaktadır.

Gümrük tarife engeli, gümrükte uygulanan vergilerin artırılması anlamına gelmekte olup tarife dışı engeller ise gümrük tarifesi dışında, uluslararası mal ve hiz-

met akımlarının serbest ticaret koşulları çerçevesinde gerçekleşmesine engel olan her türlü araç ve politika olarak tanımlanmaktadır. Bunlar özetle; miktar kısıtlamaları (kota, yasak eşya gibi), mali nitelikli tarife dışı engeller (dampinge karşı vergi, ilave gümrük vergisi gibi) ile idari ve teknik engeller (gözetim, teknik düzenlemeler ve standartlar gibi) olarak ifade edilmektedir.

İthalat kontrolleri, idari ve teknik engeller arasında sıkça görülen tedbirler arasında yer almaktadır. Peki ithalat kontrolleri ile gümrük idaresince gerçekleştirilen kontrol/muayene arasında ne fark vardır?

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 3/13 üncü maddesi uyarınca gümrük kontrolü şu şekilde tanımlanmaktadır: "... eşyanın muayenesi, beyanname verileri ile elektronik veya yazılı belgelerin varlığının ve gerçekliğinin doğrulanması, işletmelerin hesap ve diğer kayıtlarının incelenmesi, taşıma araçlarının kontrolü, bagajların ve kişilerin yanlarında ya da üstlerinde taşıdıkları diğer eşyanın kontrolü ile resmi araştırmalar ve diğer benzeri uygulamalar."

Yani daha da somutlaştıracak olursak gümrük muayenesi, beyan edilen Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonunun (GTİP), menşenin veya kıymetin doğru olup olmadığı, ayrıca eşya bir izne tabi ise bu iznin mevcut olup olmadığı gibi hem fiskal (mali) ve hem belge kontrolü olarak ifade edilebilir.

İthalat kontrollerinin ise en özet tanımı İthalat Rejim Kararı'nın 5 inci maddesinde yer almaktadır. Söz konusu Karar maddesinde kamu ahlakı, kamu düzeni veya kamu güvenliği; insan, hayvan ve bitki sağlığının korunması veya sınai ve ticari mülkiyetin korunması amaçlarıyla ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde alınan önlemlerin kapsamı dışındaki malların ithali serbest olduğu belirtilmektedir.

Söz konusu ithalat kontrolleri fiziki olarak mı gerçekleşmektedir?

Öncelikle şu ifade edilmelidir ki her eşya fiziksel olarak kontrol edilmemektedir.

Konuyla ilgili iş akışı genel olarak şu şekilde oluşmaktadır: İthal edilen eşya ile ilgili olarak ithalatçı firma/gümrük müşavirince ilgili kuruma izin, uygunluk veya benzeri başvuruda bulunulur. Söz konusu başvuruda, eşyanın faturası, ihtiyaca göre diğer belgeler/fotoğraflar ilgili kurumu iletilir. İlgili kurum, kendi içinde bir risk analizi gerçekleştirerek eşyanın belge kontrolünün yapılmasını veya fiili denetime sevk edilmesini isteyebilir.

Gümrük Yönetmeliği'nin 181/3 ve 181/4 üncü maddeleri kapsamındaki kontroller serbest dolaşıma giriş beyannamesinin tescilinden öncesini, aynı maddenin beşinci fıkrası kapsamındaki hükümler ise beyannamenin tescilinden sonrasını ifade etmektedir.

Ayrıca muhtelif Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğlerinde eşyanın A.TR Dolaşım Belgeli olduğunun kullanıcı tarafından Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sisteminde (TAREKS) beyan edildiği takdirde, ürünün ithal edilebileceğine dair TAREKS referans numarasının doğrudan oluşturulacağı belirtilerek A.TR ile gelen eşyaların fiziki kontrole tabi tutulmadığı (elbette ilgili kurum her zaman fiili denetime tabi tutma yetkisi mahfuzdur) anlaşılmaktadır.

Peki söz konusu ithalat kontrolleri, ithalatın hangi aşamasında yapılmaktadır? Bu kontroller, eşya gruplarına göre değişmekte olup aşağıda yer verilen mevzuat hükmü ile birlikte daha ayrıntılı şekilde izah edilmektedir;

Giriş Gümrük İdaresinde Gerçekleşen Denetimler

Gümrük Yönetmeliği'nin 181 inci maddesinin üçüncü fıkrası;

"İlgili kurumlarca yapılacak ithalat kontrollerinin Türkiye Gümrük Bölgesine girişinde yapılmasının öngörülmesi durumunda:

- Kontrol, eşya taşıt üstünde iken yapılır. Eşya, kontrol sonucuna ilişkin ilgili kurumun bildirimine kadar taşıt üzerinde ve gümrük idaresinin uygun göreceği yerde bekletilir. Kontrol sonuçları, ilgili kurum tarafından giriş gümrük idaresine bildirilir. Bakanlık, niteliği gereği taşıtta bekletilemeyecek eşya için farklı uygulamalar belirleyebilir.
- Yetkili kurum tarafından yapılan kontrol sonucunda eşyanın Türkiye Gümrük Bölgesine girişinin uygun görülmesi durumunda, ilgili kurumun kararı

boşaltma listesine veya özet beyana eklenir. Türkiye Gümrük Bölgesine girmesi uygun görülen eşyaya ilişkin uygunluk değerlendirme sonuçları gümrük beyannamesinin tescil işlemi sırasında ayrıca aranmaz.

c. İlgili kurumca yapılacak kontrol sonucunda Türkiye Gümrük Bölgesine girişi uygun görülmeyen eşya taşıttan indirilmeksizin mahrece iade edilir veya ilgili kurumun uygun görüşü ile üçüncü bir ülkeye transit edilir.” hükümlerini amirdir.

Söz konusu Yönetmelik hükmünde yer alan eşyalara 2019/3, 2019/5 ve 2019/23 sayılı Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliğler kapsamında atık (plastik/kâğıt), metal hurda ile tarım ve hayvansal ürünler örnek gösterilebilir. Bu ürünlerin kontrolü, yurda girişinde çeşitli nedenlerden dolayı (insan ve hayvan sağlığı veya çevre kirliliği gibi) tehlike arz ettiğinden sınır gümrük idarelerinde gerçekleştirilmektedir.

Tescil Öncesi Gerçekleşen Denetimler

Aynı Yönetmelik maddesinin dördüncü fıkrasında;

“İlgili kurumlarca yapılacak kontrollerin, gümrük beyannamesinin tescil işlemi öncesinde yapılması durumunda:

a. Kontrol, Kanunda belirtilen ve geçici depolama yerleri ve antrepolarda bulunan eşyaya ilişkin öngörülen bekleme süreleri içinde yapılır.

b. İlgili kurumlarca yapılacak kontrol sonuçlarını içerir belge, gümrük beyannamesinin 44 no.lu kutusuna kaydedilir. Altıncı fıkra hariç, bu madde kapsamında yapılacak ithalat ve ihracat kontrollerinin yerine getirilmesinden yükümlü sorumludur. Bakanlıkça belirlenen haller hariç olmak üzere, bir belgenin ibraz edilmediği durumlarda yükümlü beyanı esas alınarak gümrük idarelerince herhangi bir belge aranmaz.

c. Tam beyanlı yaygın basitleştirilmiş usule tabi tutulacak eşyaya ilişkin işlemler saklı kalmak üzere, yapılan beyanın aksine, beyanın kontrolü sonucunda eşyanın ilgili kurumun ithalat kontrolünü gerektirmesi durumunda, gümrük beyannamesinin tescilinde ibrazı gereken belgeler tescil işleminden sonra da ibraz edilebilir.

d. İlgili kurumlarca yapılan düzenlemelerde aksine hüküm bulunmadıkça, bu kurumlarca söz konusu eşyanın ithaline izin verilmemesi hâlinde ise yükümlü talebi doğrultusunda eşya;

1) Mahrecine iade,

2) İlgili kurumun uygun görüşü ile doğrudan ya da serbest bölge üzerinden üçüncü ülkeye transit,

3) İhraç kaydıyla satış ya da masrafları sahibince karşılanmak koşuluyla imha suretiyle tasfiye edilmek üzere bulunduğu gümrük idaresine terk,

edilebilir.

e. İlgili kurumlarca yapılan kontrol sonucunda eşyanın insan, hayvan, bitki ve çevre sağlığı yönünden tehlikeli ve zararlı olduğunun tespiti hâlinde, yükümlüsü tarafından derhal yurtdışı edilir. Mevzuat hükümleri saklı kalmak üzere, bu nitelikteki eşya Türkiye Gümrük Bölgesinde imha edilemeyeceği gibi gümrük idarelerine de terk edilemez.” denilmektedir.

Burada yer alan Yönetmelik hükmünde Türkiye Gümrük Bölgesine girişi yapılmış ve geçici depolama yerleri veya antrepolarda yer alan eşyaların denetimleri söz konusudur.

Bu eşyalara;

- Çeşitli sanayi ürünleri
- Makinalar
- İlaçlar ve tıbbi cihazlar
- Oyuncak ve kırtasiye ürünleri
- Kozmetik ürünleri
- Kullanılmış eşya (Kullanılmış veya Yenileştirilmiş Eşya İthalatına İlişkin Tebliğin 3 ve 4 üncü maddede yer alan durumlar hariç)

örnek gösterilebilir. İthalat kontrollerinin büyük bir kısmı bu kapsamda gerçekleştirilmektedir. Söz konusu kontroller, iç gümrüklerde serbest dolaşıma giriş beyannamesinin verilmesinden önce gerçekleştirilmektedir.

Tescil Sonrası Denetimler

Yine yukarıda yer verilen Yönetmelik maddesinin beşinci fıkrası;

“İlgili kurumlarca yapılacak kontrollerin gümrük yükümlülüğünün sona ermesinden sonra yapılması durumunda;

a. Kendi mevzuatlarında düzenleme yapılmış olması şartıyla ilgili kurumların yapacakları kontroller, gümrük yükümlülüğü sona erdikten sonra ve söz konusu eşya geçici depolama yeri ve antrepolarda bulunduğu sırada da yapılabilir. Kontrole tabi tutulan eşya ile ilgili olarak, ilgili kurumlarca bu eşyanın tabi olduğu mevzuata göre işlem yapılır. Gümrük mevzuatına göre gümrük idarelerince yapılacak işlemler saklıdır.

- b. İlgili kurumların kendi mevzuatlarında düzenleme yapması şartıyla, (a) bendi kapsamında ilgili kurumlarca kontrolü yapılacak eşya, geçici depolama yeri ve antrepolarda, ilgili rejim hükümlerine göre gümrük mevzuatının öngördüğü yükümlülüklerin yerine getirildiği tarihi takip eden günden itibaren en fazla üç iş günü tutulabilir. Belirtilen sürenin takibinde, ilgili rejim hükümlerine göre gümrük mevzuatının öngördüğü yükümlülüklerin yerine getirildiği tarihin elektronik ortamda ilgili kuruma ve yükümlüye bildirildiği tarih esas alınır. Bu süre içinde ilgili kurum tarafından eşyanın gümrük işlemlerinin yapıldığı gümrük idaresine veya yetkilendirilmiş gümrük müşavirine (...) herhangi bir bildirim yapılmaması durumunda, ithalatçı veya temsilcisinin talebi doğrultusunda gümrük gözetimi sona erdirilir. İlgili kurum tarafından yapılan denetimlerin başlatılmasından sonra, aksi bildirilmedikçe, eşyaya ilişkin gümrük gözetimi sona erdirilir. Aksi bildirilmesi durumunda ise, ilgili kurum tarafından belirtilen süre kadar eşya üzerindeki gümrük gözetimi devam eder.
- c. Kontrol sonucunda ilgili mevzuatına uygun olmadığı tespit edilen eşyaya kontrolden sorumlu kurum veya yetkili kurum tarafından ilgili kanun hükümleri kapsamında öngörülen yaptırımlar uygulanır. Uygunsuz çıkan ürünün geldiği ülkeye veya üçüncü bir ülkeye gönderilmesi mümkündür. Bu durumda eşya, gümrük mevzuatının öngördüğü usuller çerçevesinde yurt dışı edilir.
- d. Bakanlık bu fıkra kapsamına giren eşyanın gümrük gözetiminin sona erdirilmesine ilişkin iş ve işlemlerin, yetkilendirilmiş gümrük müşavirleri marifetiyle yerine getirilmesine ilişkin düzenleme yapmaya yetkilidir.” hükümlerini amirdir.

İthalat kontrolleri içerisinde nispeten küçük bir orana sahip olan bu kapsamdaki kontroller daha çok tekstil, deri ve konfeksiyon eşyası ile ayakkabılarda (İthalat: 2019/15 sayılı Tebliğ) gerçekleştirilmektedir. Burada risk değerlendirmesi gümrük işlemlerinin tamamlanmasından sonra ilgili kuruma (İTKİB'e) iletilir. İlgili kurum risk değerlendirmesinde bulunur ve gerekli görülmesi hâlinde, eşyanın gümrük gözetimi sona erdirilmeden önce, ilgili kurum tarafından eşyadan numune alındıktan sonra eşya serbest bırakılır. Gümrük gözetimi sona erdirilmeden önceki üç günlük süre, gümrük yükümlülüğünün sona erdiği Ticaret Bakanlığı İthalat Genel Müdürlüğüne elektronik olarak bildirilmesiyle başlar.

Görüldüğü gibi, Gümrük Yönetmeliği'nin 181/3 ve 181/4 üncü maddeleri kapsamındaki kontroller ser-

best dolaşıma giriş beyannamesinin tescilinden önce-sini, aynı maddenin beşinci fıkrası kapsamındaki hükümler ise beyannamenin tescilinden sonrasını ifade etmektedir.

Peki, muayene esnasında veya eşyanın tesliminden sonra beyan edilen eşyanın yanlış bir GTİP'de beyan edildiği ve düzeltme yapılan GTİP'in diğer kurum ve kuruluşların ithalat kontrollerine tabi olması hâlinde nasıl bir işleyiş gerçekleşir?

Gümrükler Genel Müdürlüğünce düzenlenen 2016/9 sayılı Genelgeye göre;

- Gümrük işlemleri tamamlanmadan ve tesliminden önce muayene esnasında beyan edilen eşyanın farklı bir GTİP olduğu ve yeni GTİP'in bir kurumun kontrolüne tabi olduğu tespit edildiğinde ilgili kuruma yönlendirilir. Gümrük Kanunu'nun 46 ve 70 inci maddelerde belirtilen süre içerisinde ilgili kurum tarafından olumlu sonucun gelmemesi veya olumsuz sonucun bildirilmesi hâlinde, Gümrük Kanunu'nun 235/1-c ve 4 üncü maddesinde yer alan ceza hükümleri uygulanır.
- Beyannamenin kapatılmasından veya eşyanın tesliminden sonra kontrol esnasında beyan edilen eşyanın farklı bir GTİP'i olduğu ve yeni GTİP'in bir kurumun kontrolüne tabi olduğu tespit edildiğinde ise yine yukarıda belirtildiği gibi ilgili kuruma yönlendirilir. Ancak burada verilen süre farklıdır. Anılan Genelge'nin 2 nci maddesine göre 3 ay içerisinde (bu süre en çok 6 ay uzatılabilir) ilgili kurum tarafından olumlu sonucun gelmemesi veya olumsuz sonucun bildirilmesi hâlinde, Gümrük Kanunu'nun 235/1-c ve 4 üncü maddesinde yer alan ceza hükümleri uygulanır.

Gümrük Kanunu'nun 235/1-c maddesi;

“Serbest dolaşıma giriş rejimine tabi tutulan eşyaya ilişkin olarak, yapılan beyan ile muayene ve denetleme veya teslimden sonra kontrol sonucunda;...

- e. Eşyanın ithali, lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tabi olduğu halde uygunluk ve yeterlilik belgesine tabi değilmiş veya belge alınmış gibi beyan edildiğinin tespit edilmesi hâlinde, eşyanın gümrük vergilerinin yanı sıra, eşyanın gümrüklenmiş değerinin iki katı idari para cezası verilir.” hükmünü amirdir.

Aynı Kanun maddesinin 4 üncü fıkrası; “Birinci fıkranın... (a) ve (c) bentlerinde belirtilen eşyaya el konula-

rak mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir ve eşya 177 ila 180 inci madde hükümlerine göre tasfiyeye tabi tutulur. Kara, deniz ve hava ulaşım araçları hakkında verilen el koyma kararları, bu araçların siciline şerh verilmek suretiyle icra olunarak el koyma ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi işlemlerine devam edilir.” olarak düzenlenmiştir.

İthal edilen eşyanın lisansa, şarta, izne, kısıntıya veya belli kuruluşların vereceği uygunluk veya yeterlilik belgesine tabi olduğu halde bu belgelerin ibraz edilmemesi durumunda, yukarıda belirtilen ciddi cezai hükümlerin uygulandığı görülmektedir.

Ayrıca, yurda girişi uygun olmayan eşyanın beyannamenin tescilinden önce ilgili kurum tarafından tespit edilmesi hâlinde, mahrecine iadesi veya üçüncü ülkelere transiti mümkün iken, muayene veya sonradan denetim/kontrol kapsamında uygunsuz olması durumunda eşyanın mahrecine iadesi veya üçüncü ülkelere transiti mümkün olmamaktadır.

Sorunlar

Yukarıda ifade etmeye çalıştığımız ithalat kontrolleri konusunda cari olarak hangi sorunlar ortaya çıkmaktadır?

1- Gümrüklerde Yığılma

Özellikle Gümrük Yönetmeliği'nin 181/3 ve 181/4 üncü maddeleri kapsamında ithal edilen eşyalar Türkiye Gümrük Bölgesine giriş yaptığında eşyaların ilgili kurumlar tarafından kontrol edilmesi beklenmektedir. Bazı eşyalara belge (sarı hattaki gibi) üzerinden kontrol edilip izin/uygunluk yazısı verilirken, bazı eşyalar fiziki (kırmızı hattaki gibi) olarak kontrol edilmekte ve gerektiğinde analize sevk edilmektedir.

Geçici depolama yerinde kontrol sonucunu bekleyen eşyaların fazla olması gümrük idarelerinde yığılmalara neden olabilmekte, bu da gerek yükümlüler için bir maliyet, gerekse gümrük idareleri için performans kaybına sebebiyet verebilmektedir.

2- Cezai Hükümler

Yazımızda ifade edildiği gibi herhangi bir kontrole tabi eşyanın izin/uygunluk yazısının olmaması hâlinde, Gümrük Kanunu'nun 235 inci maddesinin ilgili hükümleri tatbik edilmektedir.

Her ne kadar Anayasa Mahkemesince verilen 01/11/2017 tarihli ve 2017/150 sayılı karar gereği söz konusu ceza hükümlerinin ölçülülük ilkesine aykırı olmadığı hükmedilse de yükümlüler tarafından mezkûr

ceza hükümlerinin ağır olduğu ve revize edilmesi gerektiği farklı mecralarda dile getirilmektedir.

Örneğin insan ve çevre sağlığı açısından nispeten daha az zararlı olan sanayi ürünleri (veya beyannamenin tescilinde kullanılmış eşyanın yanlışlıkla kullanılmamış olarak beyan edilmesi) ile insan ve çevre sağlığı açısından daha zararlı olan gıda ve atıkların beyana aykırı olması hâlinde aynı cezai hükümler uygulanmaktadır.

Başka bir ifadeyle Türkiye Gümrük Bölgesine girişinde kontrol edilmesi gereken ürünler ile diğer ürünlerin yanlış beyan edilmesi sonucunda aynı cezai hükümlerin uygulanması, söz konusu cezai hükümlerin ölçülülük ilkesini sorgulanır hale getirmektedir.

3- Tek Pencere Sistemi (TPS) ve TAREKS İkilemi

İthalat kontrolleri sonucu oluşan belgelerin (birkaç istisna hariç) çoğu elektronik ortamda verilmektedir. Bazı belgeler/izinler TAREKS üzerinden (TAREKS referans numarası) verilirken bazıları da TPS (23 haneli TPS Kodu) üzerinden verilmektedir. Ancak en nihayetinde TAREKS referans numarası alınması hâlinde de beyannamenin tescili aşamasında TPS kodu alınmaktadır. Hangi eşyaların TPS üzerinden hangi eşyaların ise TAREKS üzerinden kontrol edildiği sair mevzuatta belirtmiş olmakla birlikte, söz konusu durum bir kafa karışıklığına yol açabilmektedir.

Sonuç

Bir taraftan insan ve çevre sağlığını koruyarak diğer taraftan gümrük idarelerindeki yığılmaları engelleyerek iki taraf arasındaki dengeyi korumak, takdir edilir ki kolay bir iş değildir. Bununla birlikte hukukun temel ilkeleri arasında yer alan ölçülülük ilkesi, tatbik edilecek cezanın ya da uygulanacak yaptırımın ihlâlin ağırlığı ile orantılı olması anlamına gelmektedir.

Yukarıda yer verilen gümrüklerde yığılma sorunu, Gümrükler Genel Müdürlüğü'nce 01-02 Kasım 2018 tarihlerinde düzenlenen Dış Ticaret İşlemlerinde Belge ve Maliyetlerin Azaltılması Yönündeki Farkındalığın Artırılması Çalıştayı'nda da etraflıca tartışılmıştır. Özellikle Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan sunumda ithalat kontrollerinin gerçekleştirilmesi ile ilgili dört ihtimalden bahsedilmiştir.

Bunlar;

- Kontrollerin tescil öncesi yapılması (Gümrük Yönetmeliği'nin 181/3 ve 181/4 üncü maddelerinde olduğu gibi)

- Kontrollerin tescil sonrası ama teslim öncesi yapılması (Gümrük Yönetmeliği'nin 181/5 maddesinde olduğu gibi)
- Kontrollerin eşyanın teslimi sonrası ama piyasaya arz öncesi yapılması (tedarikçi deposunda)
- Kontrollerin iç piyasada yapılması (Piyasa Gözetimi Denetimi –PGD- kapsamında)

Yukarıda sıralanan dört başlıktan ilk ikisi önceki bölümlerde belirtildiği gibi hâlihazırda uygulanmakta olup, dördüncü başlıktaki uygulama da zaten Piyasa Gözetimi Denetimi kapsamında devam etmektedir. İlk iki uygulama, gümrüklerde yığılma sorununu oluştururken, diğer iki uygulama da ülke içerisinde insan ve çevre sağlığını olumsuz etkileme riskini taşımaktadır.

Evela ithalat kontrolleri içerisinde eşyaların tehlike arzı konusunda bir tasnif çalışmasının yapılmasının (şayet varsa da genişletilmesinin) faydalı olacağı düşünülmektedir.

Örneğin, yüksek riskli eşyaların (gıda, atık/hurda vb.) mevcut durumda olduğu gibi Türkiye Gümrük Bölgesine girişte sınır gümrük idaresinde kontrol edilmesi, orta riskli eşyaların (örneğin tekstil eşyası) beyannamenin tescilli öncesi veya sonrasında kontrol edilmesi, nispeten daha düşük riskli eşyaların ise (2019/9 sayılı Ürün Güvenliği ve Denetimi Tebliği kapsamındaki ürünler gibi) tedarikçilerin deposunda veya PGD kapsamında kontrol edilmesinin ithalat kontrolleri açısından daha verimli olacağı düşünülmektedir.

Böyle bir çalışma, hem gümrüklerdeki yığılmaların kısmen de olsa azalmasına hem de ithalat kontrollerinden sorumlu kurumların risk analizlerini daha etkili yapmasına yardımcı olacaktır.

Öte yandan uygulamada tatbik edilen cezai hükümlerle ilgili olarak bir Kanun değişikliği yapılması elzemdir. Yukarıda ifade edilen Kanun maddesiyle insan ve çevre sağlığına zararlı olabilecek eşyaların olası ithalat teşebbüslerine karşı böyle bir cezai müeyyidenin uygulanması makul görünmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi üretimde kullanılacak bir sanayi ürününün veya kullanılmış makinenin sehven yanlış bir GTIP'de beyan edilmesi veya yine sehven kullanılmış eşyanın kullanılmamış olarak beyan edilmesi sonucu oluşan cezai hükmün daha hafif olmasının ölçülülük ilkesine daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Mevcut soruna çözüm için ilgili Kanun maddesinin yeniden revize edilmesinde fayda görülmektedir. Söz konusu değişiklikte, ülkeye girişte sınır gümrük ida-

resince (Gümrük Yönetmeliği'nin 181/3 üncü maddesi) uygulanan kontroller kapsamında olan durumlarda mer'i Kanun hükmünün uygulanması, bunun dışında kalan durumlarda daha düşük bir para cezası ile mahrecine iade edilmesi veya üçüncü ülkeye transit edilmesine imkân verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Son olarak serbest dolaşıma giriş beyannamesine eklenmesi gereken belgelerin (e-belgelerin) bir kısmı Tek Pencere Sistemi (TPS) bir kısmı da TAREKS üzerinden ibraz edilmektedir. Ancak bu durumda birlik oluşmaması, kafalarda soru işaretlerine neden olmaktadır. Bu nedenle ithalat esnasında aranan izin veya uygunluk yazılarının tek elden (TPS üzerinden) yürütülmesinin gerek gümrük idareleri gerekse de yükümlüler açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- 4458 sayılı Gümrük Kanunu
- 95/7606 sayılı İthalat Rejim Kararı
- Gümrük Yönetmeliği
- 2016/9 sayılı Genelge
- Anayasa Mahkemesince verilen 01/11/2017 tarihli ve 2017/150 sayılı karar
- (Mülga) Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün 27.12.2018 tarihli ve 40189555 sayılı yazısı

YAZAR HAKKINDA

Emre Eşref KOÇAK

Ticaret Uzmanı

Gümrükler Genel Müdürlüğü

E-posta: E.Kocak@ticaret.gov.tr

1988 yılında İstanbul'da doğdu. 2011 yılında Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun oldu. 2012-2013 arası İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesinde çalıştı. 2013 yılında Gümrükler Genel Müdürlüğünde Gümrük ve Ticaret Uzman Yardımcısı olarak başladığı görevine Ticaret Uzmanı olarak devam etmektedir. İyi derecede Almanca ve orta derecede İngilizce bilmektedir.

DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİNE (DEA)
İLİŞKİN METODOLOJİK BİR ÖNERİ:

YENİ KURUMSAL İKTİSAT (YKİ) METODOLOJİSİNDEN ORJİNAL KURUMSAL İKTİSAT (OKİ) METODOLOJİSİNE GEÇİŞ

Suat ÖZBEK

Strateji Geliştirme Başkanlığı
Ticaret Uzmanı

Giriş

DEA'nın yapılmasının ardında yatan temel neden, düzenleme seçeneklerinin toplumsal refaha katkıları bağlamında değerlendirilmesidir. DEA, toplumsal refahın hem sonuç hem de süreç boyutlarına katkıda bulunmaktadır. DEA'nın sonuca katkısı ekonomik, toplumsal ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında etkin seçeneklerin tercih edilmesi, sürece katkısı ise iyi yönetim ilkelerinin hayata geçirilmesinde önemli bir araç olması dolayısıyla gerçekleşmektedir.

Özet

Mevzuat düzenlemelerinin etkilerinin ölçülmesi amacıyla oluşturulmuş Düzenleyici Etki Analizi (DEA), iyi yönetişimin bir parçası olup, yönetişim ilkelerini büyük ölçüde kapsayan bir uygulamadır. Gelişmiş ülkelerde yaygın kullanım alanına sahip DEA, ülkemizde de 2007 yılından itibaren kamu kurumlarında tercihen uygulanmaktadır. DEA'nın teknik değerlendirme araçlarının kökeni, büyük ölçüde Yeni Kurumsal İktisat (YKI) dahilindeki işlem maliyetleri kavramına ve yerleşik iktisadın yöntemlerine dayanır.

Bu çalışmada, öncelikle Türk kamu yönetiminde DEA'nın mevzuat bakımından yeri incelenecektir. Daha sonra YKI'nin DEA bağlantısına, yerleşik iktisatla benzerliklerine, eksikliklerine ve ideolojik bir nitelik taşımaya değinilecek olup, yerleşik iktisat ile birlikte DEA için yetersiz bir altyapı oluşturduğu aktarılacaktır. Son olarak, DEA yöntemine gerçekçi bir alternatif temel oluşturması amacıyla Orijinal Kurumsal İktisat (OKI) ve bu okulun kurucusu Thorstein Veblen'in temel argümanlarına DEA bağlamında yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İyi yönetişim, düzenleyici etki analizi, Yeni Kurumsal İktisat, İşlem Maliyetleri, Yerleşik İktisat, Orijinal Kurumsal İktisat, Thorstein Veblen, kurumsal değişim

DEA'nın iyi yönetişime katkısı belirsizlikten kaçınma, politikalar arasında tutarlılık, düzenleyici eylemlerden ve sonuçlardan dolayı hesap verme, keyfilikten kaçınma ve saydamlık gibi ilkeleri içermektedir. (Ka-raosmanoğlu, 2006: 16)

Akbulut DEA'nın önemli bir araç olduğunu; çünkü belli bir sınıfın çıkarlarının “matematiğin soğuk nefesiyle” ifade edilerek özünde siyasal bir eylem olan karar alma mekanizmalarını parlamentonun denetiminden çıkarırken, bunun yanında toplum üzerinde de çok yaygın bir denetleme imkanı sağladığını iddia etmektedir. Akbulut'a göre DEA, yönetim modelinin iktisadi siyasetten arındırma mantığına hizmet eden ve siyasal iktidar alanını etkisiz hale getirmesi için geliştirilmiş bir yöntemdir. (Akbulut, 2010: 139)

Avrupa Birliği ve OECD, düzenleme alanında reformların sürdürülmesini ve DEA uygulamasının yayılmasını desteklemektedir. Avrupa Birliği tarafından yayımlanan Mandelkern Raporu, bu çerçevede hazırlanan başlıca raporlardan birisidir. OECD ile Avrupa Birliği'nin ortak girişimi olan Yönetim ve Yönetişimde İyileşme İçin Destek Girişimi de (SIGMA) etki analizinin Avrupa Birliği'ne girmek isteyen ülkelerde yayılması hususunda önemli katkılar sağlamıştır. (Ekici, 2006: 67)

Avrupa'da ekonomik müdahalecilikten düzenleyici devlete doğru dönüşümle birlikte, düzenleyici politik sistem önemli hale gelmiş, böylece “düzenleyici yönetim” hükümetler, vatandaşlar ve firmalar için temel bir konu haline gelmiştir. Düzenleyici yönetişimi geliştirmek amacıyla bütün AB ülkeleri “iyi düzenleme” ve “iyi yönetişim” konularında politik kararlılık ve kurumsal çaba oluşturmaya çalışmaktadır. (Radaelli, 2005: 1)

1. Türk Kamu Yönetiminde Düzenleyici Etki Analizi Mevzuatı

Türkiye’de Düzenleyici Etki Analizi (DEA), ilk defa kamu yönetiminde yeniden yapılanma çalışmalarını çerçevesinde, Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun Tasarısı ile mevzuatımıza kazandırılmaya çalışılmış olup, Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin yürürlüğe girmesiyle birlikte 2007 yılı Şubat ayından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. DEA’nın mevzuat hazırlama sürecine entegre edilmesiyle birlikte, çağdaş düzenleme araçlarından olan ilgili kesimlere danışma, basitleştirme, maliyet-fayda analizi, risk analizi ve yönetişimin geliştirilmesi gibi ilkeler de mevzuat hazırlama sürecine dahil edilmiştir. (Ekici, 2006: 143)

Öte yandan, Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin DEA’ya ilişkin 24 üncü maddesi 2016 yılında yapılan düzenlemeyle değiştirilmiştir. 14/3/2016 tarihli 2016/8590 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 19/3/2016 tarihli ve 29658 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu Yönetmeliğin 24 üncü maddesinde yer alan hükümler aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

“(1) Kanun ve kanun hükmünde kararname taslakları için düzenleyici etki analizi hazırlanır. Yürürlüğe konulması hâlinde yıllık muhtemel toplam etkisi otuz milyon Türk Lirasının altında kalan kanun ve kanun hükmünde kararname taslakları için kısmi düzenleyici etki analizi, yıllık muhtemel toplam etkisi otuz milyon Türk Lirasını aşan kanun ve kanun hükmünde kararname taslakları için tam düzenleyici etki analizi yapılır. Bu miktar gerekli görülen hallerde Başbakanlıkça yeniden belirlenebilir.

(2) Düzenleyici etki analizi taslağı, kanun ve kanun hükmünde kararname taslağıyla birlikte 6’ncı maddede (“görüş almaya” ilişkin madde) çerçevesinde ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarının görüşüne gönderilir ve alınan görüşler çerçevesinde düzenleyici etki analizi taslağına nihai hali verilir.

(3) Düzenleyici etki analizi doğrudan teklif sahibi bakanlık veya kamu kurum ve kuruluşu tarafından hazırlanır. Diğer bakanlık ve kamu kurum ve kuruluşları düzenleyici etki analizi hazırlanması sürecinde ihtiyaç duyulan veri paylaşımını sağlarlar.

(4) Düzenleyici etki analizi kanun ve kanun hükmünde kararname taslakları ile birlikte Başbakanlığa sunulur. Başbakanlığa sunulan düzenleyici etki analizlerinde teklif sahibi bakanın oluru bulunur. Düzenleyici etki

analizi sonuçlarına ilişkin bilgilere ayrıca taslağın genel gerekçesinde yer verilir.

(5) Kısmi düzenleyici etki analizi esas olarak aşağıdaki hususları içerir.

- Düzenlemenin hazırlanmasını gerekli kılan sebepler.
- İhtiyaca yönelik alternatif çözüm önerilerinin değerlendirilmesi.
- Düzenlemenin muhtemel fayda ve maliyetlerinin analizi.
- Düzenlemenin bütçeye ek malî yük getirmesi hâlinde yaklaşık maliyet.
- Düzenlemenin sosyal, ekonomik ve ticari hayata, çevreye ve ilgili kesimlere etkileri.
- Düzenlemenin yıllık muhtemel toplam etkisi.
- Düzenlemenin kırtasiyeciliğin ve bürokratik formalitelerin azaltılmasına katkısı.
- İzlenen danışma ve görüş alma süreçleri.

(6) Tam düzenleyici etki analizinde, beşinci fıkranın (c), (d) ve (g) bentlerinde belirtilen hususlara ilişkin ayrıntılı bilgi ve değerlendirmelere yer verilir.

(7) Millî güvenliği ilgilendiren konular, acil müdahaleyi gerektiren olaylara ilişkin düzenlemeler, bütçe ve kesin hesap kanunu taslakları ile milletlerarası anlaşmaların uygun bulunmasına ilişkin kanun taslakları için düzenleyici etki analizi hazırlanmaz.

(8) Başbakanlık, yıllık muhtemel toplam etkisi otuz milyon Türk Lirasının altında kalan kanun ve kanun hükmünde kararname taslakları için tam düzenleyici etki analizi, diğer düzenleyici işlemler için de kısmi veya tam düzenleyici etki analizi hazırlanmasını isteyebilir.

(9) Başbakanlık yürürlükteki kanunların etkilerinin ölçülmesi amacıyla ilgili bakanlık ile kamu kurum ve kuruluşlarından düzenleyici etki analizi hazırlanmasını isteyebilir.”

Diğer taraftan Yönetmelikte yer alan Ek-1’de bahsedilen “Düzenleyici Etki Analizinde Yer Alacak Hususlar” ise aşağıda gösterilmiştir:

- Düzenlemenin hazırlanmasını gerekli kılan sebeplerin neler olduğu, düzenlemenin türünün doğru seçilip seçilmediği.
- Düzenlemenin muhtemel fayda ve maliyetlerinin neler olduğu, faydaların maliyetleri haklı çıkarıp çıkarmadığı.

3. Düzenlemenin bütçeye ek malî yük getirip getirmediği, getiriyorsa yaklaşık maliyetin ne olduğu.
4. Düzenlemenin yeni bir teşkilat kurulmasını veya kadro ihdasını öngörüp öngörmediği ve bunların gerekli olup olmadığı.
5. Düzenlemenin sosyal, ekonomik ve ticarî hayata, çevreye ve ilgili kesimlere etkilerinin neler olacağı.
6. Düzenlemenin kırtasiyeciliği ve bürokratik formaliteleri artıran yönlerinin bulunup bulunmadığı.
7. Düzenleme yapılırken ilgili tarafların görüşlerini beyan etme fırsatı bulup bulmadığı.
8. Düzenlemenin uygulanabilir olup olmadığı, düzenlemeye uyumun nasıl sağlanacağı, uygulamanın nasıl takip edileceği.
9. Düzenleme ile yetki ve sorumluluk verilen idarenin doğru seçilip seçilmediği.
10. Düzenlemenin etkilerinin nasıl ölçüldüğü.”

Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik doğrultusunda Başbakanlık, 2007 yılında “Düzenleyici Etki Analizi Çalışmaları” konulu bir genelge ile DEA çalışmalarında dikkat edilecek hususları detaylandırmıştır.

Öncelikle “mezkûr Yönetmelik kapsamına giren kamu kurum ve kuruluşları, kendi bünyelerinde yapılacak DEA ile ilgili idarî kapasite oluşturmak, kalitenin tesisi ve Başbakanlıkta oluşturulan Daha İyi Düzenleme Grubu ile koordinasyonu sağlamak üzere bir birim tespit edecekler, görevlerini yaparken ekte yer alan Düzenleyici Etki Analizi Rehberi’ne göre hareket edeceklerdir.” denilerek etki analizi çalışmalarındaki başlangıç gereklilikleri belirtilmiştir.

Söz konusu Genelge’de yer alan ve birçok metottan oluşan “Düzenleyici Etki Analizi Rehberi” mer’i ve taslak düzenlemelerin olumlu ve olumsuz etkilerini sistematik bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir.

DEA, Rehber’de detaylarıyla anlatılan aşağıdaki temel ilkelerden oluşmaktadır:

“1. PROBLEMİN TESPİTİ

- 1.1. Problemin tanımı
- 1.2. Problemin taraflarının tespiti
- 1.3. Problem alanı ile ilgili olarak mevcut hükümet politikaları ve yasal düzenlemelerin tespiti
- 1.4. Düzenleme yapma zorunluluğunun gerekçesinin ortaya konulması

Etki analizleri müzakere sürecinde Avrupa Birliği Müktesebatı’na uyum sağlamanın ekonomik, mali, hukuki, siyasi ve sosyal etkilerinin araştırılması, elde edilen bulguların süreç içinde değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır.

2. HEDEFLERİN TESPİTİ

3. ALTERNATİF ÇÖZÜM YOLLARININ TESPİTİ

- 3.1. Bütün alternatif çözüm seçeneklerinin belirlenmesi
- 3.2. En uyumsuz alternatiflerin elenmesi

4. ETKİLERİN ANALİZİ

- 4.1. Düzenlemeden etkilenen grupların ve alanların tespiti
- 4.2. Fayda ve maliyet değerlendirmeleri
 - 4.2.1. Ekonomik etkiler
 - 4.2.2. Sosyal etkiler
 - 4.2.3. Çevresel etkiler

5- ALTERNATİF ÇÖZÜM YOLLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

6. DANIŞMA VE KATILIM

- 6.1. Danışılacak kişi ve grupların tespiti
- 6.2. Danışma yöntemleri
- 6.3. Son genel danışma

7. UYGULAMA, İZLEME VE DEĞERLENDİRME

- 7.1. Uygulama
- 7.2. Düzenlemenin izlenmesi ve değerlendirilmesi

8. DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİ RAPORU

(DÜZENLEYİCİ ETKİ ANALİZİ RAPORU FORMATI).”

DEA için geliştirilmiş özel bir metot yoktur; genellikle, fayda/maliyet analizi, maliyet etkinliği veya maliyet/çıktı analizi, mali / bütçe analizi, sosyo-ekonomik etki

analizi, sonuç analizi, rıza maliyeti analizi ve ticaret etkisi analizi gibi yöntemlere başvurulmaktadır. Ülkelerin en çok kullandığı yöntem fayda-maliyet analizidir. (Bayramoğlu, 2006: 107)

Ana amacı taslak haldeki yasaların olası pozitif ve negatif etkileri konusunda genel ya da detaylı olarak bilgi edinilmesini sağlamak olan etki analizleri, Avrupa Birliği üyesi ülkelerle aday ülkelerin yasama sürecinin önemli bir parçasıdır. Etki analizleri, müzakere sürecinde Avrupa Birliği Müktesebatı'na uyum sağlamanın ekonomik, mali, hukuki, siyasi ve sosyal etkilerinin araştırılması, elde edilen bulguların süreç içinde değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır. (Ekici, 2006: 144)

Ancak Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Birliği Genişleme Stratejisi çerçevesinde hazırlanan 2015 Türkiye Raporu'nda, "Yasal açıdan gerekli olmasına rağmen, düzenleyici etki değerlendirmeleri de sistemli olarak yapılmamaktadır." denilerek, DEA'ların yapılmasındaki eksiklik vurgulanmıştır. (Avrupa Komisyonu, 2015: 12)

2. Yeni Kurumsal İktisat (YKİ), Yerleşik İktisat ve Düzenleyici Etki Analizi (DEA)

DEA, esas olarak hukukun piyasa maliyetini, bir başka ifadeyle hukukun işlem maliyetini hesaplamaya yönelik bir yöntemdir. Bu yöntem, teorik kaynağını YKİ ekolünde özellikle işlem maliyetleri iktisadından alır. İşlem maliyetleri iktisadı ise, 1990'ların Nobel ödüllü iktisatçıları Coase ve North'un çalışmaları ile geliştirilmiştir. (Bayramoğlu, 2006: 99)

DEA'yı YKİ kavramlarıyla şöyle tanımlayabiliriz: Her yeni yasa, her tür mevzuat yeni bir kural koymaz. Bu kurallar bütünü, kurumları meydana getirmektedir. Kurumların etkilerinin maliyetinin hesaplanması, ya da piyasaya etkisinin hesaplanması, hangi kurumların daha etkin olduğunu anlamayı kolaylaştıracaktır. Böylece, kurumların piyasa üzerindeki etkileri de hesaplanabilecektir. YKİ, mal ve hizmetlerin el değiştirmesi sırasında ortaya çıkan işlem maliyetlerinin sistematik bir biçimde sözleşme yapılarını, piyasa ve iktisadi kurumların örgütlenmesini etkilediğini; işlem maliyetleri yükseldiğinde iktisadi güçlerin işlem maliyetlerini düşürecek yeni düzenlemelere doğru ekonomiyi kaydıracağını söyler. (Bayramoğlu, 2006: 100)

Burada işlem maliyetlerine kısaca değinmek faydalı olacaktır. İşlem maliyetleri, her türlü kurumsal düzenlenmenin yapılması, haberleşme sisteminin işlenmesi, sözleşme yönetmeliklerinin hazırlanması ve uygulanması, toplu pazarlık faaliyetlerinin yürütül-

mesi gibi kurumsal faaliyetlerden doğan tüm işleyiş maliyetlerini kapsamaktadır. Bu maliyetler yalnızca üretim süreciyle ilgili değil, piyasa ekonomisinin tüm işleyiş süreçleriyle de ilgilidir. Coase'a göre; değişim işlemlerinin piyasada yol açtığı maliyetler kazançları aştıkça, piyasa etkin işleyişten uzaklaşır. Piyasa ekonomilerinin firma ölçeğinde örgütlenme gereksinimi, işleyiş maliyetlerinin düşürülme ihtiyacına dayanır. Coase teoremine göre, fiyat mekanizması işlem maliyetleri ile işler. Fiyat tespitleri, taraflar arasında süren görüşmeler, sözleşmelerin yapılması ve işleyiş süreci pek çok maliyet yaratmaktadır. (Orhan, 2011: 73)

Davis ve North'a göre, iktisadi yaşamda piyasa işlemlerinin sürekliliği ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi, ekonomik ilişkilerin yer aldığı "kurumsal ortama" ve "kurumsal düzenlemelere" bağlıdır. (Orhan, 2011: 82) Neticede İşlem Maliyetleri İktisadı (İMİ), kurumsal düzenlemeler üzerine bir yaklaşım içermektedir. Buradaki temel vurgu, işlemlerin yürütülmesi üzerine yapılmaktadır. İMİ, neredeyse basit işlemlerin dışında kalan bütün diğer işlemlerin taraflarını mübadele işlemleri ile ilgili olarak meydana gelebilecek zarardan korumak için, Williamson'ın 'yönetişim yapısı' adını verdiği bir düzeneğe gerek duyulduğunu vurgular. Uygun yönetişim yapısı, piyasa güçlerinin olası durum değişikliklerine en hızlı biçimde uyum göstermelerine olanak sağlayabilmelidir. Bu nedenle de İMİ, Williamson'ın etkisiyle, YKİ'nin yönetişim dalı olarak tanımlanmaktadır. Kısacası, YKİ ile yönetişimin buluştuğu yer İMİ yaklaşımıdır. Karşı karşıya bulunulan durumda, "Bir firma üretmeli mi, satın mı almalı?", "Hangi işlem ne yönde ve neden yapılmalı?" türünden sorulara yanıt bulunmalıdır. (Şenalp, 2007: 78-79)

Williamson'ın yaklaşımı, işlem maliyetlerinin minimize edilmesine odaklandığı için, temel amacı maliyet minimizasyonu (veya kar maksimizasyonu) olan egemen neoklasik çerçeveye fazlasıyla yaklaşmış, böylece Kurumsal İktisat'tan önemli ölçüde uzaklaşmıştır. YKİ başarısını, kullanılabilirlik için yöntemsel tartışmaları bir yana bırakmasına borçludur. İşlevselleştirmeci bu yönelim, yerleşik yaklaşımın iktisattaki egemen konumundan kaynaklanmaktadır. Williamson, bu çağrıya yeni bir çözümsel çerçeve geliştirmeden yanıt vererek, yerleşik yaklaşıma kolayca eklenilebilen, gerçek bir seçenek sunmayan bir bakış açısını geliştirmekten öteye gidememiştir. (Matur, 2007: 292)

YKİ, Coase ile işlem maliyetlerini minimize eden firma teorisi, Williamson'da endüstriyi açıklayan organizasyon (işlem maliyetleri) teorisi ve North'ta kurumsal değişimi vurgulayan kurumsal iktisat tarihi yaklaşımı, yerleşik iktisadın birer parçasıdır. Bir anlamda YKİ, yerleşik iktisadın sert çekirdeğini (optimal kaynak

dağıtan fiyat teorisi) sarmalayan koruyucu kuşağı eleştirmekle birlikte, heterodoks kavramları yerleşik Ortodoks iktisada eklemeyerek yerleşik iktisadi heterodoks çizgiye çekmektedir. (Orhan, 2011: 66-67)

YKİ'ye göre, ekonomik ve sosyal yaşamda organizasyonların sivil katılımcı bir süreçte bilinçli olarak düzenlenmesi, kurumsal düzenlemelerin sözleşmeler yoluyla karşılıklı ve gönüllü olarak yapılması, kurumsal yapının sivil ancak katılımcı bir yolla kendiliğinden örgütlenmesi, liberal piyasa ekonomilerinin performans artışının gerçek nedenidir. Bu bağlamda YKİ, liberal toplu eylem teorisi, kamu tercihi teorisi gibi yaklaşımlarla beslenir. (Orhan, 2011: 67)

Bir anlamda YKİ, bireyi sınırlı zeka ve donanımda kabul ederek ekonomik yaşamı düzenleyen, bireyler arası iktisadi davranış örüntülerini, organizasyonları, sözleşmeleri ve regülasyonları kurumsallaşma içine almakla, piyasa toplumunda fiili piyasa davranışlarını tartışmaktadır. YKİ, piyasa ekonomisinde yaşanan tüm sorunları, piyasa başarısızlığı olarak fiyat teorisine yüklemeyen, devlete dayalı çözümlenmeleri devre dışı bırakarak ekonomi-hukuk işbirliğini öne çıkaran bir çözüm önermektedir. YKİ okulu, piyasa ekonomisini işleten fiyat teorisinin kurumsal boyutunu yerleşik iktisada taşımaktadır. (Orhan, 2011: 68)

YKİ, yalnızca piyasa ekonomisini temel almasıyla değil, aynı zamanda veri alınan birey varsayımı bakımından da yerleşik iktisada bağlıdır. Hodgson'a göre, Yeni kurumsal iktisatçılar, klasik liberalizmden devralınan soyut birey varsayımına bağlıdır ve eski kurumsal iktisatçılarla en temel ayrılıklarını bu özellik oluşturmaktadır. Bu soyut birey kavramı, 'metodolojik bireycilik' ile çok yakından ilişkilidir. Metodolojik bireycilik, bireyi kendi varsayımsal davranış özellikleri çerçevesinde toplumsal ve ekonomik sistemin kurgulanmasında hareket noktası olarak ele alır. Bireyi, tıpkı yerleşik iktisat gibi bu biçimde veri alan yeni kurumsal iktisatçılar, toplumsal kurumların doğuşu, varlığı ve işleyişini açıklamak için de aynı varsayımdan hareket etmektedirler. Bireylerin eylem ve etkileşimleri, kurumların oluşumuna yol açarken, kurumların bireyler üzerindeki etkisi yalnızca bilgi ve davranış üzerinde kimi kısıtların sağlanması ile sınırlı kalmaktadır. Bireylerin kökensel bir anlamda kurumlarca biçimlendirilebileceği hiç hesaba katılmamaktadır. (Yılmaz, 2007: 117)

Yerleşik yaklaşım ve YKİ, iktisadi aktörlere ilişkin farklı varsayımları benimsemekle birlikte, iki yaklaşımın ortak noktalarından birisi de bu varsayımların genel ve değişmez kabul edilmesidir. Neoklasik kuramda karşımıza çıkan akılcı, kendi faydasını maksimi-

ze etmeye çalışan insanla (homo economics), YKİ'de gördüğümüz sınırlı akılcılığa sahip, fırsatçı insan aynı davranışları sergilemedikleri gibi bu davranışsal varsayımların iktisadi kuram açısından sonuçları da birbirinden farklıdır. Ancak her iki yaklaşımda da gözlemlediğimiz bireyler genel geçerliliği olan özellikler gösterir. Bu iki yaklaşımın Kurumsal İktisatla büsbütün uzaklaşmaları alanlardan biri de davranışsal varsayımların değişmezliği konusudur. (Matur, 2007: 292-293)

YKİ'nin yukarıda değindiğimiz metodolojik bireyciliği, piyasanın kavramsallaştırılmasına da yansımaktadır. Piyasa, örgütlü ve işlevsel bir oluşum olarak değil, bireysel satıcı ve alıcıların bir toplamı olarak görülmektedir. Piyasanın kendisinin de bir kurum olduğu gerçeği YKİ'ye yabancıdır. Bu bağlamda yeni kurumsal iktisatçıların piyasaya yaklaşımı yerleşik iktisatçılarınkine ortuşturulmaktadır. (Yılmaz, 2007: 118)

Yaygın biçimiyle DEA'nın kökeni olan YKİ'nin, yerleşik iktisat ile doğrudan bağlantılarına değinildi. Bu noktada, yerleşik iktisadın olumsuzluklarına dikkat çekildiğinde söz konusu bağlantının iyi bir analiz yöntemine götürmeyeceği anlaşılır. Özellikle bu çerçevede DEA'nın teknik olarak yapılanması ve fayda-maliyet analizi yöntemine getirilen eleştiriler dikkate alınmalıdır.

Yerleşik iktisat mantığından yola çıkılarak yapılan DEA yapılanması, özellikle sorunların tespiti noktasında gerçekçi olmayan sonuçlar doğurabilir. Burada ilk göze çarpan sorun, sistemin izole edilebilirliğini varsaymaktır. Bu durum gerçeklerden bütünüyle kopmaya götürür. (Acar, 2008: 60) Lucas, bazı analistlerin teoriye sahte bir bağlılık gösterip hedeflenen sonucu vermeyen verileri göz ardı ettiğini söyler. Böylece çalışmaları "gerçeği aramaktan" çıkıp "istenen sonucu elde etmeye" dönüşmektedir. (Acar, 2008: 115) "Başka bir deyişle, artık söz konusu olan, bir sonuca ulaşmak için varsayımlardan yola çıkmak değil, tersine, sonuçtan hareket etmek ve dolayısıyla bu sonuca hangi şartlarda ve hangi varsayımlar altında erişilebileceğini belirlemektir." (Guerron, 199: 13-14)

Burada DEA analizinde yer verilen yerleşik iktisadın kullandığı yoğun matematiksel yaklaşımın tehlikeleri de vurgulanmalıdır. Steve Keen'e göre, egemen iktisat matematiğe dayanmasına karşın, matematiksel hatalarla doludur. Bunlar 4 ana başlık altında toplanabilir:

1. Mantıksal çelişkiler
2. Göz ardı edilen değişkenler
3. Yanlış kurulan eşitlikler (Eşit olmayan değişkenlerin eşit gösterilmesi)

4. Keşfedilmemiş koşullar (Bir koşul varsayıp o koşulun gerçekleşmesi için neler gerektiğini sorgulamamak) (Acar, 2008: 108-109)

Temel mesele, gerçek hayatta hiçbir faktörün “dışsal” olmamasıdır. Bir faktör analizi etkiliyorsa, en doğru çözüm bu faktörü de içselleştirmektir. Böylece, “dışsal” ve bu nedenle etkileri ölçülemeyecek bir faktör olmaktan çıkacaktır. Bu da analizi daha güçlü kılacaktır. İktisatta ise, Ortodoks teorinin diline (ve ideolojisine) uygun olmayan faktörleri dışlama eğilimi vardır. Bu seçim, yalnızca dışlanan faktörün göz ardı edilmesini doğurmaz, aynı zamanda ulaştığı sonuçlarla gerçeğin çarpıtılmış bir tablosunu çizer. Örneğin, gelir dağılımını göz ardı eden neoklasik teorinin, önerdiği politikalar sonucunda bu dağılımın daha da bozulmasına göz yumması çok önemli politik sonuçlar doğurur. Bu politikalar kapitalistin çıkarlarını koruduğu için de iktisat ideolojik bir işlev üstlenmiş olur. (Acar, 2008: 140-141) Burada etki analizi sistemine karşı olanlar, etki analizlerini iş dünyası odaklı düzenlemelerin yapılmasının bahanesi olarak görmektedirler. Etki analizleri vasıtasıyla politika oluşturulmasını, politikacılar üzerinde baskı oluşturulması olarak görmektedirler. (Ekici, 2006: 141)

Bir toplumu ilgilendiren kararlar eninde sonunda politik karaktere sahiptir. Rasyonel, saydam ve açık bir karar alma süreci diye tanımlamak, DEA'yı siyaset dışına itmez, ancak politik kimliğini örtmeye yarar. (Bayramoğlu, 2006: 108) DEA'nın yoğun olarak kullanıldığı iktisat da günümüzde benzer siyasallaşma eğilimindedir. Wolff, iktisadın artık partizan ideolojileri savunmak için bir araca dönüşmüş olduğunu vurgular. Özellikle iktisatçıların önerdikleri politikalar çoğu zaman politik görüşlerin etrafında şekillenir. Olayın kaynağı ve yapılması gerekenler konusunda yalnızca birkaç kilit nedenin bulunduğu varsayılır. İkinci olarak da bu kilit nedenlerin iktisatçıları tarafından bilinebileceği düşünülür. (Acar, 2008: 139) Seçici bir prensip genellikle hegemonik davranır. Seçili bir grup etki “önemli” ve hesaplanmaya değer varsayılırken, geriye kalanı değersiz görülür ya da bütünüyle göz ardı edilir. (Wolff, 2004a: 104) Wolff'a göre, iktisat politikalarının kamunun algısını biçimlendirmekte çok önemli bir rolü vardır. Eğer kamu politikalarınız faiz ve kamu açıkları üzerine odaklanırsa halk da bunların dışındaki sorunları düşünmemeye başlayacaktır. Örneğin, politikaların bu şekilde seçilmesi, kapitalist sınıf yapısının ya da işletmelerin yapısının bozuk olduğu düşüncesini akıllardan uzak tutar. Hiçbir politika, sınıf yapısını değiştirmeye çalışmaz. Tüm politikaların seçiminde, bir kenara itilen faktörlerin arkasında ideolojik dürtüler vardır. Faizleri kısmak gibi politikaların, başarısız

olduğu halde, sürekli olarak kullanılmasının nedeni budur. Faizler üzerine düşünen kitleler, sınıf çelişkileri üzerine düşünmezler. Bu anlamda politikalar, sorunları çözmekten çok kitlelerin ne düşüneceğini belirlemeye hizmet eder. (Acar, 2008: 168-169)

Diğer taraftan kamu politikalarının analizinde etkinlik anlayışı, çoğunlukla keyfi olarak belirlenir ve fayda-maliyetin bu keyfi seçilime bağlı olduğu görülür. Wolff'a göre her etkinlik kavramı, herhangi bir iktisadi davranıştan, politikadan ya da koşuldan doğan şimdiki ve gelecekteki sonsuz sayıda fayda ve maliyetin ancak küçük bir alt kümesini seçip ölçülebilir. (Wolff, 2004b: 109) Etkinliğin belirli bir standardı yoktur. Toplum, problemlerine ilişkin olarak her zaman farklı ve alternatif anlayış ve çözümler biçimlendirir. Değişik sosyal gruplar, çoğu zaman kendilerine özgü etkinlik hesaplarını da içeren bir cephanelik kullanarak kendi alternatif sosyal programları için mücadele verir. Mutlak bir etkinlik hesabının var olduğuna inanıldığında, tek bir etkinlik hesabı ve tek bir grup (ya da bir gruplar bütünü) diğerleri üzerinde egemenlik kurmuş demektir. (Wolff, 2004a: 104) Analizin gerçek hayatta uygulanmasında, kazanan ve kaybı olan sosyal gruplar arasında ayırım yapıldığı görülmemektedir. Diğer bir ifadeyle, hükümetin politika paketinin tümü incelendiğinde, uygulanacak politikaların bireylere veya bazı küçük kesimlere olan etkisinin ihmal edildiği ve hiç bahsedilmediği görülmektedir. Bir grup, hükümetin bir düzenlemesinden olumsuz olarak etkilenebilirken bir başka düzenlemesinden de kazançlı çıkabilmektedir. Ayrıca bir gruba fayda sağlayan bir düzenleme diğer bir grubu olumsuz etkileyebilmektedir. Kazananların, kaybı olanları tazmin ettiği değerlendirilerek politikanın etkin olduğuna karar verilebilmektedir. Bununla birlikte kayıplar, kazananlar tarafından gerçekten karşılanmadığı sürece ahlaki ve politik olarak düzenlemenin savunulması mümkün değildir. Düzenlemenin maliyet yüklediği kesimlerin katlandığı maliyetler karşılanmadığı sürece, fayda-maliyet analizinin politik olarak cazibesi azalmaktadır. (Ekici, 2006: 58)

Demir'e göre, fayda-maliyet analizi bir totolojidir. Ona göre, bu totolojik özelliğin belirginleştirilebilmesi için öncelikle yerleşik iktisadın kullandığı ‘fayda’ ve ‘maliyet’ kavramlarının içeriklerinin çok geniş olduğu ve faydanın, “insanın, gerekçesi ne olursa olsun, yapmaya istekli olduğu her şeyi uğruna yaptığı şeyi”, maliyetin de, bunu gerçekleştirmek için katlanmak zorunda olduğu her türlü bedel ve sıkıntıyı içerdiği göz önüne alınmalıdır. Mantıkta yüklemi öznesi dışında bir içerik taşımayan ifadeler totoloji denmektedir. (Demir, 1996: s. 54)

Aynı şekilde fayda-maliyet hesaplamasına dayalı tercih mantığı, totolojik bir nitelik arz eder. Bu bağlamda, neyin faydasının maliyetinden fazla olduğuna tercih edilmiş olmasına, neyin maliyetinin faydasından fazla olduğuna da tercih edilmemiş olmasına bakılarak karar verilmektedir. Sonuçta tercih edilmek, faydanın maliyetten fazla olması ile, faydanın maliyetten fazla olması da tercih edilmemek ile açıklanmaktadır. Burada fayda, hem tercihi belirleyen faktör, hem de onun sonucu olarak tanımlanmaktadır. Faydanın, “tercih edilme” dışında bir ölçütü olmadığı sürece, bu açıklama bütün insan etkinliklerine uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden, tüm totolojik ifadeler gibi, fayda-maliyet mantığına dayalı açıklamalar da, her an geçerliliğini koruyan ancak ilave bir açıklama sunmayan bir kalıp açıklama biçimi olmaktan öteye geçmemektedir. (Demir, 1996: 55)

Diğer yandan, fayda-maliyet analizinin bir diğer eksikliği, her şeyin miktar olarak sayısallaştırılmamasına dayanmaktadır. Bu analizde, önemli bazı unsurların miktar olarak ifade edilememesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumda ölçülemeyen unsurların ihmal edilme tehlikesi mevcuttur. (Ekici, 2006: 58) Gerçekliği nicel olarak ifade etmek kolay değildir. İktisatçılar bir şeyin “değer”inin, onun parasal karşılığı olduğuna inanır. Bu durumda parasal karşılığı olmayan şeyler iktisadın dışına itilecektir. (Acar, 2008: 97)

3. Orijinal Kurumsal İktisat (OKİ), Thorstein Veblen ve Düzenleyici Etki Analizi (DEA)

Detaylarıyla açıklandığı üzere, YKİ ve yerleşik iktisat güdümündeki DEA etkisiz ve riskli olduğu görülmektedir. DEA'nın gerçekçi olarak yapılabilmesi için, mümkün olduğunca bütüncül ve dinamik bir çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Dolayısıyla, DEA'nın teknik altyapısında Orijinal Kurumsal İktisat'ın (OKİ) temel argümanlarına ve özellikle Thorstein Veblen'in iktisadi görüşlerine başvurulabilir. Burada OKİ'nin özellikle Veblen'in görüşleri bağlamında aktarılması önem taşımaktadır.

Hodgson, Kurumsal İktisat'ın bir önceki bölümde saplanan sınırları içinde kalarak bir yerlere varabileceğini düşünmemektedir. Kimi eleştirilerini saklı tutmakla birlikte, gerçek atılım gücünün 'orijinal' ya da yaygın ama yanlış bir deyişle 'Eski' Kurumsal İktisat çizgisinin sürdürülmesinde olduğunu düşünmektedir. (Yılmaz, 2007: 119)

Veblen, Commons ve Mitchell'in oluşturduğu OKİ'nin temel özellikleri şunlardır:

1. Kurumsal İktisat atomculuk ve indirgemecilikten sakınıp, bütünsel (holistic) ya da gövdesel (organistic) seçenekleri öne çıkarmaktadır.

Yerleşik iktisat mantığından yola çıkılarak yapılan DEA yapılanması özellikle sorunların tespiti noktasında gerçekçi olmayan sonuçlar doğurabilir.

2. İnsan davranışını, akılcı birey varsayımına dayandırmak yerine, genellikle alışkanlıklarla belirlenen ancak yenilik ve yaratıcılığı da göz ardı etmeyen bir biçimde ele almaktadır.
3. Birim diye doğrudan bireyler üzerine odaklanmak yerine, kurumları bir çözümlene seçeneği olarak sunmaktadır.
4. Ekonominin kavramsallaştırılmasında, mekanik denge metaforuna değil, birikimli nedensellik ilkesine dayanan, tarihsel zamanda evrilen bir sistem anlayışı egemen kılınmaktadır.
5. Bireyler evrilen bir toplumsal kültür içinde yerleşiktirler; bu nedenle onların seçim fonksiyonları veri değil, sürekli bir değişim ve koşullara uyum sağlama süreci içindedir.
6. Kurumsal iktisat teknolojiyi, veri ve dışsal olarak ele alan yerleşik iktisattan farklı olarak toplumsal ve ekonomik gelişmenin itici gücü olarak ele almaktadır.
7. Toplumsal ve ekonomik düzende hem bireyler hem de kurumlar arasındaki güç ilişkileri ve uyumsuzluklar dikkate alınmaktadır.
8. Bireye yerleşik iktisat gibi faydacı bir açıdan bakmakla yetinmeksizin, onun toplumsal bir varlık olarak gereksinimlerinin tanımlanmasına ve bunları sağlamaya yönelik kurumların oluşturulmasına öncelik verilmektedir. (Yılmaz, 2007: 119-120)

OKİ, piyasa işleyişine bağlı tüm sorunları ve piyasa başarısızlıklarını, kamu yararını ve regülasyonları, “ekonomi hukuku” bağlamında gelişen tüm tartışmaları, iktisat teorisinin gündemine kazandırmıştır. (Orhan, 2011: 66) İktisat yazınında ‘işlem’ kavramını temel çözümlene birimi olarak ele alan ilk isim orijinal kurumsal iktisatçılardan John R. Commons'tır. Commons, “...iktisadi etkinliğin nihai birimi içinde anlaşmazlık (conflict), karşılıklık (mutuality) ve düzen

(order) gibi üç ilkeyi barındırmalıdır. Söz konusu birim, işlemdir” der. (Şenalp, 2007: 79) Ayrıca Veblen, işlem maliyetleri anlayışı bakımından iktisat kuramına katkı yapmıştır. (Şenalp, 2007: 55)

Orijinal ve yeni kurumsal iktisatçıların en önemli farkı, yeni kurumsalcıların yerleşik iktisadi eleştirmeleriyle birlikte onlara topyekun karşı olmamalarıdır. (Şenalp, 2007: 66) OKI'nin, yerleşik iktisada seçenek oluşturan bir dizi önermesini şöyle sıralayabiliriz:

1. İktisadi öznelere kurumların karşılıklı etkileşimi, evrimsel bir süreç olduğundan, iktisadi çözümlerinde ‘evrimsel’ bir yaklaşıma gereksinim vardır.
2. Evrimsel süreçleri ele alırken temel vurgu, modern teknoloji ve karma-piyasa kapitalizminin finansal kurumlarının dayattığı somut durumların oynadığı rol üzerine yapılmaktadır.
3. Toplumsal uyum söylemi üzerine oturtulmuş bir yöntem söz konusu değildir. Tersine, toplumsal ve iktisadi yaşamdaki çatışmalar/çelişkiler üzerine vurgu yapılır.
4. İktisadi ilişkilerin özündeki çelişkilerin, kurumsal düzenlemeler yoluyla toplumsal denetim düzenekleri oluşturularak yönlendirmelerine gereksinim duyulduğu savunulur. (Şenalp, 2007: 50-51)

Hodgson’a göre Veblen, tüketici teorisinden ekonomik büyüme teorisine kadar, beşeri sermaye ve bilginin rolüne verdiği önemle modern ekonomi için vazgeçilmez bir hareket noktasıdır. (Orhan, 2011: 64) Hodgson, Kurumsal İktisat’ın Veblenci temel üzerinde yeniden yükselbilme gücüne sahip olduğunu düşünmektedir. (Yılmaz, 2007: 128-129)

Düzenleyici etki analizinde, Veblenci kurumsal iktisat argümanlarının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Burada muğlak fayda-maliyet teorisi yerine toplumsal olarak belirlenmiş “iktisadi çıkar” kavramı ön plana çıkar. Bu “iktisadi çıkar” kavramının aydınlatılması, üzerinde düzenlemeler yapılması düşünülen toplumu bir bütün olarak anlamaya imkan sağlar. Veblen, iktisadi çıkarı şöyle açıklar:

“Herhangi bir topluluğun iktisadi yaşam tarihi, bu tarih yaşamın maddi araçlarındaki insan çıkarları tarafından şekillendirildiğinden, kendi yaşam tarihidir. Bu iktisadi çıkar, toplulukların kültürel gelişimini şekillendirmede oldukça önemlidir. Bu çıkar, öncelikle ve en açıkça, halihazırda iktisadi kurumlar olarak bilinen yaşam yöntemleri ve konvansiyoneller yelpazesinin kümulatif gelişimini, biçimini yönlendirmiştir; aynı çıkar, topluluğun yaşamına ve kültürel gelişimine, esasen

iktisadi hareketle ilgili olmayan yapısal özelliklerin sonuçlandığı alanlarda da hakim olmuştur. İktisadi çıkar, insana yaşam vasıtasıyla ve nesle kültürel gelişim süreci boyunca eşlik eder. Her noktada kültürel yapıyı etkiler, dolayısıyla tüm kurumların bir bakıma iktisadi kurumlar olduğu söylenebilir.” (Veblen, 2017a: 88)

Veblen, burada bireyin belirli bir çıkarını -örneğin iktisadi, estetik, cinsel, insani, fedakar- belli bir eyleme ulaşmak istenen spesifik bir amaç için temel olarak görür. (Veblen, 2017a: 88) Bu bağlamda, Veblen için yaşam sadece endüstriyel olandan ibaret değildir. Ona göre, toplumsal, askeri ve dini çıkarlar da ilgiye muhtaçtır. (Veblen, 2017b: 112)

Ancak Veblen, iktisadi çıkarlarda dikkate alınması gereken söz konusu sosyal unsurların maddi değerler gibi fiyatlandırılmasına karşı çıkar. Veblen, fiyat sisteminin değer biçme yöntemi olan maddi muhasebe alışkanlığını eleştirir:

“Şu andaki iktisadi durum, bir fiyat sistemidir. Modern medeni yaşam tertibindeki iktisadi kurumlar (yaygın olarak) fiyat sisteminin kurumlarıdır. Modern iktisadi yaşamın tüm fenomenlerini etkisi altına alan muhasebe, fiyat cinsinden bir muhasebedir; ve mevcut konvansiyonda, kabul görmüş başka hiçbir muhasebe programı yoktur; hukuki veya pratik olarak, modern yaşamın gerçeklerini etkisi altına alan başka hiçbir değer biçme şekli yoktur. Aslında bu maddi muhasebe alışkanlığının gücü o denli büyük ve istilacı bir hale gelmiştir ki, genellikle kendiliğinden, örneğin sanat, bilim, eğitim ve din çalışmaları gibi maddi bir etkisi ve büyüklüğü olmayan pek çok olguyu da kapsar. Fiyat sistemi, az çok rahatça ve tamamen, değerinin artması ve modern kültürün maddi olmayan sonuçlarına değer biçilmesi konusundaki mevcut ortak kaniya hükmeder; ve bu duruma rağmen, üzerinde düşünüldüğünde, ortalama bir zekaya sahip herkes bu konuların maddi değerlendirme kapsamının dışında kaldığını rahatça kabul eder.” (Veblen, 2017c: 189)

Bu durum, günümüzde yaygın olarak gerçekleştirilen DEA’da yer alan fiyatlama yöntemleri için de geçerlidir.

Bireyin farklı boyutlardaki çıkarlarının analize katılması gerektiği gibi, aynı şekilde bireyin belirli bir kültürel yapıda olan kurumlarla ilişkisi ve bu kurumların dikkatli bir incelemesi gerekmektedir. Veblen, bu konuda yerleşik iktisadi eleştirmektedir:

“Teorik tertipte yer alan kültürel unsurlar, kurumların doğasında olan unsurlar ve her çeşit ve her tür ilişkideki adetler tarafından yönetilen beşeri ilişkiler

soruşturmaya konu olmazlar... Bunlar şeylerin doğasının bir parçasıdır, bu nedenle mevcut durumlarına nasıl geldikleri, nasıl ve neden değiştikleri ya da değişiyor oldukları veyahut mevcut kültürel duruma bağlı olarak yaşayan insanların ilişkisine ne şekilde etkide bulunabileceklerini açıklamaya veya soruşturmaya gerek yoktur.” (Veblen, 2017c:181)

Veblen, iktisatçıların kurumsal unsurları değişmez ve verili olarak kabul etmelerinin, çalışmalarını açık bir şekilde sınırlandıracağını ifade eder. (Veblen, 2017c:184)

Burada, birey ve kurumsal yapı arasındaki bağlantıya özellikle değinilmelidir. Birey ve kurumsal yapı, ayrı olduğu halde karşılıklı etkileşim ve bağımlılık çemberinde birleşmiş durumdadır. (Hodgson, 2006: 10) Veblen’e göre bireyin istekleri, amaçları ve faaliyetleri oldukça karmaşık olan kurumsal yapı tarafından da belirlenmektedir. Burada mevcut kurumsal yapı, bireylerin faaliyetlerini hem biçimlendirmekte hem de kısıtlamaktadır. Aynı şekilde, birey yeni toplumsal alışkanlıklar oluşturarak yeni kurumları meydana getirme olanağına da sahiptir. (Dinar, 2013: 48) Buradaki karşılıklı bağımlılık dikkate alınmadan yapılacak DEA yeterli olmayacaktır.

Kurumların, bireylerin tüm kararlarını tek yönlü olarak biçimlendirdiklerini ileri sürmek, değişimin nasıl gerçekleşeceği konusunu açıklamayı zorlaştıracaktır. (Demir, 1996: 117) Veblen, sosyo-ekonomik evrimsel açıklamaların, kurumlar kadar birey unsurunu içermesi gerektiğini düşünür. (Hodgson, 1998: 419) Böyle bir analiz ile Veblen, karşılıklı ve birikimli nedensellik ilkelerine dayanarak bireyi, hem kurumların oluşturulmasında etkileri olan hem de mevcut kurumsal yapıdan etkilenen bir varlık olarak ele almaktadır. (Dinar, 2013: 51)

Devlet müdahaleleri ile kurumsal yönden belli değişimlerin olacağını öngören bir DEA’da, kurumsal değişimin dinamikleri dikkate alınmalıdır. Burada Veblen’in kurumsal değişim açıklaması yararlı olabilir. Veblen’in çalışmalarında kurumsal değişimin anlaşılmasında karşılıklı ve birikimli nedensellik (cumulative causation) olgusu çok önemlidir. Veblen için karşılıklı ve birikimli nedensellik, mevcut kurumların ve sosyal normların birey davranışlarında içerilmesi ve toplumdaki egemen düşünce alışkanlıklarının ve güdü sisteminin teknolojik bilginin hızını ve yönünü etkilemesi anlamına gelmektedir. Bu şekilde, Veblen’in analizinde hayatın temel yönünde meydana gelen değişimler kurumların ve kültürel normların değişmesine yol açmaktadır. Diğer bir deyişle, kurumların ve kül-

türel normların değişmesi alışkanlıkların birikimli bir diziliminin sonucu olarak gerçekleşmektedir. Çünkü her yeni durum, daha önceden gelen bir değişimin sonucudur ve daha önce etkilenmiş bütün nedensel faktörleri bünyesinde barındırmaktadır. (Dinar, 2013: 54) Burada dinamik bir süreç söz konusudur ve DEA bu süreci dikkate almadığı takdirde, müdahale sonucunda istenen değişimin neden gerçekleşemeyeceği tam olarak bilinemez.

Neticede, toplumun kurumları ve düşünce alışkanlıklarının değişimi, içinde yaşanılan toplumsal yapının bu değişimin gerçekleşmesi yönünde bir gereklilik ve baskı oluşturması sonucu ortaya çıkar. Veblen’e göre, sosyal yapının değişme kapasitesi toplum üyelerinin çevrenin sınırlayıcı güçlerine maruz kalma derecesine bağlıdır. (Dinar, 2013: 55) Diğer bir ifadeyle, değişen bir durumun zorunluluklarına uymak için, insanların düşünce alışkanlıklarının yeniden ayarlanması, her durumda geçerli görüşleri savunulmaz kılan bir durumun uyguladığı zorlama altında yapılır. (Veblen, 1994: 119-120) Veblen, kurumsal evrim sürecinde bu değişimin pek kolay olmadığını ve uzun bir süreçte gerçekleştiğini öne sürmektedir. Değişimin zor olmasını, insanların içgüdüsel olarak değişikliğin zorunlu kılacağı tekrar uyum sürecinden korkması ve kaçınması ile ilişkilendirmektedir. (Dinar, 2011: 109)

Kurumsal değişim sürecinde, araçsal düşünce ve seremonik düşünce dikotomisine değinmek gerekir. Araçsal düşünce ve eylem, sebep sonuç ilişkisi bağlamında ortaya çıkmaktadır. Araçsal düşünce, cebri olmayan ve belirli bir amaca ulaştırıp ulaştırmadığı deneysel olarak ortaya konabilir nitelikteki düşüncedir. Bilimsel anlayışta biteviye ilerleme anlamına gelen araçsal etkinlik, ekonomik gelişmenin dinamik gücünü oluşturmaktadır. Öte yandan, kurumsal veya seremonik düşünce ve eylem tarzı ise, bunun tersine, toplumda kabul gören statü ve hiyerarşi ile ilgili anlayışlar üzerine kurulup, sosyal baskı ile dayatılmakta, otoriteye başvurmak suretiyle sürdürülmektedir. Burada araçsal davranışlar gelişmeyi hızlandırıcı, kurumsal (törenselle) olanlar ise sınırlayıcı bir işlev görmektedir. Böylece teknoloji ile kurumlar arasında ters yönde baskı yapan bir ilişki biçimi ortaya çıkmaktadır. (Demir, 1996: 98) Nihayetinde seremonik düşünce ve araçsal düşünce aynı zamanda sırasıyla iki farklı kurumu niteler: Değişime direnen, Veblen’in “ahmak kurumlar” (imbecile institutions) adını verdiği geleneksel kurumlar ve değişimi tetikleyen dinamik teknik kurumlar. (Gürkan, 2007: 242) Burada Veblen geleneksel kurumlardan ticari girişimi, statükoyu koruyan ve değişimi engelleyen geleneksel kurum olarak görür. (Gürkan, 2007: 245-246) Herhangi bir DEA,

İstenen ekonomik gelişmeyi engelleyecek geleneksel düşünce ve kurumların bulunacağını daima dikkate almalıdır. Kurumlar arasında böylesi bir ayırım, toplumsal gelişme için hangi unsurların etkin olacağı üzerinde çalışılmasını gerekli kılacaktır.

Sonuç

Özellikle gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılan DEA, ülkemizde 2007 yılından itibaren Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin ilgili maddesi çerçevesinde kullanılmaktadır. 2016 yılında söz konusu maddede değişiklik yapılmış olup, tam ve kısmi DEA şeklinde ayırma gidilmiştir. Ayrıca anılan değişiklikte, analizi yapılacak mevzuat düzenlemelerinin yıllık muhtemel toplam etkisinin otuz milyon Türk Lirasının altında olması durumunda kısmi DEA, üstünde olması durumunda ise tam DEA yapılacağı bildirilmiştir. Ayrıca, kısmi DEA'nın içerdiği hususlar sıralanmış olup, bu hususlar içerisinde bazı gerekliliklerin tam DEA'da ayrıntılı bilgi ve değerlendirmeleri içerecek şekilde yapılandırılacağı aktarılmıştır. Diğer taraftan, DEA'nın nasıl yapılacağına ilişkin bir Genelge ile "Düzenleyici Etki Analizi Rehberi" 2007 yılından itibaren kullanılmaktadır. Gelişmiş ülkelerin uyguladığı yöntemlerle büyük benzerlikler taşıyan Rehber'in temel ilkeleri genel olarak problemin tespiti, fayda ve maliyet değerlendirmelerini içerir.

DEA'nın ülkemizde ve dünyada yaygın olarak kullanılan yöntemleri, büyük ölçüde hukukun işlem maliyetini hesaplamaya yönelik bir metot olarak geliştirilmiştir. Buradaki işlem maliyetleri ise YKİ tarafından ileri sürülmüştür. İşlem maliyetleri esas olarak piyasa dinamikleri için tasarlanmış olup DEA bağlamındaki amacı, düzenlemelerin piyasaya etkilerinin hesaplanmasında bir araç olarak kullanılmasıdır. Bu çerçevede asıl amaç, kurumsal düzenlemelerle işlem maliyetlerinin düşürülmesidir. DEA ise, bu noktada düzenlemelerin işlem maliyetlerini ne kadar düşüreceğini analiz etmekte kullanılır. Özellikle piyasanın işlerliğine odaklanan böylesi bir yaklaşımın yerleşik iktisadın ideolojik bakış açısını taşıdığı açıktır. YKİ'nin yalnızca piyasa ekonomisini temel almasıyla değil, aynı zamanda veri alınan birey varsayımı bakımından da yerleşik iktisada bağlı olduğu görülmüştür. Soyut ve davranışsal olarak değişmeyen birey kavramından yola çıkan YKİ, sosyo-ekonomik sistemin kurgulanmasında metodolojik bireyciliği temel alır. Bu husus, bireylerin kurumlarca biçimlendirilebileceğini hesaba katmamakta olup, kurumların açıklanmasında yeterli bilgiler sağlamamaktadır. Örneğin YKİ'nin yoğun olarak üzerinde çalıştığı piyasa kavramının öncelikle bir kurum olarak değerlendirilmesinde eksiklikler bulunmaktadır.

YKİ'nin altyapısını büyük ölçüde oluşturan yerleşik iktisat unsurlarının da DEA kullanımında sorunlar taşıdığı görülmüştür. Öncelikle sorunların tespiti sürecinde, istenen sonuçlardan yola çıkılarak varsayımları belirlemek gibi ters bir yöntem izlemek analizde hatalar oluşturmaktadır. Ayrıca, analizlerde bazı değişkenlerin bilinçli ya da bilinçsiz göz ardı edilmesi yaygın bir durumdur. Özellikle seçici biçimde bazı faktörlerin dışsal hale getirilmesi, hakim ideolojik amaçlara bağlı olarak gerçekleşen yaygın bir yöntemdir. Tam bu noktada, DEA belli çevreler tarafından siyaset dışı, rasyonel, saydam bir yapı olarak gösterilerek, piyasanın önceliklerini düşünen gerçek niyetler gizlenir. Yine aynı yöntemlerle, kamu politikalarının oluşturulmasında esasen belli grupların çıkarını gözetken diğer grupları yok sayabilen bir etkinlik anlayışı dayatılır. Fayda-maliyet analizi, bu etkinlik anlayışı güdümünde gerçekleştirilir. Fayda-maliyet analizi, çok büyük belirsizlikler taşıdığından totoloji olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, fayda-maliyet analizinde her şeyin sayısallaştırılamamasından kaynaklı olarak ölçülemeyen bazı unsurların ihmal edilme tehlikesi vardır. Bu unsurlar için, fayda maliyet analizi kapsamlı ve açıklayıcı bir içselleştirme yöntemi sunamamaktadır.

Tüm bu açıklamalar neticesinde, YKİ ve yerleşik iktisat güdümündeki DEA'nın etkisiz ve riskli bir yapı taşıdığı anlaşılır. DEA'nın temel alacağı söz konusu iktisat yaklaşımları yerine, OKİ ve özellikle bu okulun kurucu temsilcisi Veblen'in iktisadi görüşlerinin daha iyi bir alternatif olduğu görülmüştür. OKİ, evrilen bir sistemde birikimli nedensellik ilkesi ile ekonomiyi bütüncül olarak kavramsallaştırır. Özellikle Veblen'in teorilerinde yer verilen bireyler ve kurumlar arasındaki ilişkinin çözümlenmesine OKİ tarafından önem verilir. Ayrıca toplumsal yapıda çatışmaların ve çelişkilerin olacağından hareketle, bu dinamiklerinin anlaşılmasına dikkat çekilir. Tüm bu hususlar DEA'nın gerçekçi bir şekilde kavramsallaştırılmasında, OKİ ve Veblen'in görüşlerinin temel teşkil edebileceğini gösterir.

Veblen, fayda-maliyet analizi yerine kültürel gelişme ile değişebilen iktisadi çıkar kavramına vurgu yapar. Bu aşamada, bireylerin fiyatlandırılmaya konulamayacak maddi olmayan çıkarlarının da analizde dikkate alınması sağlanmış olur. Burada, analize alınan unsurların şartlara göre değişim gösterdiği ve bu değişimin nasıl ve neden olduğunun sorgulanması yapılır. Özellikle birey ve kurumlar arasındaki bağlantı, söz konusu nedensel ilişkilerin anlaşılmasında çok önemli rol oynar. Toplumsal değişimin özneli birey ve kurumlardır. Veblen, birey ve kurumların döngüsel manada birbirlerini etkilediğini ortaya koymuştur. Buradaki etkileşimin dikkate alınması, DEA'nın tespit

ve değerlendirmelerinde hayati rol oynayacaktır. Ayrıca devlet müdahaleleri ile kurumsal yönden birtakım değişimlerin olacağını öngören bir DEA'da, kurumsal değişimin dinamiklerinin anlaşılması etkili olacaktır. Veblen'in ifade ettiği üzere, kurumların ve kültürel normların değişmesi için bireyin alışkanlıklarının değişmesi gerekir. Böylesi bir dinamik süreç analize katıldığında, müdahale sonucu değişimin neden gerçekleşemeyeceğine dair tespitler sağlanmış olur. Özellikle sosyal değişim kapasitesinin ve bireylerin, değişim yönünden ne derece baskı altında olduklarının analizi önemlidir. Son olarak, Veblen'in araçsal düşünce ve seremonik düşünce ayrımının DEA bakımından dikkate alınmasının önemi vurgulanmıştır. Burada, kurumsal değişimi ve toplumsal ilerlemeyi sağlayacak dinamik kurumların kökeni araçsal düşünce iken, değişimi engelleyen ahmak kurumların kökeni seremonik düşüncedir. Kurumlar arasındaki bu ayrımın yapılması, DEA'nın özellikle ekonomik gelişime yönelik müdahaleler üzerindeki analizlerinde yararlı olacaktır.

Kaynakça

- 19/12/2005 tarih ve 2005/9986 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 17/2/2006 tarih ve 26083 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- 14/3/2016 tarihli ve 2016/8590 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve 19/3/2016 tarihli ve 29658 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Mevzuat Hazırlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- ACAR G. T. (2008). İktisadi Değiştirmek, İstanbul, İletişim Yayınları
- AKBULUT, F. (2010). Avrupa Birliği Etki Değerlendirmesi Modelinin Sürdürülebilir Kalkınma Bakımından İncelenmesi ve Türkiye İçin Öneriler, yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Avrupa Komisyonu (2015). 2015 Yılı Türkiye Raporu, SWD(2015) 216
- Başbakanlık (2007). Düzenleyici Etki Analizi Çalışmaları konulu 2007/6 sayılı Genelge
- BAYRAMOĞLU, S. (2006). Düzenleyici Etki Analizi: Yasamayı Etkisizleştirme Aracı, Memleket Siyaset ve Yönetim, Cilt:1, Sayı:2, 95-111
- DEMİR Ö. (1996). Kurumcu İktisat, Ankara, Vadi Yayınları, 1996
- DİNAR G. B. (2011). Veblen'in İktisadi Analizinde Sosyo-Ekonomik Evrim ve Darwinizm, Darwin ve Evrimsel İktisat Sempozyumu, Der: Muammer Kaymak ve Ahmet Şahinöz, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 101-112
- DİNAR G. B. (2013). Kurum, İçgüdü ve Alışkanlık Kavramları Temelinde Veblen'in Kurumsal Evrim Teorisi, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 46, Sayı 4, 45-65
- EKİCİ, B. (2006). Düzenleyici Etki Analizi, Ankara, TEPAV yayını, Matsa Basımevi.
- GUERREN B. (1999). Neoklasik İktisat, çev. Ertuğrul Tokdemir, İstanbul, İletişim Yayınları
- GÜRKAN C. (2007). Veblen, Schumpeter ve Teknoloji, Kurumsal İktisat, Der: Eyüp Özveren, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 237-281
- HODGSON G. M. (1998). On the evolution of Thorstein Veblen's evolutionary economics, Cambridge Journal of Economics, no. 22, 415-431
- HODGSON G. M. (2006). Institutional Economics, the Individual Actor and Institutional Change, For the Alexander von Humboldt lecture at the University of Nijmegen, 1-20 <https://www.researchgate.net/publication/228626013> (Erişim: 28.03.2016)
- KARAOSMANOĞLU, H. S. (2006). Düzenleyici Etki Analizi ve Türkiye Uygulaması, Planlama Uzmanlık Tezi, DPT, Yayın No: 2691
- MATUR E. P. (2007). Kurumsal İktisat Açısından Firma Kuramı, Kurumsal İktisat, Der: Eyüp Özveren, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 283-307
- ORHAN, S. (2011). Yerleşik İktisatta Heterodoksi: Yeni Kurumsal İktisat, İktisatta Yeni Yaklaşımlar, Der: Ercan Eren, Metin Sarfati, İstanbul, İletişim Yayınları, 59-87
- RADAELLI, C. (2005). What Does Regulatory Impact Assessment Mean in Europe?, AEI-Brookings Joint Centre for Regulatory Studies Working Paper No:2
- ŞENALP M. G. (2007). Dünden Bugüne Kurumsal İktisat, Kurumsal İktisat, Der: Eyüp Özveren, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 45-92
- VEBLE T. B. (1994). The Theory of The Leisure Class, New York, Dover Thrift Editions
- VEBLE T. B. (2017a). İktisat Neden Evrimsel Bir Bilim Değildir?, Seçilmiş Makaleler, Der: Eren Kırmızıaltın, Ankara, Heretik Yayınları, 71-92
- VEBLE T. B. (2017b). İktisat Biliminin Ön-Kabulleri 1, Seçilmiş Makaleler, Der: Eren Kırmızıaltın, Ankara, Heretik Yayınları, 93-118
- VEBLE T. B. (2017c). Marjinal Faydanın Sınırlılıkları, Seçilmiş Makaleler, Der: Eren Kırmızıaltın, Ankara, Heretik Yayınları, 177-193
- WOLFF R. (2004a). Etkinlik: Kimin Etkinliği, Post Otistik İktisat, Der: Kaya Ardic, İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, Asır Matbaası, 103-106
- WOLFF R. (2004b). "Etkinlik" Kavramının Saçmalığı Üzerine Perino'ya Bir Yanıt, Post Otistik İktisat, Der: Kaya Ardic, İÜ İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, Asır Matbaası, 109-110
- YILMAZ F. (2007). Avrupa'da Kurumsal İktisat: G. M. Hodgson Örneği, Kurumsal İktisat, Der: Eyüp Özveren, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 93-142

YAZAR HAKKINDA

Suat ÖZBEK

Strateji Geliştirme Başkanlığı

Ticaret Uzmanı

Tel: 0312 449 14 75

E-posta: s.ozbek2@ticaret.gov.tr

1983 yılında Samsun'da doğdu. Gazi Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü'nden 2006 yılında mezun oldu. 2008 yılında Gelir İdaresi Başkanlığında Gelir Uzman Yardımcısı olarak çalışma hayatına başladı. 2013 yılında Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığında başladığı görevini Ticaret Uzmanı olarak sürdürmektedir. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat programında yüksek lisansa devam etmekte olup, tez aşamasında bulunmaktadır. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

DEĞİŞEN MECRA, DEĞİŞEN REKLAM

Hazal OĞUZ

Tüketicinin Korunması ve Piyasa
Gözetimi Genel Müdürlüğü
Ticaret Uzmanı

Giriş

Reklam 21. yüzyılın en etkili ve ikna edici iletişim metotlarının başında gelmektedir. Medya araçlarının giderek yaygınlaşması ve çeşitlenmesi, internetin kişilerin hayatına daha yoğun biçimde nüfuz etmesi ve dijital mecraların hayal edilenin ötesine geçmesi reklamın gücünü ve etkisini daha da artırmıştır (Özkan, 2015: 1).

Arapça “yatak” ve “bir işin gidişi, bir olayın doğrultusu” (TDK, 2018) anlamına gelen mecra, reklamcılık literatüründe reklamın yayınlandığı yer veya ortam manasını karşılar. 10/1/2015 tarihli ve 29232 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Ticari Reklam ve Haksız Ticari Uygulamalar Yönetmeliği’nde yer aldığı tanımı ile ise mecra “reklam ve tanıtım mesajını ileten ve o mesajı alma durumunda olan kişi, grup ya da topluluğun bulunduğu yeri ve ortamı; televizyon, her türlü yazılı basın, internet, telefon, radyo, sinema gibi iletişim kanalları ile açık hava, basılı materyal gibi iletişim araçları”nı ifade etmektedir.

Mecra kullanımı reklamın yapı taşı gibi olduğundan etkisi ve önemi azımsanmamalıdır. “Abi verimiz gazeteye 4 gün reklam kalır işte”den daha fazlası olan mecranın “yaparız bir broşür verimiz çocuğa dağıtır”dan da daha yaratıcı olması gerekir. Reklamverenlerin tanıtımın yapıldığı hedef kitleye doğru taktikleri kul-

lanarak yönelmeleri gerekir (www.pazarlamaturkiye.com, 2018). Bu bağlamda, reklamverenler klasik reklam mecraları sayılabilecek alanlardan daha farklı platformlara yönelmekte ve teknolojinin gelişmesiyle de bağlantılı olarak alternatif reklam türlerine başvurmaktadır. Mecra değiştiğinde, reklam türleri de değişmekte, tüketicilerin karşısına çok farklı yer ve anlarda çeşitli formlarda reklamlar çıkabilmektedir.

Reklam Mecraları

Televizyon-radyo, gazete/dergi ve açık hava tanıtımları gibi temel geleneksel mecraların yanı sıra –bazı çevrelerce hâlâ yeni bir alan olarak görülse bile – yeni medya kavramının da etkisiyle pazarlamacılar tarafından internet siteleri, kişisel bloglar, sosyal ağlar, arama motorları, çevrimiçi oyunlar, araç giydirmeleri vb. alternatif reklam mecralarına başvurulduğu görülmektedir.

İnternet reklamcılığı, ürün ve hizmetlerin tanıtılabilmesi için doğrudan internet mecrasının kullanılması olarak ifade edilmektedir. Belirli bir ücret karşılığında reklam bandı türleri, sponsor reklamlar vb. farklı web ortamlarında veya e-posta ile dijital olarak pazarlama yöntemidir (Mestçi, 2013: 23). Geleneksel kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen tanıtım kampanyalarından farklı olarak internet reklamcılığı, interaktif ve ölçülebilirdir (Altınbaşak & Karaca, 2009: 465-466).

Mecra değiştiğinde, reklam türleri de değişmekte, tüketicilerin karşısına çok farklı yer ve anlarda çeşitli formlarda reklamlar çıkabilmektedir.

Öte yandan, çevrimiçi ve çevrimdışı oynanabilen bilgisayar oyunları içerisine reklam yerleştirilerek kurgulanan advergaming, tüketiciye reklam mesajları ileterek markanın pazarlama hedeflerini desteklerken tüketici veri tabanını da oluşturmaya katkı sağlar. Oyuncu konumundaki tüketiciler, markanın öyküsüne ortak olarak duygusal bağ kurar ve marka ile işbirliğine girmiş olurlar (Özkaya, 2010: 468).

**Alternatif reklam türlerinden
ilki sayılabilecek viral reklam,
internet üzerinde büyük
çoğunlukla video yapımı
olarak, e-posta yolu veya
video paylaşım sitelerinde
kullanıcıların kendi kendine
yaydıkları yeni bir reklam
türüdür.**

Kişisel bloglar ise birey ya da belirli bir grup tarafından, son zamanlarda işletmeler tarafından sürdürülen, geniş bir izleyici kitlesi için yorumlar ve fikirler sunan web siteleridir. Bloggerların yoğunlukla kullandığı Instagram'ın en önemli özelliği kullanıcı deneyimini bozmadan, kullanıcılara rahatsızlık vermeden reklam gösterimi sunmasıdır. Instagram şimdilik, yeni reklam modelleri denemektedir ve yapısı gereği gerek bünyesindeki linkler gerek butonlarla hiçbir şekilde dış bağlantı vermeden Instagram'ın reklam verenleri tarafından kullanıcıların web sitesine yönlendirilmektedirler (Zümrüt, 2016: 41).

Alternatif Reklam Türleri

Geleneksel ve yeni medyada reklam karşılaştırıldığında, video reklamların en yaygın olarak kullanıldığı mecra geleneksel reklam araçlarının başında gelen televizyondur. Ancak televizyon reklamlarının yüksek maliyetli olması, amaçlananın dışında çok geniş bir kitleye ulaşması ve izleyicilerin reklamlara maruz kalmadan kaçınması televizyon reklamcılığının etkinliğini düşürmektedir. Lister, Dovey, Giddings, Grant, & Kelly (2003) yeni medyanın temel yapı taşları olarak dijital olmasını, etkileşimli olmasını, hiper metin kullanımını, sanal olmasını, ağ yapısında olmasını ve benzetimli olmasını sıralamışlardır. Gerilla reklam, viral reklam, şok reklam, ürün yerleştirme, subliminal reklam, nöro-reklam yeni medya bağlamında ortaya çıkan alternatif reklam türlerindedir.

Alternatif reklam türlerinden ilki sayılabilecek viral reklam, internet üzerinde büyük çoğunlukla video yapımı olarak, e-posta yolu veya video paylaşım sitelerinde kullanıcıların kendi kendine yaydıkları yeni bir

reklam türüdür. Bir virüs gibi kişiden kişiye yayılması için planlı bir şekilde bir fikrin ya da viral mesajın hızlı bir şekilde yayılması ve pazarlanması olarak tanımlanabilir ve bu yüzden ismini 'viral' olarak almıştır. Devamlı olarak içerik paylaşımı, e-posta yoluyla yayılan paylaşımların kulaktan kulağa yayılması tekniğiyle tüm internet kullanıcılarına ulaşma yöntemi olan bu reklam türü, ağızdan ağıza pazarlama yöntemi (WON) ile çok benzer özelliklere sahiptir.

2009 yılındaki Eski Sevgiliye Kapak viralinde, Fulya karakteri evde yaptığı çekimle eski partnerinin eşyalarını Gittigidiyor.com adresli internet sitesinde İntikam kullanıcı adıyla satmaktadır. Elbette Fulya'nın doğallığı, zaman zaman argo kullanımı ve ayrılık sonrası samimi tepkiler veren bir kadın figürü yansıması videonun inandırıcılığını arttıran etkenler olmuştur. Tüketicilerin yanı sıra medyada da ilk etapta "gerçek" sanılan bu ayrılık hikayesi aslında bir viral reklam kampanyasıdır.

Gittigidiyor sitesinin Pazarlama Müdürü H. Arıkan bu viralin başarısını anlatırken "video yüklendikten sonra Facebook ve Youtube'da Fulya Timur'a 60 bin arkadaşlık isteği geldiğini, 1 ay içerisinde Fulya'nın sattığı ürünleri görmek için 134.000 kişinin Gittigidiyor'da 'intikam' kullanıcılarını ziyaret ettiğini, hatta Fulya'nın eski erkek arkadaşı, kardeşi ve çocuğu olduğunu iddia eden kişilerin 47 türev (spoof) video çekerek internette yayınladığını" aktarmıştır.

Diğer taraftan, ilk kez 1984 yılında Jay Conrad Levinson tarafından kullanılan ve geliştirilen, düşük bütçe yüksek yaratıcılık ile meydana getirilen pazarlama çalışmalarının bütünü sayılabilecek gerilla pazarlamada iki önemli hedef vardır. Bunlardan ilki hiç beklenmedik bir alanda tüketicilerin karşısına çıkması ve ikincisi standardın dışında yaratıcı şekilde hafızada yer edinmesidir. Gerilla pazarlamanın işleyişi içerisinde pazarlama iletişimi kapsamında yer alan gerilla reklamın hedefi tüketicileri alışmış kalıpların dışında

düşünme, onların hayal güçlerini kullanma ve markaya ilgilerini çekebilme beklentisiyle şaşırtmayı amaçlamaktadır (Bunten, 2014).

Yukarıda yer alan görsel mürekkep ile yapılan hatalı yazılımları düzeltmeye yardımcı olan kimyasal bir ürün üreticisinin ürünün şişesini tam olarak caddenin beyaz çizgilerinin yanına bıraktığını göstermektedir. Reklamverenler ve pazarlama iletişimcileri tarafından hem tüketicilerin hiç ummadığı yerde bu markayı görmesi hem de pazarlamanın yaratıcı olarak yapılmasının bu markaya çok şey katacağı düşünülmektedir.

Kimi zaman birbiriyle karıştırılan bu iki alternatif türün en önemli ortak noktası reklamın “reklam gibi” yapılmamasıdır. Bir başka deyişle, gerilla reklamların birçoğunu izlerken reklamın sonuna dek hangi markanın ve ürün/hizmetin tanıtımının yapıldığını tüketicilerin anlayamıyor oluşudur. Ancak gerilla reklamın doğru biçimi maliyetin düşük olmasına bağlı iken, viral reklamda maliyetten çok reklamın kulaktan kulağa yayılması amaçlanır. Diğer yandan, gerilla reklamda yapım ve çekim teknikleri ne kadar profesyonel ise viral reklamda bilinçli bir tercih olarak reklam filmi daha amatör hazırlanır ve tüketici üzerinde doğallık etkisi hedeflenir.

Sonuç

Reklam mecrası, herhangi bir reklam mesajının iletilmesi için kullanılan herhangi bir platformdur. Bu platform televizyon, gazete, radyo vb. olabileceği gibi bir otobüsün yanı, stadyumdaki tabelalar, tişörtler ve kişilerin fotoğraflarını yükleyip yer bildirim yaptıkları sosyal medya hesapları da olabilir.

Teknolojinin gelişmesi ve yeni medya araçlarının bireylerin hayatına girmesi sayesinde reklam mecraları değişmiş, zamanla bu durum reklamın türünü de etkilemiş, evirmiştir. Bu sayede, viral reklam, şok reklam ve gerilla reklam gibi alternatif reklam türleri

ortaya çıkmıştır. Televizyon reklamlarına karşı önyargılı hale gelen izleyici için bu yeni anlatı biçimi eğlencelidir. Bu sebeple, başarılı viral ve gerilla pazarlama örnekleri iyi bir marka imajı oluşturmak, en azından tüketicilerin aklında kalabilmek açısından reklamverenlere fayda sağlar.

Kaynakça

- “Reklamda Mecra Kullanımı ‘Abi gazete’ye reklam koyarız”dan daha fazlası” (2018). <https://pazarlamaturkiye.com/makale/reklamda-mecra-kullanimi-abi-gazete-ye-reklam-koyarizdan-daha-fazlası/>
- Altınbaşak, İ., K& Karaca, E. S. (2009). İnternet Reklamcılığı ve İnternet Reklamı Ölçümlenmesi Üzerine Bir Uygulama. *Ege Akademik Bakış*. 9(2), 463-487.
- Bunten, M. (2014). *Guerrilla Advertising: Low Budget, Big Impact*. <https://www.udemy.com/blog/guerrilla-advertising/>
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I. H., & Kelly, K. (2003). *New Media: A Critical Introduction*. New Media A critical introduction. Retrieved from <http://cw.routledge.com/textbooks/9780415431613/>
- Mestçi, A. (2013). *İnternette Reklamcılık*. İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Özkan, A. (2015). Reklamda Etik İlkelerin Stratejik Değeri ve Hukusal Denetim Yöntemi Olarak Özdenetimin Önemi. “Yeni Medya ve Reklam”. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özkaya, B. (2010). Reklam Aracı Olarak Advergaming. *Marmara Üniversitesi İletişim Dergisi*, 9(2), 455-478.
- Türk Dil Kurumu. (2018). “Mecra”. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MECRA
- Zümrüt, S. (2016). Sosyal Medya Reklamlarının Tüketici Davranışına Etkisi – Instagram Kullanıcıları Üzerine Bir Çalışma. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

YAZAR HAKKINDA

Hazal OĞUZ

Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel M. Ticaret Uzmanı

Tel: 0312 449 45 97

E-posta: hazal.oguz@ticaret.gov.tr

1990 İstanbul doğumlu olan yazar, 2009 yılında Üsküdar Amerikan Lisesi’nden, 2013 yılında ise Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünden mezun oldu. 2015 yılında aynı üniversitede Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler programını tamamlayarak yüksek lisans derecesini aldı. 2014 yılından bu yana Ticaret Bakanlığı Tüketicinin Korunması ve Piyasa Gözetimi Genel Müdürlüğü’nde görev yapmaktadır. Genel Müdürlük bünyesinde yer alan Reklam Dairesi Başkanlığı’nda sırasıyla iletişim ve kozmetik-temizlik ürünleri reklamları denetimi ile sekreteryaya hizmetlerinin yürütülmesinde görev almaktadır. Hâlen Anadolu Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Reklamcılık bölümünde lisans eğitimine devam etmektedir.

BİRLİK GÜMRÜK KODU ÖZELİNDE ÜLKEMİZ GÜMRÜK UYGULAMALARI

Merkezi Gümrükleme uygulaması ile birlikte ihracat ve ithalatta, beyannamenin sunulduğu ile eşyanın sunulduğu gümrük idareleri farklı idareler olabilecektir.

Avrupa Birliği ülkelerindeki transit uygulamalarına bakıldığında, ihracat beyannamesi tescil edilen yüklerin transit işlemleri taşımacı firma tarafından tercih edilen bir başka topluluk gümrük idaresinde tamamlanabilmektedir.

Gümrük Kanunu'nun 84 üncü maddesinin "Transit rejimi" başlıklı birinci fıkrasının "b) İhracatla ilgili gümrük işlemleri tamamlanmış eşyanın, gümrük gözetimi altında Türkiye Gümrük Bölgesi içindeki bir noktadan diğerine taşınmasına uygulanır." hükmü doğrultusunda, ihracat eşyası taşıyan taşımacı firmaların araçları, ilgili ihracat yüküne ait ihracat beyannamesinin tescil edildiği gümrük idaresinde transit rejimi kapsamındaki gümrük işlemlerini tamamlamakta ve başka bir yüklemeye yok ise ilgili ihracat gümrük idaresindeki sevk işlemlerinin tamamlanması akabinde çıkış yapılacak sınır kapısına sevk edilmektedir.

Erman EREKE

UND İcra Kurulu Başkanı

Avrupa Birliği mevzuatına uyum zorunluluğu kapsamında Gümrük Kanununda yapılması planlanan değişikliklerin en önemlisi “Merkezi Gümrükleme” olacaktır.

Bu durum, özellikle işlem hacmi yoğun olan gümrük idarelerinde kapasite üzerinde iş yapılmasına ve dolayısıyla ilave yoğunluklara sebebiyet verebilmekte, dış ticaret işlemlerinde aksamalar meydana gelebilmekte ve beraberinde denetim anlamında da zafiyetler doğabilmektedir.

2018 yılına ait açıklanmış 168,1 milyar dolarlık ülkemiz ihracat rakamları incelendiğinde, bu rakamın %42'sine denk gelen 72,1 milyar dolarlık kısmın sadece İstanbul'daki gümrük idarelerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu 72,1 milyar dolarlık ihracat ile ilgili ihracat beyannamesi işlemlerinin ve devamındaki taşımacıya ait transit rejimi kapsamındaki gümrük işlemlerinin tamamının yukarıda bahsedilen Gümrük Kanunu hükümleri doğrultusunda, ihracat beyannamesinin tescil edildiği İstanbul'daki gümrük idarelerinde gerçekleştirilmek zorunda kalmış olması ise hâlihazırda yoğun olan ve kapasitesinin üzerinde işlem hacmi ile çalışan İstanbul'daki gümrük idarelerindeki sorunları daha da ağırlaştırmakta, beraberinde gerek büyükşehir olmanın getirdiği dezavantajlar gerekse yoğun trafik gibi sebeplerle dış ticaret işlemlerinde ilave maliyet ve zaman kayıplarının önüne geçilememektedir.

21.05.2014 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Gümrük İşlemlerinin Kolaylaştırılması Yönetmeliği ile uygulamaya alınan ve toplamda 407 firmayı içinde barındıran yetkilendirilmiş yükümlü statüsü kapsamında 16 adet lojistik firmasının izinli gönderici yetkisine sahip olması ve ihracat beyannamesinin tescil edildiği gümrük idaresine gitmeden kendi tesislerinde transit rejimi kapsamındaki gümrük işlemlerini tamamlaması, gerek ilgili taşımacı firmalar açısından gerekse dış ticaret işlemleri açısından önemli bir fayda sağlasa da elde edilen mevcut faydanın an itibarıyla dış ticaretimiz ve özellikle ihracatımız açısından yeterli olduğunu varsaymak güçtür.

Yetkilendirilmiş yükümlü uygulamasının taşımacılık sektörü açısından getirdiği en büyük kolaylık, ihracat beyannamesinin tescil edildiği gümrük idaresine gitmeden taşımacı firmanın

kendi tesislerinde transit rejimi kapsamında işlem gerçekleştirilebilmesidir. Ne var ki yetkilendirilmiş yükümlü kapsamındaki uygulamaları Avrupa Birliği'ndeki uygulamalar ile kıyaslandığımızda uygulama farklılıkları görülebilmektedir.

Avrupa Birliği gümrük mevzuatını yeniden düzenleyen ve "Birlik Gümrük Kodu" olarak adlandırılan Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü, 1 Mayıs 2016 tarihinde yürürlüğe girmiş durumdadır. Söz konusu Gümrük Kodu ile gümrük işlemlerinde standartlaşma, prosedürlerin basitleştirilmesi, kolaylaştırılması ve tüm gümrük işlemlerinin elektronik ortamda tamamlanması ana hedefleri oluştururken, Gümrük Birliği'ni tesis eden 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı doğrultusundaki Avrupa Birliği mevzuatına uyum yükümlülüğümüz doğrultusunda, Birlik Gümrük Kodu hükümlerini ülkemiz Gümrük Kanunu derç edilmesi ve Birlik hedeflerinin ülkemiz hedefleri haline getirilmesi temel gayemizdir.

AB müktesebatına uyum yükümlülüğümüz kapsamında Gümrük Kanunu ve bağlı mevzuatlar ile hayata geçirdiğimiz bazı proje ve uygulamaların AB'deki uygulamalardan farklı şekilde uygulamaya alınması ise ülkemiz gümrük uygulamalarındaki sorunların temelini oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki transit uygulamalarına bakıldığında, ihracat beyannamesi tescil edilen yüklerin transit işlemleri taşımacı firma tarafından tercih edilen bir başka topluluk gümrük idaresinde tamamlanabilmekte, bu işlem için taşımacı firmanın yetkilendirilmiş yükümlü statüsüne sahip olma şartı aranmamaktadır. Ne var ki, ülkemizdeki transit rejimi kapsamındaki tercih edilecek bir gümrük idaresinde transit rejim işlemi başlatılabilme kolaylığı AB uygulamalarının aksine olacak şekilde yetkilendirilmiş yükümlü statü şartına bağlanmıştır. Bu durum ise taşımacı firmaları operasyonel anlamda zorlarken, toplam sevkiyat sürelerinin uzamasına sebebiyet

vermekte ve hedeflenen ihracat rakamlarından uzaklaşılmasına neden olmaktadır.

Nitekim, 2018 yılı toplamında İstanbul'daki gümrük idarelerinde gümrük işlemleri tamamlanmış ve Almanya varışlı araçların İstanbul-Kapıkule arasındaki mesafeyi kat etme süresine yönelik incelemelerde, bu sürenin ortalama 38,8 saat olduğu görülmüştür. Bu süreye transit rejimi kapsamındaki gümrük işlem sürelerinin de dâhil edilmesi gerektiği düşünüldüğünde, ülkemizdeki transit rejimi uygulamalarının yeniden gözden geçirilmesine olan ihtiyacın giderek arttığını söylemek doğru olacaktır.

Avrupa Birliği mevzuatına uyum zorunluluğu kapsamında Gümrük Kanununda yapılması planlanan değişikliklerin en önemlisi "Merkezi Gümrükleme" olacaktır. Merkezi Gümrükleme uygulaması ile birlikte ihracat ve ithalatta, beyannamenin sunulduğu ile eşyanın sunulduğu gümrük idareleri farklı idareler olabilecek, gümrük idareleri otomasyon sistemleri üzerinden ibraz edilen beyanname ve sunulan eşyaya ilişkin işlemler ile ilgili haberleşecek ve gümrük işlemlerinin çok daha hızlı ve efektif şekilde tamamlanması imkânı elde edilecektir.

Avrupa Birliği'ndeki "Merkezi Gümrükleme" uygulamasına bakıldığında, sadece bir ülke içinde geçerli olan uygulamadan yararlanmak isteyen taraflardan yetkilendirilmiş yükümlü statüsü şartı aranmamaktadır. Bunun yerine, ciddi suç kaydı, belirli bir oranın üzerinde gümrük ve vergi mevzuatı ihlali bulunmaması, olası gümrük denetimine dair gerekli kayıtların tutulması ve son olarak da mali yeterliliğe sahip olunması aranan temel şartlar olurken, güvene dayalı bir sistem üzerinden inşa edilen uygulamalar, ülkelerin lojistik dostu ülkeler kategorisine yükselmesinde ve uluslararası endekslerde yüksek sıralarda yer almalarında büyük rol oynamaktadır.

Ülkemiz taslak Gümrük Kanunu'na bakıldığında ise maalesef ki “Merkezi Gümrükleme” uygulaması yine yetkilendirilmiş yükümlü statüsü firmalara tanınan bir hak olarak kalmış ve kapsamı daraltılarak, hem Avrupa Birliği uygulamalarından uzaklaşmış hem de elde edilebilecek fayda sınırlandırılmıştır.

2018 yılı sonunda 1.583.031 adetlik ihracat seferinin 1.231.752 adet ile %78'lik kısmını gerçekleştiren Türk taşımacılarının ülkemiz hizmet ihracatına katkısı 15 milyar dolar değerindedir. Ülkemize sağlanacak döviz girdisini yükseltmenin temel yolu ise “güven” unsuruna dayalı bir dış ticaret sistemi geliştirmek, uygulamaları buna göre tesis etmek ve bu yolla ihracatın önünü açmak olmalıdır. Nitekim, 2019 yılı için hedeflenen 182 milyar dolarlık ihracatı yakalamanın ve ötesinde lojistik dostu bir ülke olmanın temelinde yatan kural da budur.

Ülkemiz Gümrük Kanunu değişikliği arifesinde, gerek ihracat hedeflerini yakalamak gerekse uluslararası endekslerde hak ettiğimiz yerlere gelebilmek için uygulamaya alınması zaruri olan değişikliklerin başında, basitleştirilmiş usullere dair uygulamaların çoğunluğunda yetkilendirilmiş yükümlü statüsü şartı aranmaması olmalıdır.

2019 yılı ihracat hedeflerini yakalayabilmek ve bölgede lojistik bir üs olabilmek için ise çıkabilir statüye gelmiş ihracat beyannamelerinin transit rejimi kapsamındaki gümrük işlemlerini taşımacının tercih edeceği bir başka iç gümrük idaresine tamamlayabilmenin önünü açmak, Merkezi Gümrükleme uygulamasını ise yetkilendirilmiş yükümlü statüsü kapsamında çıkarmak yapılacak ilk iş olmalıdır.

İhracatta yerinde gümrükleme ya da izinli gönderici izni sahibi firmaların ihracatta gümrük idarelerine gitmeden kendi tesislerinde gümrük işlemi gerçekleştirdiği, yakın zaman da bunun ithalat ayağının da devreye gireceği düşünüldüğünde, temelinde “gümrük idaresine

gitme zorunluluğu” olan uygulamalar için statü şartı aranması, bizleri hedeflerimizden ve hayallerimizden uzaklaştıracak, gerek lojistik performans anlamında gerekse ihracat hedefleri anlamında rekabet edebilme imkânlarının zayıflamasına sebebiyet verecektir.

Kaynakça

- Avrupa Komisyonu Web Sayfası
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1521191466211&uri=CELEX:02013R0952-20161224>
- Uluslararası Nakliyeciler Derneği - 2018 yılı İstatistikleri
- TOBB UND - Transit Beyanname Süre İstatistikleri
- TİM - 2019 İhracat Raporu <http://www.tim.org.tr/files/downloads/sunumlar/Y%C3%B6nlendirme%20Sunumlar%C4%B1/Karisik/Yeni%20Vizyon%20Yeni%20Yol%20Haritas%C4%B1%20%C4%B0hracat%202019%20Raporu.pdf>
- Risk Yönetimi ve Kontrol Genel Müdürlüğü – Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü Firma Listesi
- <https://risk.ticaret.gov.tr/kurumsal-haberler/aeo-yetkilendirilmis-yukumlu-uygulamasi>

YAZAR HAKKINDA

Erman EREKE

UND İcra Kurulu Başkanı

Erman Ereke 1982 yılında İstanbul doğdu. Trakya Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun olan Ereke, sırasıyla Chicago'da Depaul Üniversitesinde İşletme Yönetimi ve devamında İstanbul Üniversitesinde İşletme Yüksek Lisansı ile eğitimini tamamladı. Çalışma hayatına 2005 yılında Danone'de başlayan Ereke, 2008 yılı Ekim ayında Uluslararası Nakliyeciler Derneği bünyesinde göreve başlamış olup İcra Kurulu Başkanı olarak UND'deki görevini sürdürmektedir. Sınır geçiş süreçlerinin iyileştirilmesi ve gümrük işlem süreçlerinin basitleştirilmesi, taşıma hukuku ile ilgili sektör sorunlarının analizi ve çözüm üretilmesi, ulaştırma mevzuatının ve uygulamalarının iyileştirilmesi, ağır ve havaleli eşya taşımacılığı mevzuat çalışmaları, lojistik araştırmaları amaçlı lojistik laboratuvarı kurulumu gibi birçok proje içerisinde aktif rol alan Ereke, aralarında Dünya Gümrük Örgütü, Ticaret Bakanlığı gibi kamu ve özel sektör kurumları ve farklı üniversitelerden gerek ulusal gerek ise uluslararası alanda çeşitli ödüllere layık görülmüştür. İyi derecede İngilizce bilen Erman Ereke evli ve 1 çocuk babasıdır.

26 Ocak Dünya Gümrük Günü

Bakanlığımız fuaye alanında düzenlenen 26 Ocak Dünya Gümrük Günü töreninde, Ticaret Uzmanları Barış BİÇİMSEVEN, Saim ŞENEL ve Kemal BAHADIR'a Dünya Gümrük Örgütü Liyakat Sertifikaları'nı Bakanımız Ruhsar PEKCAN verdi. Meslektaşlarımızı tebrik eder, başarılarının devamını dileriz.

Bakan Yardımcılarımız Sezai UÇARMAK ve Rıza Tuna TURAGAY'ı ziyaret ederek meslek grubumuzun sıkıntılarını ve beklentilerini anlattık.

GÜMRÜKTE TAŞIT İŞLEMLERİ

ALİ İHSAN YİĞİTOĞLU

gumrukkaynaklari@gmail.com

- Geçici Olarak Türkiye'ye Getirilen Taşıtlar (Gurbetçi Vatandaşlarımızın Taşıtları) - (Yabancılara Ait Taşıtlar) - (Mavi Kartlılara Ait Taşıtlar)
- Suriye Plakalı Taşıtlar
- Diplomatik Muafiyet Kapsamı Taşıtlar
- Nato Sözleşmesi Kapsamı Taşıtlar
- Bedelsiz İthalat Kapsamı Taşıtlar (Gurbetçi Vatandaşlarımızın Taşıtları) - (Yurtdışı Görevden Dönenlerin Taşıtları)
- Engellilere Ait Taşıtlar
- TR Plakalı Taşıtların Geçici Olarak Yurtdışına Çıkış İşlemleri

**Bu konuların hepsini örnekli açıklamalarla tüm yönleriyle bu kitapta bulabilirsiniz.*

<http://icrt.ulk.ist/>

1. Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Konferansı

18 Haziran 2019
ŐiŐli, İstanbul

<http://ulk.ist/>

**1. Uluslararası Karayolu
Taşımacılığı Konferansı**

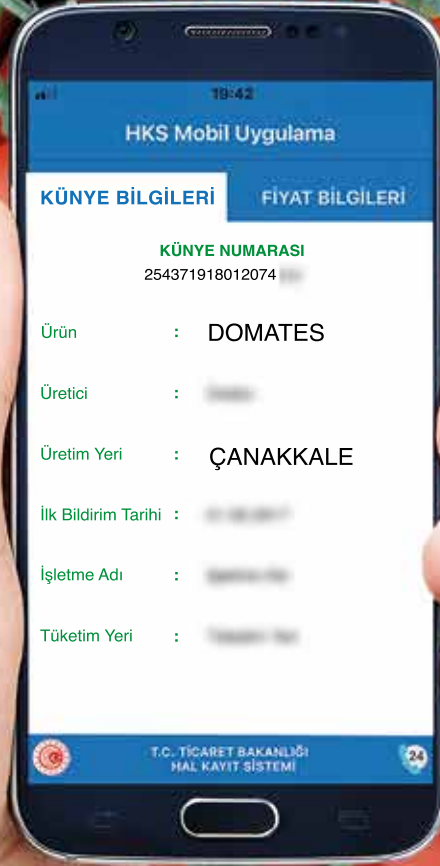
TOBB Plaza Esentepe Mah.
Harman Sk. No:10
34330 ŐiŐli / İstanbul

HAL KAYIT SİSTEMİ

ÜRÜN KÜNYESİ UYGULAMASI

HKS MOBİL'i İNDİRİN TÜKETTİĞİNİZ SEBZE VE MEYVELERİN NEREDEN, HANGİ FİYATA GELDİĞİNİ ÖĞRENİN.

Ticaret Bakanlığı'nın ÜRÜN KÜNYESİ UYGULAMASI ile artık sebze ve meyvelerle ilgili bilgileri cep telefonunuzdan anında öğrenebilirsiniz.

Hal Kayıt Sistemi Mobil Uygulamasını telefonunuza indirin.

Sebze ve meyvelerin künyeleri üzerindeki karekodu okutun.

Üretim yeri, üreticisi, üretim yöntemi ve alış-satış fiyatlarını öğrenin.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI

ÜRÜN KÜNYESİ NEDİR?

Sebze ve meyvelerin perakende olarak satışa sunulduğu yerlerde bulunması zorunlu olan ve tüketicilerimize ürünün tarladan sofraya yolculuğunu gösteren bir kimlik belgesidir.

ÜRÜN KÜNYESİNDE HANGİ BİLGİLER YER ALMAKTADIR?

Ürün künyesinde, Hal Kayıt Sistemi künye numarası, ürünün üretim tarihi, üreticinin adı soyadı / ticaret unvanı, ürünün miktarı, üretim yeri, işletme adı ve perakendecinin ürünü aldığı fiyat yer almaktadır. İthal edilen ürünler için ithalata ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca, künyelerin üzerinde, ürüne ilişkin detaylı bilgilere ulaşmayı sağlayan karekodlar yer almaktadır.

HKS Mobil, Ticaret Bakanlığınca geliştirilen ve künyelerdeki karekodların okutulmasıyla bilgiye hızlı ve kolay erişimin sağlanması amacıyla 2018 yılı içinde tüketicilerin kullanımına sunulan bir mobil uygulamadır. HKS Mobil Uygulama ile künyedeki karekodu okutularak, ürün künyesindeki bilgilerin detaylarının yanı sıra, ürünün kaç kez ve hangi fiyattan el değiştirdiği bilgisi görülebilmektedir.

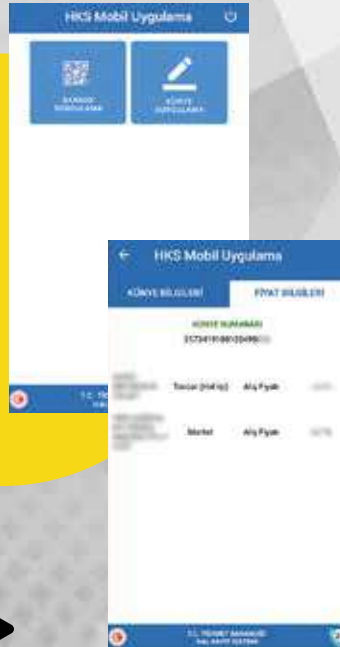
HAL KAYIT SİSTEMİ (HKS) MOBİL UYGULAMASI İLE BİLGİYE HIZLI VE KOLAY ERİŞİM

HKS mobil uygulamasını işletim sistemi android olan mobil cihazlarda Playstore, IOS olan cihazlarda Appstore üzerinden ücretsiz olarak cihazınıza indirebilirsiniz.

“HKS MOBİL” UYGULAMASI İLE KÜNYEYİ NASIL SORGULAYABİLİRİM?

- Mobil cihazınıza indirdiğiniz HKS Mobil uygulamasını açın.
- Künyedeki barkodu okutarak sorgulama yapmak için “Barkod Sorgulama”yı tıklayın. Telefonunuzu künyede yer alan barkodun üzerine tutarak barkodu okutun.
- Ürün bilgisi ekranı açıldıktan sonra, fiyat bilgilerine ulaşmak için “Fiyat Bilgileri” sekmesini tıklayın

HKS MOBİL UYGULAMASINI NASIL EDİNEBİLİRİM?

AYIPLI (KUSURLU) MAL ALANLARIN HAKLARI NELERDİR?

Bir malın ayıplı çıkması halinde;

- Sözleşmeden dönme,
- Ayıp oranında satış bedelinden indirim isteme,
- Ücretsiz onarılmasını isteme,
- İmkan var ise satılanın ayıpsız misli ile değiştirilmesini isteme,

haklarına sahiptir. Bu haklardan istediğinizi tercih edebilirsiniz.

- Ayıplı mal ile ilgili zaman aşımı süresi taşınırlarda teslim tarihinden itibaren 2 yıl, konut ve tatil amaçlı taşınmaz mallarda ise 5 yıldır.
- Ayıp ağır kusur ya da hile ile gizlenmişse zamanaşımı hükümleri uygulanmaz.

Alışveriş Yaparken Fiyat Etiketlerine DİKKATLE BAKIN !

Fiyat etiketleri **görülebilir** ve **okunabilir** olmalıdır.

Etiket fiyatı ile kasa fiyatı arasında **fark var** ise tüketicinin **lehine olan geçerlidir**.

**Yaptığınız
Alışverişte
Sorun
Varsa
Hakkınızı
ARAYIN !**

Garanti Belgesi;

Garanti süresi; malın teslim tarihinden itibaren **2 (iki)** yıldır.

Haklarınızın Farkında Olun GÜVENLE ALİŞVERİŞ YAPIN

**Aldığınız Ürünü
Güvenle Kullanmak İçin
Tanıtma ve Kullanma Kulavuzunu
Okumayı UNUTMAYIN!**

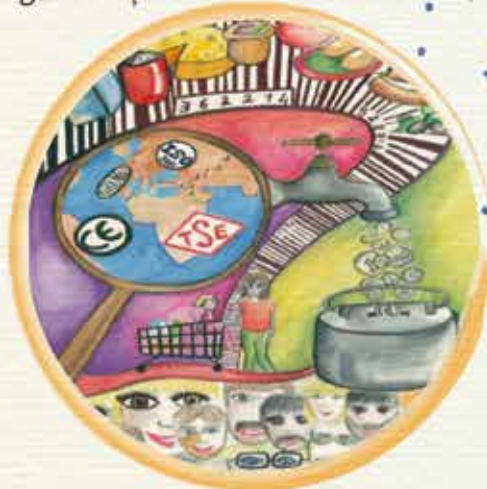

- İnternet üzerinden, telefonla ya da kapıya gelen satıcıdan satın aldığınız ürünleri, herhangi bir gerekçe göstermeksizin 14 gün içinde iade etme hakkına sahipsiniz.
- Sipariş etmediğiniz halde adınıza veya adresinize bir ürün gönderilirse, tüketici olarak bu ürünün bedelini ödemek ya da ürünü geri göndermek zorunda değilsiniz.
- Mağazadan bizzat satın alınan mallarda ayıp yok ise cayma veya iade hakkı yoktur. Satın alırken iyi kontrol edin, gerekirse deneyin.

Günlük Hayatta İSRAFA DİKKAT EDELİM.

- Kullanmadığımız ışığı söndürelim.
- Muslukları tam olarak kapatalım.
- İhtiyacımız olmayan şeyler için para harcamayalım.
- Kağıt, plastik vb. atıkları geri dönüşüm kutularına atalım.

Her yıl 15 Mart
Dünya Tüketiciler
Gününün içinde
bulunduğu hafta
Tüketici Haftası
olarak
kutlanmaktadır.

Hakkınızı ARAMAK için, il ve ilçelerde Bulunan TÜKETİCİ HAKEM HEYETLERİNE BAŞVURABİLİRSİNİZ.

Bilinçli Tüketici;

- Alışverişe çıkmadan önce alınacaklar listesini yapmalıdır.
- Alacağı ürünler hakkında fiyat araştırması yapmalıdır.
- Alışverişte ve tüketimde israf etmemelidir.
- Gıda ürünleri alırken üretim ve son kullanma tarihlerini kontrol etmelidir.
- Satın alacağı mal ve hizmeti kontrol ederek satın almalıdır.
- Alacağı ürünün teknik düzenlemelere ve standartlara uygun olup olmadığını araştırmalıdır.
- Satın aldığı ürünlerin faturasını ve fişini almalıdır.
- Elektrikli ev aletleri ve elektronik ürünlerde garanti belgesini istemelidir.
- Satın aldığı ürünle ilgili sorun yaşadığında malın değerine göre Tüketici Hakem Heyetine veya Tüketici Mahkemesine başvurmalıdır.
- Kendisini mağdur eden firmalarla ilgili şikâyetlerini Ticaret İl Müdürlüklerine yapmalıdır.
- Garanti Belgesi ve Tanıtma ve Kullanma Kılavuzunu almayı unutmamalıdır.
- Yerli Malı kullanımına özen göstermelidir.

- Atıklarını geridönüşüm kutularına atmalıdır.

**Alışveriş
yapmadan önce
İKİ KERE DÜŞÜNÜN!**

İletişim Bilgileri:

Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı
No:151 (Eskişehir Yolu 9. Km.)
06800 Çankaya-Ankara/TÜRKİYE

www.ticaret.gov.tr
<http://tuketici.ticaret.gov.tr>

www.facebook.com/etuketici

www.twitter.com/etuketici

www.instagram.com/etuketici

Not: Broşürde kullanılan resimler 2018 yılı "Tüketici Hakları" konulu resim yarışmasından alınmıştır.

AVCI

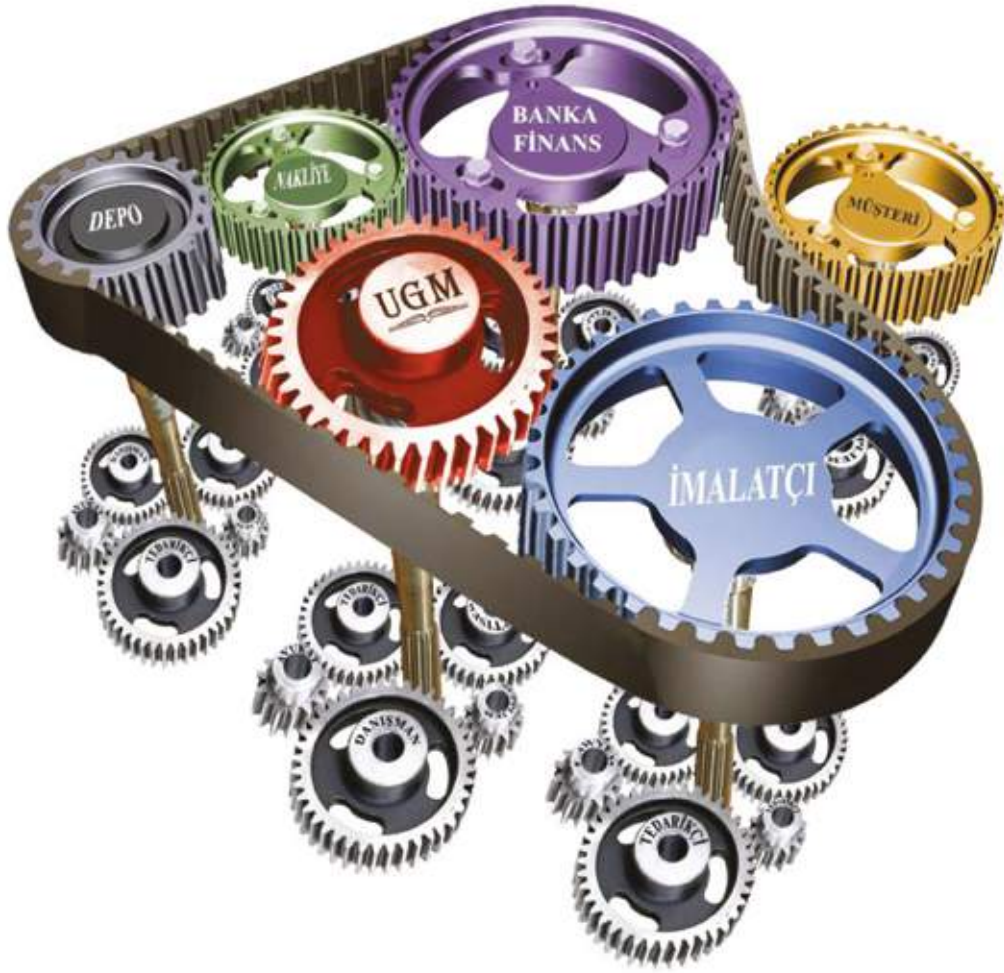
CUSTOMS & TRANSIT SOLUTIONS
AVCI GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ LTD.ŞTİ.

www.avcigumruk.com

ULUSLARARASI TAŞIMACILIKTA İHTİYAÇ DUYULAN TÜM LOJİSTİK/GÜMRÜK ÇÖZÜMLERİ

- Kapsamlı Teminat İzin başvurusu,
- **Kapsamlı Teminatta İndirim İzin başvuruları,**
- Kapsamlı Teminat ile beyan yazım eğitimleri,
- **Ortak Transit Rejimi ve Ulusal Transit Rejimi eğitimleri,**
- Transit Beyanı yazım eğitimleri,
- **Gümrük Süreçleri Risk Analizi danışmanlığı ve eğitimleri,**
- T1/T2/TR beyanları yurtiçi ve yurtdışı maliyet analizleri, beyan maliyetlerinin düşürülmesi,
- **NCTS web servis danışmanlığı ve web servis çözümleri,**
- Yetkilendirilmiş Yükümlü Statüsü (YYS) danışmanlığı,
- **İzinli Gönderici uygulama danışmanlığı,**
- Hırvatistan, Macaristan, Fransa, Lüksemburg üzeri ithalat/ ihracat taşımalarında spedisyon hizmetleri ve çözüm ortağı (T2-EX-A.TR-IMP),
- **Ankara'da ithalat-ihracat-transit aktarma işlemleri.**

ÜNSPED GÜMRÜK MÜŞAVİRLİĞİ'NİN TEDARİK ZİNCİRİ İÇERİSİNDEKİ BAĞIMSIZ KONUMU

Lojistik zincir; gücü olmayan halkaların bir araya getirilmesiyle organizasyon sahibine hareket yükü sağlayan değil, güç üreten çarkların güçlerini birbirine geçirebildiği bir organizasyon halidir. Öyle ki, bu zinciri oluşturan firmalar; çalışanları, tedarikçileri, danışmanları, müşavirleri, finans kuruluşları, reklamcılar gibi bir çok güç veren çarklar ile hareket eder ve böylelikle daha büyük bir güç yaratırlar. Bir organizasyon, zincirinin içerisine ne denli güçlü çarklar yerleştirilir ve onlar ne kadar ahenkli senkronize edilirse, o denli güçlü bir organizasyon yapısı ortaya çıkar. Bu da organizasyonu yapan işletmenin, hedeflerine daha kuvvetli bir güç ile varmasına olanak sağlar.

UGM olarak felsefemiz, Gümrük Kanunu'nun verdiği imkan sayesinde müşterilerimize yük olmak değil; tam aksine, mevcut imkanlarımız sayesinde onlara ve yanı sıra nakliyecilerine, depocularına, tedarikçilerine hatta danışmanlarına gücümüzü aktarabilmek ve böylece daha büyük bir gücü yaratabilmek ve müşterilerimizin de bundan istifade edebilmesini sağlayabilmektir. UGM kendisini, tüm olanaklarını sadece Gümrük Müşavirliği alanında kullanarak ve sadece bu alana kanalize olarak, müşterileri için hizmetlerini geliştirmeye adanmış bir firmadır. Yatırım bütçesini; kamyona, arsaya, binaya veya depoya değil, Müşteri Danışma Kurulu kararına göre çalışanına, personel eğitimlerine, bilgi teknolojilerine ve geliştirdiği yazılımlara aktarmaktadır.

Sizin İçin Güçlenen...